

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

МАТЕРІАЛИ

*Всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції*

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ
2026**

10 квітня 2026 року

м. Кропивницький, Україна

УДК 005:339.9(043.2)

Рекомендовано до друку
Вченою радою економічного факультету
Херсонського державного аграрно-економічного
університету (протокол 9 від 23.04.2026 р.)

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ 2026: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (10 квітня 2026 р., м. Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. В. Кононенко, Ю. Л. Главацької та ін. Кропивницький, 2026. 222 с.

Матеріали конференції містять дослідницькі здобутки здобувачів вищої освіти, отримані у різних галузях науки: економіки, обліку та оподаткування, публічного управління, права та адміністрування, менеджменту, інформаційних технологій, психології, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу тощо. Конференція покликана сприяти комунікації, обміну досвідом і результатами наукових напрацювань, обговорення актуальних питань економіки, фінансів, підприємництва, бізнесу та управління, впливу на них інформаційних технологій, євроінтеграції, умов воєнного становища та інше.

Для здобувачів вищої освіти, науковців і фахівців.

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та друкуються мовою оригіналу.

Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат та інших відомостей несуть автори публікацій. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Відповідальний за випуск – декан економічного факультету, к.е.н., доцент Кириченко Н. В.

Технічний редактор: к. філол. н., доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Главацька Ю. Л.

Розповсюдження і тиражування матеріалів без офіційного дозволу Херсонського державного аграрно-економічного університету заборонено!

© Колектив авторів, 2026

© ХДАЕУ, 2026

ЗМІСТ

<u>ПІДПРИЄМНИЦТВО, ОБЛІК ТА ФІНАНСИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ</u>	
Ліштаба С.Я., Зайченко В.В. Функціонування підприємств в умовах сучасних викликів: проблеми і рішення	7
Огаренко Т.А., Зайченко В.В. Проблеми діяльності підприємств і значення комунікації як чинника підвищення ефективності роботи	10
Царьков С.Е., Коваль С.В. Адаптація трудових ресурсів до умов праці на деокупованих територіях: безпека та ефективність	12
Мунтян І.В., Коваль С.В. Технологічні та інноваційні рішення у садівництві та виноградарстві для підвищення ефективності агропідприємств	16
Бречко Д.В., Коваль С.В. Інноваційно-технологічні трансформації та розвиток трудових ресурсів аграрних підприємств України	20
Шевченко Ю.М., Сакун А.Ж. Платформна економіка у дослідженнях фінансової звітності	23
Гарковенко Ю.А., Сакун А.Ж. Інструменти аналітичної підтримки управління торговельним підприємством в умовах нестабільності	26
Арджан О.А., Сакун А.Ж. Інформаційно-аналітична підтримка управління транспортно-логістичною діяльністю	28
Набожний Д.С., Сисоліна Н.П. Інноваційні підходи до управління логістичними ризиками в підприємницькій діяльності	30
Геріна К.М., Бойко Л.О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах сучасних викликів	33
Рибаков Є.Г., Бойко Л.О. Етичні засади ведення агробізнесу в умовах сучасних викликів	36
<u>ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ</u>	
Вірчак Є.С., Козій О.Б. Problems of gender equality in higher education institutions of Ukraine	41
Сабуцька І.Ю., Акімова Н.В. Материнське емоційне вигорання як фактор порушення емоційної взаємодії у системі «Мати – Дитина»	45
Дякова А.О., Сидоренко О.Ю. Психологічні особливості мотивації студентів у сучасних умовах навчання	47
Чухало Т.В., Московченко В.В. Життєстійкість дружин військовослужбовців як чинник збереження сімейного	51

функціонування під час тривалої розлуки	
Лисиченко О.О., Московченко В.В. Взаємозв'язок життєстійкості та психологічного благополуччя ветеранів у процесі адаптації до мирного життя	55
Барабаш В.М., Козій О.Б. Cross-cultural features of verbal aggression in online communication: adaptation of Ukrainian students to an English-speaking educational environment	58
Цебрій К.А., Сидоренко О.Ю. Роль емоційного інтелекту у формуванні професійної компетентності майбутнього психолога	61
Гадомська С.І., Акімова Н.В. Нейрорізноманітність як інтелектуальний ресурс сучасної освіти та шлях до безбар'єрності	65
Шиманський К.В., Варнавська І.В. Психолого-педагогічні аспекти формування стресостійкості здобувачів освіти засобами фізичної культури і спорту	68
Демченко О.С., Варнавська І.В. Психічні особливості та адаптаційний потенціал обдарованих дітей-ВПО з Херсонщини	72
Радченко О. А., Варнавська І. В. Психологічні наслідки війни в Україні та шляхи допомоги постраждалим	75
Савченко К.В., Проскурка Н.М. Особливості прояву онлайн-ідентичності молоді в соціальних мережах	78
Машаріпова К.Б., Сидоренко О.Ю. Психологічні особливості формування екологічної свідомості студентської молоді: виклики та можливості	81
Разумєєва Н.О., Сидоренко О.Ю. Деконструкція гендерних стереотипів у профорієнтаційній роботі зі школярами: досвід апробації корекційного заняття	86
Митрофанова О.В., Проскурка Н.М. Корпоративна культура організації як ресурс стресостійкості	91
Саїдова І.О., Сидоренко О.Ю. Усвідомлений вибір професії як ресурс психічного здоров'я молоді в цифровому середовищі	94
<u>СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ</u>	
Зубік Т.В., Аверчева Н.О. Роль малого бізнесу у забезпеченні життєдіяльності громад в умовах дефіциту енергоресурсів	97
Степанченко А.А., Аверчева Н.О. Відновлення потенціалу аграрних підприємств Херсонської області	101
Степанченко А.А., Орлик М.В. Аналіз ефективності персоналу в умовах цифровізації	104
Наконечна А.О., Аверчева Н.О. Економічний аналіз підходів до оцінки вартості бізнесу в сучасних умовах України	108
Манукян В.А., Кирилов Ю.Є. Формування наукових засад коопетиційної моделі конкурентного розвитку аграрних	112

підприємств	
Незнамов О.С., Кирилов Ю.Є. Бар'єри інноваційного розвитку аграрних підприємств України та організаційно-економічні механізми їх подолання в умовах воєнного стану	117
<u>ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ</u>	
Шаєнко І.О., Макухіна С.В. Особливості перекладу англійської кулінарної термінології	121
Бутовецька І.В., Макухіна С.В. Культура ділового спілкування у сфері гостинності	124
Рапштинська В.С., Алещенко Л.О. «Темний туризм»: проблеми та перспективи	127
<u>ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ</u>	
Завгородній Ю.А., Главацька Ю.Л. Іншомовна підготовка (англійська) як каталізатор реформ у публічному управлінні та праві України в контексті євроінтеграції	130
Якимчук Ю.О., Якимчук А.Ю. Theoretical and practical problems of public administration in the field of green reporting	134
Сербінова А.О., Башинський І.А. Цифрова трансформація органів публічної влади в Україні: інструменти, взаємодія та виклики воєнного часу	139
Марченко Є.К., Новікова М.М. Сучасні форми адміністрування публічних послуг в сфері ветеранської політики у територіальних громадах	143
<u>МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ: АДАПТИВНІСТЬ ДО ВИКЛИКІВ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ</u>	
Ковальчук Д.О., Боліла С.Ю. Клієнторієнтований підхід в діяльності сучасної організації в умовах нестабільного середовища: виклики та шляхи їх подолання	147
Чернишева В.Є., Базака Р.В. Маркетинг сталого та «зеленого» сільського господарства: баланс між прибутком і екологією	150
Рибаков Є.Г., Якимчук А.Ю. Менеджмент і маркетинг у цифрову епоху: виклики та адаптація	153
Лебідь Т.В., Якимчук А.Ю. Роль штучного інтелекту в менеджменті та маркетингу: світові кейси та ризики	158
Рошук А.В., Левченко А.О. Зелена логістика та сталі ланцюги постачання: виклики та перспективи розвитку	163
Левченко А.О., Левченко А.О. Вплив гейміфікації на мотивацію та результативність професійного розвитку персоналу	166
Харченко К.О., Базака Р.В. Комунікаційна адаптивність	170

підприємств хлібопекарської галузі в умовах цифровізації маркетингового середовища	
Тюленев І.В., Скібіна Т.І. Цифровізація як інструмент підвищення ефективності системи управління ризиками агроформувань	173
<u>МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА АГРОБІЗНЕСІ</u>	
Варнавський В.О., Варнавська І.В. Розробка мобільної інформаційної системи для контролю витрат палива і ресурсів у фермерському господарстві	178
Капрелова А.Р., Башинський І.А. Особиста цифрова гігієна у віртуальному середовищі: методи технічного захисту	182
Бражко С.М., Новікова М.М. Формування механізмів економічної безпеки в умовах цифровізації	186
<u>АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК</u>	
Балабась Б.Б., Козій О.Б. Features of architectural terminology	190
Булишкіна Д.О., Матусяк Г.І. Кримінологічна термінологія в англійських новинах служби ВВС (CRIME)	193
Орлов О.М., Матусяк Г.І. Функції термінології публічного управління в англійських новинах служби ВВС (POLITICS)	197
Бахматова Г.М., Горбонос О.В. Роман «Пенелопіада» М. Етвуд у парадигмі когнітивної лінгвістики: дискурс, художні світи та ментальні простори	202
<u>ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ</u>	
Власенко Є.В., Стрикаленко Є.А. Відношення здобувачів вищої освіти ХДАЕУ до фізичного виховання	208
<u>ЕКОНОМІКА АРХІТЕКТУРНИХ РІШЕНЬ ТА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ</u>	
Чепіль Р.Д., Григорчук Г.В. Економічний потенціал ревіталізації післявоєнних об'єктів у міському середовищі на прикладі бункера Санкт-Паулі "Green" (м. Гамбург, Німеччина)	216
Ярема У.В., Козій О.Б. Economic aspects of post-destruction urban recovery	220

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ОБЛІК ТА ФІНАНСИ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Ліштаба С. Я. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Центральноукраїнського національного технічного університету

Зайченко В. В. – д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,
підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського
національного технічного університету

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМИ І РІШЕННЯ**

Сучасне бізнес-середовище характеризується високим рівнем невизначеності, динамічністю змін та впливом глобальних і локальних кризових факторів. Для українських підприємств ці виклики набули особливої гостроти в умовах воєнного стану, що супроводжується руйнуванням інфраструктури, змінами ринків збуту та порушенням економічних зв'язків. У таких умовах ефективне функціонування підприємств потребує не лише адаптації, а й глибокої трансформації управлінських підходів.

Воєнний стан створює безпрецедентні труднощі для бізнесу. Найнебезпечнішим є фізичне знищення або пошкодження виробничих потужностей. Відновлення потребуватиме значних затрат та часу.

Постає необхідність релокації підприємств у більш безпечні регіони. Держава сприяє цьому процесу, залучаючи українські транспортні підприємства. Можна сказати, що «реалізовано програму переміщення підприємств на безпечні території Західної та Центральної України. Вже більше 600 бізнесів переїхали до нових громад, майже 400 з них відновили

свою роботу, ще понад 250 бізнесів знаходяться у стані переїзду. За перевезення майна релокованих вітчизняних підприємств платить держава, а цю функцію виконують «Укрзалізниця» та «Укрпошта» [1].

Найбільшого удару зазнала логістика. Военні дії призвели до блокування або обмеження традиційних транспортних маршрутів; руйнування доріг, мостів, складів; перевантаження альтернативних логістичних коридорів.

Найбільше у 2022-у році постраждала зернова логістична схема. «Блокада Чорного моря та пошкодження сільськогосподарських підприємств збільшили витрати та ризики для виробництва й експорту зерна. Уряд України та міжнародна спільнота докладають неабияких зусиль для збереження логістичних маршрутів експорту зерна», – зазначає Н. Намлієва [2].

Наслідками логістичних проблем стали значне збільшення строків доставки; різке зростання вартості перевезень; нестабільність поставок; зростання ризиків для вантажів. В умовах воєнного часу підприємства змушені використовувати складніші та довші маршрути, комбінувати різні види транспорту, а також формувати страхові запаси, що заморожує оборотні кошти.

Серйозною і постійною проблемою для підприємств усіх форм власності стали перебої з електропостачанням. Погоджуємося з думкою Н. Намлієвої: «Енергоносії – один із реально вразливих і болючих викликів, з якими стикаються виробники. Якщо до повномасштабних воєнних дій проблемою було велике зростання цін на них, то в реаліях сьогодення є питання їх доступності» [2].

Необхідною, вимушеною та актуальною стала зміна постачальників. В умовах війни багато традиційних постачальників припинили діяльність, опинилися на окупованих територіях або втратили можливість виконувати контракти. Це змушує підприємства терміново шукати нових партнерів;

переходити на імпорتنі або, навпаки, локальні ресурси; адаптувати виробництво до нових матеріалів. Унаслідок таких процесів можуть виникнути супутні проблеми: нестабільна якість сировини; вищі закупівельні ціни; ризики зриву поставок; відсутність довгострокових гарантій.

Існують різні шляхи вирішення проблем та подолання викликів. По-перше, фізична адаптація до воєнних умов, як-от:

- релокація підприємств у безпечні регіони;
- організація віддаленої роботи;
- впровадження систем безпеки та планів безперервності діяльності.

По-друге, диверсифікація логістики, а саме:

- пошук нових транспортних маршрутів;
- використання міжнародних логістичних хабів;
- розвиток партнерства з кількома перевізниками.

По-третє, доречною буде диверсифікація постачальників: створення мережі альтернативних постачальників; укладання гнучких контрактів.

Л. О. Панькова доречно зауважує: «Сучасні умови провадження підприємницької діяльності свідчать про те, що підприємець задля подолання негативних явищ сьогодення має налагоджувати співпрацю з іншими суб'єктами господарювання. В умовах війни принцип консолідації у підприємницькій сфері та кооперації за регіональною, галузевою ознакою стають трендом та дозволяють швидко вирішувати питання виробництва товарів, актуальних на ринку в умовах воєнного часу» [3].

Функціонування підприємств у сучасних умовах, особливо під час війни, супроводжується комплексом серйозних викликів: від логістичних проблем і зміни постачальників до різкого зростання вартості ресурсів і загроз безпеці.

Водночас ці умови стимулюють трансформацію бізнесу, розвиток гнучких моделей управління та пошук інноваційних рішень.

Використана література

1. Левчинський Д., Ступнікер Г., Каширнікова І., Зозуля Н. Підприємництво України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 110–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-19>
2. Намлієва Н. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2 (47). С. 150–157. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-22>
3. Панькова Л. О., Гуцалюк О. В. Підприємницька діяльність в Україні в умовах воєнного стану. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/49>

Огаренко Т. А. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Центральноукраїнського національного технічного університету

Зайченко В. В. – д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИКА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ

У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують у складному, динамічному та часто непередбачуваному середовищі. Економічна нестабільність, зростання конкуренції, технологічні зміни та кризові явища, зокрема пов'язані з воєнним станом, створюють значні труднощі для ведення бізнесу. За таких умов особливого значення набуває ефективна комунікація як внутрішній ресурс підприємства, що сприяє підвищенню продуктивності та забезпеченню стійкості організації.

Сучасні підприємства стикаються з широким спектром проблем, які впливають на їхню ефективність. Це економічні труднощі, проблема

логістики, зміни постачальників, кадрові питання. В умовах воєнного стану ці проблеми загострюються через небезпеку для життя працівників; необхідність адаптації до нових умов діяльності.

Розв'язання окреслених проблем передбачає обмін інформацією, і від вміння вибудувати ефективну комунікацію залежить подальший успіх виробництва.

Ефективна комунікація є важливим чинником підвищення продуктивності підприємства й виконує низку функцій: інформаційну – передача необхідних даних для виконання завдань; координаційну – узгодження дій між підрозділами; мотиваційну – вплив на поведінку та ставлення працівників; контрольну – забезпечення зворотного зв'язку.

Для діяльності підприємств будь-якої форми власності важливо вибудувати внутрішню комунікацію. «Загалом внутрішні комунікації визначаються як набір інструментів, способів та каналів взаємодії людей у компанії. Добре налагоджена система внутрішніх комунікацій підвищує рівень лояльності та залученості персоналу, забезпечує взаєморозуміння та формує єдині поведінкові стандарти. Метою внутрішньої комунікації є інформування та залучення співробітників у спосіб, який мотивує персонал максимізувати свою продуктивність і найбільш ефективно реалізувати бізнес-стратегію» [2].

Швидкий обмін інформацією, чіткий розподіл повноважень і обов'язків на підприємстві забезпечується також сучасними інформаційними технологіями. Звичайно, «кожне українське підприємство будує свій механізм управління комунікаціями в підприємствах, оскільки комунікації виступають робочим інструментом, що повинен поєднати всі дієздатні робочі ланки працівників» [1].

Отже, сучасні підприємства функціонують у складних умовах, що супроводжуються численними економічними, логістичними та кадровими

проблемами. У таких обставинах ефективна комунікація стає одним із ключових чинників підвищення продуктивності діяльності.

Використана література

1. Маковецька І. М. Особливості управління комунікаціями в підприємствах з ефективною взаємодією фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2021-51-2>

2. Назаренко С., Матюшенко Н. Вплив внутрішніх комунікацій на ефективність діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-92>

Царьков С. Е. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

Коваль С. В. – к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

АДАПТАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ДО УМОВ ПРАЦІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: БЕЗПЕКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Сучасні умови відновлення економіки на деокупованих територіях України характеризуються підвищеним рівнем ризику для трудових ресурсів. В умовах триваючого конфлікту значна частина інфраструктури залишається зруйнованою, підприємства та сільськогосподарські господарства працюють у режимі часткової функціональності, а умови праці стають нестабільними та потенційно небезпечними. У таких умовах особливого значення набувають питання посилення заходів техніки безпеки та ефективної адаптації працівників до специфічних умов роботи [6]. Безпечні умови праці та правильна адаптація персоналу сприяють зменшенню виробничого травматизму, підвищенню продуктивності та психологічного комфорту, а

також прискорюють процес економічного відновлення в умовах триваючого конфлікту [1, с. 6]. Водночас вони вимагають комплексного підходу, що включає організаційні, технічні, соціальні та психологічні компоненти. На цих територіях працівники стикаються з високим рівнем стресу, психологічними втратами та необхідністю швидкої адаптації до змінених умов роботи [5]. Особлива увага приділяється розробці програм соціальної підтримки, психологічної допомоги та навчальних заходів, які забезпечують не лише фізичну безпеку, а й стабільний психологічний стан персоналу. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації, продуктивності та здатності трудових ресурсів ефективно функціонувати навіть у складних умовах конфлікту.

Робоче середовище на деокупованих територіях має низку специфічних ризиків. Серед них – фізичні загрози, пов'язані з наявністю пошкоджених будівель, техніки, доріг та комунікацій; хімічні та біологічні ризики, зумовлені залишками вибухонебезпечних предметів, забрудненням води та ґрунту; а також психологічні та соціальні фактори, серед яких стрес, пережиті втрати та необхідність адаптації до нових соціально-економічних умов. Для оцінки цих ризиків використовуються методи комплексного аналізу, включаючи інспекції робочих місць, анкетування персоналу щодо психологічного стану та регулярний моніторинг технічного стану обладнання та інженерних мереж.

Ефективне зниження ризиків потребує впровадження організаційних та технічних заходів. Створення зон безпеки та маркування небезпечних ділянок дозволяє обмежити доступ до місць підвищеного ризику, а модернізація виробничого обладнання та інфраструктури з урахуванням сучасних стандартів безпеки сприяє зменшенню аварійності та виробничих травм. Особливу роль відіграють навчання та інструктажі з техніки безпеки, які формують у працівників чітке уявлення про правила поведінки у небезпечних умовах, правильне використання індивідуальних засобів захисту

та дії у випадку надзвичайних ситуацій. Впровадження системи контролю та аудиту безпеки забезпечує своєчасне виявлення порушень і оперативне прийняття коригуючих заходів.

Соціально-психологічна адаптація працівників є не менш важливою складовою забезпечення ефективності та безпеки праці. Психологічна підтримка та тренінги з подолання стресу допомагають знизити тривожність і посттравматичний стрес, а соціальні програми підтримки, включаючи забезпечення житлом, медичним обслуговуванням та компенсаційними пакетами, сприяють стабілізації соціального стану працівників. Гнучкі умови праці, зокрема змінний графік, чергування та можливість дистанційної роботи, дозволяють зменшити фізичне та психоемоційне навантаження. Важливим аспектом адаптації є навчання та підвищення кваліфікації персоналу, що дозволяє працівникам швидше освоювати нові технології та методи роботи [2, с. 26; 3, с. 335].

Комплексний підхід до безпеки та адаптації працівників передбачає інтеграцію організаційних, технічних та психологічних заходів у єдину систему управління. Така система включає оцінку ризиків та планування превентивних заходів, навчання та підготовку персоналу, моніторинг дотримання правил безпеки, психологічну підтримку та соціальне супроводження. Ефективна інтеграція цих компонентів дозволяє зменшити виробничий травматизм, підвищити мотивацію та продуктивність працівників, а також сприяє стабільному розвитку підприємств [4, с. 15].

Ефективна реалізація заходів безпеки та адаптації працівників передбачає постійне удосконалення політик підприємств та державних програм у сфері праці. Важливим є поєднання технічних рішень, організаційних заходів та психологічної підтримки персоналу, що дозволяє мінімізувати ризики, підвищити продуктивність та створити стабільне робоче середовище. Урахування специфіки сільського населення та особливостей роботи на деокупованих територіях робить такі заходи більш ефективними та

значущими для відновлення економічної та соціальної стабільності регіонів.

Посилення заходів техніки безпеки та адаптація працівників до умов праці на деокупованих територіях є ключовими факторами стабілізації економіки та соціальної ситуації. Системний підхід, що поєднує організаційні, технічні та психологічні заходи, дозволяє забезпечити ефективність праці та соціальну інтеграцію персоналу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на оптимізацію методик оцінки ризиків, впровадження сучасних технологій безпеки та розвиток індивідуалізованих програм адаптації працівників до умов деокупованих територій у контексті триваючого конфлікту.

Використана література

1. Бикова А., Чабан Л., Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>.

2. Дзямучич М., Максим'як С. Концептуальні засади формування зайнятості сільського населення України. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 84. № 5. С. 25–30. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.0_25

3. Івашків І., Чекаловська Г. зайнятість населення в сільській місцевості як чинник ефективного розвитку людського капіталу сільськогосподарських підприємств. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 4. С. 334–343. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.334>

4. Патица Н. І., Германюк Н. В. Зайнятість сільського населення в сучасних умовах: нові виклики й пріоритети забезпечення. *АГРОСВІТ*. 2024. Вип. 23. С. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.23.28>

5. Страшко В. І. Поведінкові інструменти підвищення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-58>

6. Череп О. Г., Калюжна Ю. В., Михайліченко Л. В. Особливості

управління персоналом в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-24>

Мунтян І. В. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університет

Коваль С. В. – к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університет

ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ У САДІВНИЦТВІ ТА ВИНОГРАДАРСТВІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Сучасне садівництво та виноградарство стикаються із низкою викликів, що визначають необхідність впровадження інноваційно-інтенсивних технологій. До цих викликів належать кліматичні зміни, зростання попиту на якісну продукцію, обмеженість земельних ресурсів та потреба у підвищенні ефективності виробничих процесів [2]. Інновації в галузі дозволяють не лише збільшити продуктивність і якість плодів та ягід, а й оптимізувати витрати ресурсів, забезпечити стійкий розвиток аграрних підприємств і підвищити конкурентоспроможність продукції на ринку [1].

Одним із ключових напрямів інноваційного розвитку є впровадження точного землеробства (precision farming). Ця технологія передбачає використання сучасних інформаційно-комунікаційних систем, дронів, датчиків та GPS-технологій для моніторингу стану ґрунтів, рослин і мікроклімату. Завдяки точному визначенню потреб рослин у воді, добривах і засобах захисту, підприємства можуть значно підвищити врожайність та якість продукції, одночасно зменшуючи екологічне навантаження. Наприклад, використання сенсорів вологості ґрунту дозволяє забезпечити

оптимальний полив садів та виноградників, уникати перезволоження або засухи, що особливо важливо для деокупованих територій із нестабільним водопостачанням [4].

Другим важливим аспектом є автоматизація виробничих процесів, яка включає використання роботизованих систем для обробки ґрунту, збору врожаю та пакування продукції. Такі системи зменшують залежність від ручної праці, підвищують ефективність і скорочують втрати продукції під час збору та транспортування. Виноградарські підприємства все частіше використовують роботизовані обприскувачі та сортувальні лінії, що дозволяє зберігати якість ягід та винограду протягом тривалого часу. Застосування автоматизованих теплиць із контролем клімату та освітленням також забезпечує можливість отримувати продукцію поза межами природного сезону, що відкриває нові ринки збуту.

Не менш важливою є біотехнологічна модернізація виробництва, що включає застосування новітніх сортів рослин, стійких до хвороб, шкідників і змін клімату. Виведення інтенсивних сортів яблук, груш, вишні та винограду дозволяє підвищити врожайність на обмежених площах, що є особливо актуально для господарств із дефіцитом земельних ресурсів. Такі сорти здатні забезпечувати тривале зберігання продукції без втрати якості та цінності, що важливо для експорту і реалізації через супермаркети та онлайн-платформи [3].

Велике значення має впровадження системи контролю якості та прослідковуваності продукції. Сучасні технології дозволяють відстежувати всі етапи виробництва – від посадки саджанців до доставки продукту споживачу. QR-коди, блокчейн-технології та спеціалізовані програмні платформи забезпечують споживачеві доступ до інформації про походження продукції, умови вирощування та зберігання. Це підвищує довіру до бренду підприємства та відкриває нові можливості на внутрішньому та зовнішньому ринку.

У контексті реалізації продукції важливу роль відіграє впровадження інноваційних методів зберігання і транспортування. Вакуумна упаковка, модифікована атмосфера та контроль температури дозволяють зберігати свіжість плодів і ягід протягом тривалого часу, що є критично важливим для доставки продукції в регіони з високим попитом. Для виноградарських підприємств застосування сучасних технологій ферментації та витримки вина гарантує стабільну якість готової продукції та відповідність міжнародним стандартам [4].

Цифрові платформи та електронна комерція дозволяють агропідприємствам оптимізувати канали збуту та планувати виробництво відповідно до попиту, підвищуючи ефективність реалізації продукції. Важливим є поєднання науково-дослідної діяльності та практичних експериментів на підприємствах, що дозволяє адаптувати нові технології до специфічних умов вирощування [1].

У сучасних умовах великого значення набуває енергоефективність та екологічна безпека. Використання сонячних панелей, енергозберігаючих технологій у теплицях та ефективних систем зрошення дозволяє знизити виробничі витрати, зменшити вплив на навколишнє середовище та відповідати міжнародним екологічним стандартам. Впровадження таких технологій підвищує стійкість агропідприємств до зовнішніх факторів та підсилює їхню конкурентоспроможність на ринку органічної та сертифікованої продукції.

Таким чином, впровадження інноваційно-інтенсивних технологій у виробництво та реалізацію плодів, ягід і винограду є ключовим фактором розвитку садівництва та виноградарства. Вони дозволяють не лише підвищити ефективність та продуктивність підприємств, а й забезпечити високу якість продукції, її безпечність для споживача та конкурентоспроможність на ринку. Сучасні технології точного землеробства, автоматизації, біотехнологій, контролю якості та цифрових платформ

формують новий стандарт аграрного виробництва, що відповідає вимогам XXI століття.

Використана література

1. Вакал А. П., Литвиненко Ю. І. Садівництво : навчальний посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 102 с.
2. Винник В., Падалко Т. О. Тенденції розвитку галузі виноградарства України. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні технології в садівництві, овочівництві і виноградарстві», 22 березня 2024 року. Кам'янець-Подільський : ЗВО «Подільський державний університет», 2024. С. 21–22.
<http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/13195/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%95%D0%97%2C%20203.pdf>
3. Виноград : історія і цікаві факти. Садоводи : Міжнародна мережа садоводів oGorodniki. URL: <https://ogorodniki.com/uk/article/vinograd-istoriia-i-tsikavi-fakti> (дата звернення 07.04.2026).
4. Гусарова А. Технологія вирощування винограду. URL: <https://superagronom.com/articles/530-tehnologiya-viroschuvannya-vinogradu> (дата звернення 07.04.2026).

Бречко Д. В. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

Коваль С. В. – к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку аграрного сектору України особливого значення набувають процеси впровадження інноваційних технологій та підвищення кваліфікації робочої сили. Сільське господарство традиційно є однією з ключових галузей національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави та формує значну частину експортного потенціалу [1]. Водночас сучасні економічні трансформації, зумовлені глобалізаційними процесами, воєнними подіями, демографічними змінами та технологічним розвитком, суттєво впливають на функціонування аграрних підприємств та ринок праці в сільській місцевості.

Однією з головних тенденцій розвитку аграрного виробництва є активне впровадження інноваційних технологій. До таких технологій належать автоматизація виробничих процесів, використання систем точного землеробства, цифровізація управління підприємствами, застосування сучасної агротехніки, дронів, GPS-навігації, а також інформаційно-аналітичних систем для прийняття управлінських рішень [2, с. 105]. Впровадження інновацій сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню витрат ресурсів, оптимізації використання земельних і трудових ресурсів, а також підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Разом з тим, розвиток інноваційних технологій висуває нові вимоги до робочої сили. Сучасний працівник аграрного підприємства повинен володіти не лише базовими професійними навичками, а й компетенціями у сфері цифрових

технологій, управління технічними системами, аналізу даних та прийняття ефективних рішень [3, с. 132]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема підвищення кваліфікації працівників, формування їхнього інноваційного мислення та адаптації до змін у виробничому середовищі.

Слід зазначити, що в умовах сучасних економічних трансформацій аграрний сектор України стикається з низкою проблем, пов'язаних із трудовими ресурсами. Зокрема, спостерігається скорочення чисельності сільського населення, міграція працездатного населення за кордон, старіння робочої сили, а також недостатній рівень професійної підготовки працівників [1]. Усе це негативно впливає на ефективність функціонування аграрних підприємств та потребує розробки дієвих механізмів розвитку трудового потенціалу.

Підвищення кваліфікації робочої сили є одним із ключових напрямів забезпечення ефективного функціонування аграрного виробництва. Воно передбачає організацію системи безперервного навчання, професійної підготовки та перепідготовки кадрів, впровадження сучасних освітніх програм, а також розвиток співпраці між аграрними підприємствами та закладами освіти [3, с. 135]. Важливу роль у цьому процесі відіграє дуальна освіта, стажування працівників, участь у тренінгах, семінарах та інших формах підвищення кваліфікації.

Ефективне поєднання інноваційних технологій та висококваліфікованої робочої сили створює передумови для підвищення продуктивності праці та ефективності використання трудових ресурсів. Застосування сучасних технологій дозволяє автоматизувати рутинні операції, зменшити потребу в некваліфікованій праці та підвищити роль інтелектуальної праці. У свою чергу, кваліфіковані працівники забезпечують ефективне використання новітніх технологій, що сприяє досягненню високих виробничих результатів.

Серед основних напрямів удосконалення системи розвитку трудових ресурсів у сільському господарстві доцільно виділити: впровадження інноваційних освітніх технологій; розвиток цифрових компетенцій працівників; стимулювання професійного розвитку персоналу; удосконалення системи мотивації праці;

підвищення привабливості праці в аграрному секторі. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню конкурентоспроможної робочої сили, здатної ефективно функціонувати в умовах сучасної економіки [4, с. 77].

Отже, впровадження інноваційних технологій та підвищення кваліфікації робочої сили є взаємопов'язаними процесами, що визначають ефективність розвитку аграрного сектору України. Забезпечення належного рівня підготовки кадрів, розвиток їх професійних компетенцій та активне впровадження інновацій є важливими передумовами підвищення продуктивності праці, ефективності використання ресурсів та забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств.

Використана література

1. Державна служба статистики України.
URL: <https://data.gov.ua/organization/derzhavna-sluzhba-statystyky-ukrayiny> (дата звернення 07.04.2026).

2. Кушнірук В. С., Іваненко Т. Я., Просолов О. О. Операційна ефективність і стратегічне управління ресурсами аграрних підприємств Миколаївської області. *Моделі економічного управління*. 2025. С. 103–111. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/operational-efficiency-and-strategic-resource/> (дата звернення 07.04.2026).

3. Мігус І. Стратегічне управління людськими ресурсами підприємств на основі цифрових компетенцій. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2023. № 2(70). С. 131–138. URL: <https://surli.cc/swnjbb> (дата звернення 07.04.2026).

4. Покиньчерета В. В., Тімченко О. Л. Аналіз інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 20. С. 71–78. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.20.71> (дата звернення 07.04.2026).

Шевченко Ю. М. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сакун А. Ж. – к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПЛАТФОРМНА ЕКОНОМІКА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Упродовж останнього десятиліття активне впровадження цифрових технологій кардинально змінило характер функціонування економічних процесів, що істотно вплинуло на умови здійснення підприємницької діяльності. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема трансформації системи фінансової звітності відповідно до новітніх бізнес-моделей, передусім тих, що реалізуються через цифрові платформи та маркетплейси. Зазначена проблематика формується в межах міждисциплінарного наукового поля, що охоплює питання цифровізації звітності, еволюції міжнародних стандартів фінансової інформації та розвитку платформної економіки.

На глобальному рівні визначальний вплив на формування сучасних підходів до фінансової звітності здійснюють провідні міжнародні інституції, зокрема IASB, IFAC, OECD, а також регуляторні органи Європейського Союзу [1; 2; 3]. Упродовж 2022–2025 років їх діяльність була спрямована на розширення практик цифрового звітування, стандартизацію форматів подання фінансових даних (зокрема XBRL та iXBRL), а також підвищення рівня відкритості та зіставності інформації у цифровому середовищі. Водночас слід зазначити, що основна увага в межах цих ініціатив зосереджена переважно на корпоративному секторі, тоді як діяльність суб'єктів господарювання на цифрових платформах залишається поза

межами цільового регуляторного фокусу та розглядається лише в контексті загальних вимог до якості фінансової інформації.

Аналіз сучасних міжнародних наукових досліджень свідчить про домінування підходів, орієнтованих на вивчення впливу цифрових технологій на процеси формування фінансової звітності. Зокрема, дослідницька увага зосереджується на автоматизації бухгалтерських процедур, використанні штучного інтелекту, впровадженні блокчейн-рішень, а також підвищенні якості фінансової інформації в умовах цифрового середовища. У таких працях фінансова звітність трактується як складова цифрової екосистеми підприємства, що зазнає трансформацій під впливом технологічних інновацій [4]. Проте підприємці, які здійснюють діяльність через маркетплейси, здебільшого не розглядаються як окремий об'єкт наукового аналізу. Особливості обліку доходів, формування комісійних витрат, здійснення транскордонних операцій, виникнення податкових зобов'язань, а також інформаційна асиметрія між платформою та підприємцем залишаються недостатньо дослідженими.

У вітчизняному науковому просторі проблеми цифрової трансформації фінансової звітності також набули значного поширення. Українські науковці приділяють увагу модернізації звітності в умовах цифрової економіки, імплементації міжнародних стандартів фінансової звітності, розвитку цифрових інструментів бухгалтерського обліку та використанню інноваційних технологій у сфері обліку й аудиту. Значний інтерес викликають питання впровадження цифрових форматів звітування (зокрема iXBRL), застосування блокчейн-технологій, а також адаптації національної системи фінансової звітності до вимог глобального економічного середовища [5].

Водночас результати аналізу національних досліджень дозволяють зробити висновок, що більшість із них орієнтована на традиційні форми господарювання або загальні аспекти цифровізації обліково-звітних процесів. Питання формування фінансової звітності підприємців, які функціонують у

межах цифрових платформ, висвітлюються епізодично та не мають комплексного характеру. Як правило, вони розглядаються через призму електронної комерції або інноваційних бізнес-моделей без належного врахування специфіки платформної взаємодії, ролі цифрових посередників у формуванні фінансової інформації та особливостей регуляторного й податкового середовища.

Отже, попри значний обсяг наукових напрацювань у сфері цифровізації фінансової звітності, у сучасній науковій літературі відсутній цілісний підхід до дослідження фінансової звітності підприємців, які здійснюють діяльність у межах цифрових платформ і маркетплейсів. Це свідчить про наявність наукової прогалини, пов'язаної з недостатнім опрацюванням методологічних засад формування та інтерпретації фінансової звітності в умовах платформної економіки. Врахування міжнародного досвіду та національних особливостей господарювання визначає актуальність і практичну значущість подальших досліджень у цьому напрямі.

Використана література

1. OECD. Base erosion and profit shifting (BEPS). *OECD Publishing*. 2024. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy.htm> (дата звернення: 08.04.2026).
2. IFRS Foundation / IASB. *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers*. *IFRS Publications*. 2023. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-15-revenue-from-contracts-with-customers/> (дата звернення: 08.04.2026).
3. European Commission. VAT in the Digital Age (ViDA). *Business, Economy, Euro*. 2023. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/vat/vat-digital-age-vida_en (дата звернення: 08.04.2026).
4. Сакун А. Ж., Пристемський О. С. Фінансова звітність за МСФЗ: український контекст, виклики трансформації та перспективи удосконалення.

Актуальні питання економічних наук. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15469100>

5. Яріш О. В., Прасолова С. П., Глуценко Ю. А., Омеляненко В. Ю., Волков М. І. Фінансова звітність у контексті цифрових трансформацій: світовий досвід та вітчизняна практика. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 1. С. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.1.106>

Гарковенко Ю. А. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сакун А. Ж. – к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Херсонського державного аграрно-економічного університету

ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Функціонування торговельного підприємництва в умовах цифрової трансформації та воєнних викликів супроводжується суттєвими змінами ключових економічних характеристик діяльності. Передусім це проявляється у трансформації структури витрат, прискоренні або уповільненні обігу капіталу, а також підвищенні невизначеності грошових потоків. Руйнування логістичних систем, зниження купівельної спроможності споживачів і зростання витрат на здійснення операцій призводять до того, що фінансові результати підприємств стають значно більш залежними від якості управлінських рішень. У таких умовах зростає значення обліково-контрольної системи як інструмента інформаційно-аналітичної підтримки управління.

Дослідження практики функціонування торговельних підприємств засвідчує, що за умов нестабільності визначальними чинниками забезпечення

їх економічної стійкості є інтенсивність обороту товарних запасів, достатній рівень ліквідності та гнучкість у формуванні асортиментної політики [1]. Водночас традиційні показники фінансової звітності не забезпечують повною мірою інформаційні потреби управління, оскільки не відображають змін у рівні ризиків та не дозволяють своєчасно виявляти потенційні загрози. Це обумовлює потребу у розширенні аналітичного інструментарію в межах обліково-контрольного забезпечення.

Активне впровадження цифрових технологій у сфері торгівлі відкриває можливості для більш глибокого аналізу операційної діяльності, зокрема через поєднання облікових даних з інформацією про товарні потоки, електронні продажі та платіжні транзакції [2]. Разом із тим відсутність ефективних процедур внутрішнього контролю за достовірністю та повнотою цифрових даних може знижувати якість аналітичних висновків і спричиняти викривлення управлінських рішень. За таких умов результативність діяльності підприємства визначається не лише обсягом доступної інформації, а й спроможністю обліково-контрольної системи перетворювати її на релевантні аналітичні показники.

Вплив воєнних ризиків зумовлює зростання інформаційної асиметрії та ускладнює процес прогнозування результатів діяльності торговельних підприємств, що знижує ефективність застосування традиційних підходів фінансового аналізу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває використання методів аналізу чутливості, які дозволяють оцінити вплив змін ключових параметрів діяльності, таких як обсяги реалізації, рівень торговельної націнки, швидкість обігу запасів і структура витрат. Обліково-контрольна система має забезпечувати формування відповідної інформаційної бази для проведення такого аналізу, що сприятиме обґрунтуванню альтернативних сценаріїв розвитку підприємства.

Використана література

1. Саун А. Ж., Перезова І. В. Обліково-контрольне забезпечення розвитку торговельного підприємництва в умовах цифровізації та воєнних ризиків. *Актуальні питання економічних наук*. 2026. № 19. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/1054> (дата звернення: 01.04.2026).

2. Пристемський О. Автоматизація та вплив інформаційних технологій на ведення обліку та контролю підприємства. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2024. № 43(193). С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2024.008>.

Арджан О. А. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Саун А. Ж. – к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Херсонського державного аграрно-економічного університету

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У сучасних умовах розвитку економіки транспортно-логістична діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні безперервності господарських процесів. Ефективність функціонування суб'єктів господарювання значною мірою залежить від якості організації перевезень, своєчасності виконання зобов'язань та належного інформаційного забезпечення управління [1].

Зростання витрат на транспортування, економічна нестабільність та підвищені вимоги до достовірності фінансової звітності зумовлюють необхідність удосконалення обліку і внутрішнього контролю транспортно-

логістичних операцій. Їх специфіка полягає у складності формування собівартості, значному обсязі первинної документації та потребі постійного моніторингу використання ресурсів.

Собівартість транспортно-логістичних послуг формується під впливом витрат на експлуатацію транспортних засобів, паливно-мастильні матеріали, оплату праці та технічне обслуговування. Важливим є чітке розмежування прямих і непрямих витрат, що забезпечує достовірність визначення фінансових результатів.

Визнання доходів у цій сфері здійснюється за фактом надання послуг, що підтверджується належним чином оформленими первинними документами, зокрема актами виконаних робіт, товарно-транспортними накладними та договірною документацією. Якість документального оформлення є визначальною передумовою формування достовірної облікової інформації.

Особливу увагу слід приділяти управлінню дебіторською заборгованістю, яка є характерною для транспортно-логістичної діяльності у зв'язку з відтермінуванням платежів. Контроль за своєчасністю розрахунків із контрагентами безпосередньо впливає на ліквідність і фінансову стійкість суб'єктів господарювання. Водночас важливим є системний моніторинг руху грошових коштів з огляду на значний рівень поточних витрат.

Ключовим елементом ефективної організації обліку виступає система внутрішнього контролю, яка має забезпечувати достовірність первинних даних, правильність їх відображення у звітності та раціональне використання ресурсів. Особливої значущості набуває контроль за використанням паливно-мастильних матеріалів як однієї з найбільш витратних складових діяльності [2].

У сучасних умовах важливим напрямом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення є впровадження цифрових технологій та спеціалізованих програмних продуктів. Автоматизація облікових процесів

сприяє підвищенню оперативності обробки інформації, зменшенню кількості помилок та розширенню можливостей управлінського аналізу.

Отже, ефективна організація обліку та внутрішнього контролю транспортно-логістичних операцій потребує комплексного підходу, що поєднує методичну узгодженість облікових процедур, належне документування та використання сучасних інформаційних технологій. Це створює передумови для підвищення якості управлінських рішень і забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в умовах нестабільного економічного середовища.

Використана література

1. Попова Н. В. Маркетингова діяльність підприємств транспортно-логістичної системи: навчальний посібник. Харків : ТОВ “Факт”, 2024. 320 с.
2. Крил А., Крил Я. Бухгалтерський та аналітичний супровід системи внутрішнього контролю транспортних підприємств. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління.* 2025. № 22. DOI: <https://doi.org/10.5499/2786-5738-2025-22-09-01>

Набожний Д. С. – здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Центральноукраїнського національного технічного університету

Сисоліна Н. П. – к. е. н, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Управління логістичними ризиками в умовах сучасної глобальної нестабільності (пандемії, кліматичні зміни, геополітичні конфлікти) є

актуальним питанням і вимагає від підприємництва переходу від реактивних до превентивних та інтелектуальних стратегій.

Цифровізація та використання прогнозової аналітики (Predictive Analytics) включає всі основні фази від реакції до передбачення та моніторинг у реальному часі. Використання AI (алгоритмів штучного інтелекту) для аналізу «великих даних» (Big Data) дозволяє виявляти потенційні розриви ланцюгів постачання (ще до їх виникнення).

Впровадження IoT-датчиків (Інтернет речей) для того, щоб відстежувати стан вантажу (вологість, температура, удари) та його точне місцеперебування, тим самим мінімізувати ризики втрати або псування товару.

Важливим процесом є впровадження технології «Цифрових двійників» (Digital Twins) у логістиці, тобто віртуальне моделювання та стрес-тестування. Створення цифрової копії всього ланцюга постачання може дозволити підприємствам тестувати сценарії «що, якщо» (наприклад, різке зростання попиту або закриття порту) у безпечному віртуальному середовищі.

Оцінка стійкості логістичної системи до екстремальних навантажень без реальних фінансових втрат.

Для забезпечення прозорості та безпеки застосовують Блокчейн, це і незмінність даних, і смарт-контракти. Використання децентралізованих реєстрів виключає ризик маніпуляцій із документами та забезпечує повну простежуваність походження товару. Автоматизація виконання угод при досягненні певних умов (наприклад, миттєва оплата якщо підтверджена доставка), що знижує фінансові та юридичні ризики.

Інноваційні підходи до управління логістичними ризиками в підприємницькій діяльності передбачає стратегічну гнучкість: перехід від “Just-in-Time” до “Just-in-Case”, тобто створення буферних запасів, мультимодальність та диверсифікацію.

Інноваційний підхід полягає в оптимізації витрат на утримання додаткових запасів як інвестиції в безпеку бізнесу.

Розробка альтернативних маршрутів та залучення декількох постачальників із різних географічних регіонів для нівелювання ризику залежності від одного джерела.

Сучасні реалії передбачають певні кроки управління кіберризиками в логістичних екосистемах, серед яких кібергігієна партнерів, захист критичної інфраструктури тощо. Оскільки логістика стає все більш залежною від хмарних сервісів, пріоритетом стає захист від кібератак на системи управління складами та транспортом.

Оцінка ризиків не лише всередині компанії, а й у всіх контрагентів, що мають доступ до спільної інформаційної мережі.

Врахування ESG-ризиків (соціальні, екологічні, управлінські), зокрема репутаційні ризики, “зелена” логістика тощо. Оцінка ризиків, пов’язаних із посиленням екологічного законодавства та вуглецевими податками.

Контроль за дотриманням етичних норм праці по всьому ланцюгу постачання, оскільки порушення з боку субпідрядника може завдати нищівного удару по бренду головної компанії.

Таким чином, інноваційне управління логістичними ризиками на сьогоднішній день повинно базуватися на принципі стійкості, тобто здатності системи не лише витримувати удари, а й якнайшвидше відновлюватися, стаючи ефективнішою після кожної кризи. Головним інструментом в такому разі стає інформаційна перевага, де швидкість отримання та обробки даних визначає саме виживання підприємства.

Геріна К. М. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Бойко Л. О. – к. с.-г. н., доцент, доцент Херсонського державного аграрно-економічного університету

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах глобальних трансформацій, економічної нестабільності та соціальних викликів особливого значення набуває соціальна відповідальність бізнесу. Підприємства дедалі більше усвідомлюють необхідність не лише отримання прибутку, а й активної участі у вирішенні суспільних проблем, підтримці громад, забезпеченні екологічної безпеки та дотриманні етичних стандартів. Соціально відповідальна діяльність стає важливим чинником формування довіри, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів.

Концепція соціальної відповідальності бізнесу (Corporate Social Responsibility, CSR) передбачає добровільне врахування підприємствами соціальних, екологічних та етичних аспектів у процесі прийняття управлінських рішень. CSR спрямована на досягнення балансу між економічними інтересами підприємства та потребами суспільства.

Особливої актуальності ця тема набуває в Україні, де в умовах війни бізнес відіграє важливу роль у підтримці держави, забезпеченні життєдіяльності економіки та допомозі населенню. Саме тому дослідження соціальної відповідальності бізнесу є надзвичайно важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Соціальна відповідальність бізнесу охоплює широкий спектр напрямів діяльності:

1. Соціальна відповідальність перед працівниками: забезпечення гідних умов праці; справедлива оплата праці; професійний розвиток персоналу; соціальний захист працівників.

2. Відповідальність перед суспільством: благодійна діяльність; підтримка освіти та культури; розвиток місцевих громад; допомога в кризових ситуаціях.

3. Екологічна відповідальність: зменшення викидів; використання екологічно чистих технологій; переробка відходів; раціональне використання ресурсів.

4. Етична відповідальність: чесність у веденні бізнесу; прозорість діяльності; дотримання прав людини; боротьба з корупцією.

Прикладами соціальної відповідальності бізнесу в Україні є «Нова пошта». Соціальна відповідальність «Нової пошти» в Україні фокусується на підтримці ЗСУ, волонтерській логістиці, гуманітарній допомозі та екологічних ініціативах. Ключові напрямки включають програму «Гуманітарна пошта», безкоштовну доставку для військових, відбудову інфраструктури, облаштування «Пунктів Незламності» та інвестиції в освіту.

Основні напрямки соціальної відповідальності (КСВ): «Гуманітарна пошта України»: Проєкт, започаткований у 2014 році, у межах якого компанія безкоштовно доставляє вантажі для волонтерів та допомогу для армії. Компанія активно допомагає Збройним Силам України, забезпечує логістику для деокупованих територій та інвестує в проєкти протиповітряної оборони. «Нова пошта» впроваджує сортування сміття, використовує екологічні пакувальні матеріали та переходить на електромобілі для зменшення викидів. Допомога медичним закладам, доставка обладнання та підтримка вразливих верств населення. Підтримка освітніх проєктів, інвестиції у навчання власних співробітників та розвиток інфраструктури для життя в Україні. «Нова пошта» активно працює над створенням інклюзивних відділень та підвищенням доступності послуг для людей з інвалідністю,

включаючи ветеранів. Завдяки цим ініціативам «Нова пошта» утримує статус одного з найбільш соціально відповідальних бізнесів в Україні [1].

ДТЕК: Відновлює енергетичну інфраструктуру, інвестує в альтернативну енергетику. Основні напрямки соціальної відповідальності ДТЕК: Реалізація стратегій соціального партнерства, спрямованих на вирішення проблем регіонів, де працюють підприємства компанії (розвиток інфраструктури, медицини, освіти). Дотримання Кодексу етики та ділової поведінки, прозорість у фінансових операціях та дотримання прав споживачів. Спільні проекти з фондами (наприклад, Фонд Ріната Ахметова) щодо придбання медичного обладнання (ШВЛ) для лікарень. Трансформація енергетичного сектора з урахуванням екологічних стандартів, зменшення впливу на навколишнє середовище. ДТЕК є одним із лідерів в Україні з впровадження корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), що включає економічну, екологічну та соціальну складові [2].

Укрзалізниця виконує критично важливу соціальну функції: організувала евакуаційні рейси для мільйонів українців із зон бойових дій (у перші місяці повномасштабної війни компанія евакуювала сотні тисяч людей із Харкова, Краматорська та інших гарячих точок) ; перевозить гуманітарні вантажі по всій країні; запустила «поїзди незламності» - з генераторами, інтернетом та теплом під час блекаутів; допомагає міжнародним організаціям доставляти допомогу [3].

Українські компанії демонструють високий рівень соціальної відповідальності, що є важливим фактором їхнього розвитку, оскільки сприяє формуванню позитивного іміджу, залученню інвестицій та забезпеченню довгострокової конкурентоспроможності. Соціальна відповідальність бізнесу є важливою складовою сучасної економіки. Вона сприяє не лише розвитку підприємств, але й вирішенню соціальних та екологічних проблем. Бізнес стає активним учасником суспільних процесів, сприяє розвитку економіки та підтримує населення. Досвід українських і міжнародних компаній свідчить,

що соціальна відповідальність є не лише моральним обов'язком, але й стратегічною необхідністю.

Використана література

1. Нова пошта. Соціальна відповідальність компанії. URL: <https://novaposhta.ua> (дата звернення: 05.04.2026).
2. ДТЕК. Корпоративна соціальна відповідальність. URL: <https://dtek.com> (дата звернення: 05.04.2026).
3. Укрзалізниця. Офіційний сайт. URL: <https://uz.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2026).

Рибаков Є. Г. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Бойко Л. О. – к. с.-г. н., доцент, доцент Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах розвитку економіки аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки та стабільності суспільства. Водночас ведення агробізнесу супроводжується низкою викликів, зокрема глобальними кліматичними змінами, цифровізацією, зростанням конкуренції та соціально-економічною нестабільністю. У таких умовах особливого значення набувають етичні засади діяльності підприємств, які визначають їхню відповідальність перед суспільством, довкіллям і споживачами [3].

Етика агробізнесу передбачає дотримання принципів чесності, відповідальності, справедливості та сталого розвитку. Вона охоплює всі

аспекти діяльності підприємства – від виробництва продукції до її реалізації та взаємодії із зацікавленими сторонами [1].

Одним із ключових аспектів є відповідальне ставлення до природних ресурсів. Інтенсивне використання земель, води та агрохімікатів може призводити до деградації ґрунтів і погіршення екологічного стану [2].

Етичний підхід передбачає:

- впровадження сталих методів землеробства;
- зменшення використання шкідливих речовин;
- збереження біорізноманіття;
- раціональне використання водних ресурсів [2].

Агробізнес має значний вплив на розвиток сільських територій і добробут населення. Етична діяльність підприємств передбачає забезпечення належних умов праці, справедливої оплати та підтримки місцевих громад [7].

Особливого значення набувають:

- захист прав працівників;
- розвиток інфраструктури сільських територій;
- створення нових робочих місць;
- підтримка соціальних ініціатив [7].

У сучасних умовах важливим є забезпечення відкритості бізнесу та довіри споживачів. Підприємства повинні надавати достовірну інформацію про продукцію та дотримуватися стандартів якості [5].

Це включає:

- чесне маркування продукції;
- дотримання норм безпеки харчових продуктів;
- унікнення корупційних практик;
- відповідальність за якість продукції [5].

Сучасні підприємства стикаються з рядом складних проблем, що впливають на їхню діяльність і потребують етичного підходу до вирішення

[8]. Основні етичні виклики агробізнесу та шляхи їх вирішення наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Етичні виклики агробізнесу та шляхи їх вирішення

Виклики	Суть проблеми	Етичні принципи	Шляхи вирішення
Кліматичні зміни	Погіршення умов виробництва	Відповідальність	Екологічні технології
Виснаження ґрунтів	Надмірне використання ресурсів	Сталий розвиток	Сівозміна, органічне землеробство
Соціальна нерівність	Низький рівень життя селян	Справедливість	Підтримка громад
Недовіра споживачів	Низька якість продукції	Чесність	Контроль якості
Конкуренція	Тиск на бізнес	Етика бізнесу	Прозорі правила

Джерело: складено автором на основі даних [2; 3; 4; 8].

Сучасний агробізнес функціонує в умовах численних економічних і екологічних викликів. Це вимагає від підприємств дотримання етичних принципів та впровадження сталих підходів до використання ресурсів [3].

Важливими залишаються питання збереження довкілля, соціальної відповідальності та підвищення ефективності діяльності. Урахування цих аспектів сприяє стабільному розвитку аграрного сектору та зміцненню його конкурентоспроможності [7].

Розвиток технологій відкриває нові можливості для агробізнесу, але водночас створює нові етичні дилеми. Використання біотехнологій, автоматизації та цифрових рішень повинно здійснюватися з урахуванням їхнього впливу на суспільство та довкілля [6]. Агробізнес є частиною глобальної економіки, тому його діяльність впливає на світові ринки продовольства. Важливо враховувати міжнародні стандарти та забезпечувати продовольчу безпеку [3].

В умовах сучасних криз (економічних, політичних, військових) підприємства повинні дотримуватися етичних принципів навіть за складних

обставин. Це включає підтримку населення, збереження робочих місць і відповідальність за виробництво продукції [8]. Порівняльну характеристику традиційного та етичного підходів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняння традиційного та етичного підходу в агробізнесі

Критерій	Традиційний підхід	Етичний підхід
Мета	Максимізація прибутку	Сталий розвиток
Ресурси	Інтенсивне використання	Раціональне використання
Працівники	Витрати	Цінність
Екологія	Другорядна	Пріоритет
Споживач	Покупець	Партнер

Джерело: складено автором на основі даних [2; 3; 7].

Сучасні умови господарювання зумовлюють перехід до більш відповідальних і сталих підходів у веденні агробізнесу. Орієнтація на довгостроковий розвиток, врахування екологічних і соціальних аспектів стають ключовими чинниками успіху. Етичні засади ведення агробізнесу є важливою умовою його ефективного розвитку в сучасних умовах. Поєднання економічних, екологічних і соціальних принципів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств і довіри споживачів. Дотримання етичних норм забезпечить стабільність діяльності аграрного сектору та його розвиток у довгостроковій перспективі.

Використана література

1. Carroll A. Corporate Social Responsibility. URL: <https://www.csrwire.com> (дата звернення: 04.04.2026).
2. European Commission. Agriculture and Rural Development. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 04.04.2026).
3. FAO. Sustainable Agriculture Development. URL: <https://www.fao.org> (дата звернення: 04.04.2026).
4. OECD. Agricultural Policy Monitoring. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 04.04.2026).

5. Transparency International. Corruption in Agriculture. URL: <https://www.transparency.org> (дата звернення: 04.04.2026).
6. UN Sustainable Development Goals. URL: <https://sdgs.un.org> (дата звернення: 04.04.2026).
7. World Bank. Agriculture and Food. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 04.04.2026).
8. World Economic Forum. Future of Agriculture. URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 04.04.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Вірчак Є. С. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Козій О. Б. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

PROBLEMS OF GENDER EQUALITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Gender equality is a state of equal access to rights, responsibilities and opportunities for women and men. It is an extremely important concept in modern society. Many countries around the world strive to promote gender equality in various areas of life, including education. Ukraine also supports this concept and has laws in place to protect equal rights. However, in real life, gender equality is not always achieved. In higher education institutions (HEIs) in Ukraine, there are still many problems related to this issue.

A United Nations report, ‘Women in Higher Education: Has the Female Advantage Ended Gender Inequality?’, it is noted that gender bias is still observed in the higher education sector, which hinders women’s involvement in larger-scale tasks and their attainment of leadership positions associated with decision-making.

In fact, at many universities, women make up the majority of staff. When it comes to the distribution of leadership positions in higher education institutions, gender becomes a factor in inequality, with the result that these positions are mostly held by men, who predominantly lead research activities and decision-making processes, thereby relegating women to secondary roles [1, p. 30].

Women’s responsibilities towards their families and homes often prevent them from advancing in their careers. In sociology, this phenomenon is known as the ‘self-selection hypothesis’. And it does hold true. Indeed, studies on this issue

confirm that working women, compared to their male counterparts, take on far more responsibilities related to the home, children, parents, and so on [3, p. 22]. Consequently, they have less time for their careers, conducting research or participating in international conferences. Men usually have more time for professional development, so it is easier for them to attain senior positions. This also affects participation in international projects, where men often prove to be more active due to having a lighter family workload.

Balancing work and family life is a significant challenge for women working in higher education institutions who are striving to strike a balance between their professional and personal lives. This issue is particularly pressing, as HEIs often lack guidelines that take gender-specific responsibilities into account. As a result, women experience a ‘double burden’ in their daily lives. In particular, the ‘time factor’ is a fundamental element that determines the type of relationship women establish between work and home: harmonious, strained or complex [1, p. 31].

The glass ceiling is the most popular metaphor associated with women and leadership. It describes a certain invisible barrier that prevents women from reaching managerial and leadership positions within organisations. This barrier may result from unconscious biases and structural discriminatory practices in the corporate environment, as well as an approach that focuses on the individual [1, p. 30].

Gender stereotypes – widespread notions about what men and women should do – are a significant issue. According to a study by the Cedos think tank, around a third of courses in higher and pre-higher vocational education institutions are significantly gender-biased. Men dominate engineering, mechanical engineering, transport and agronomy programmes, where they account for over 70% of students. In contrast, women make up the majority of students in the fields of education, medicine, the arts and the humanities. This distribution is established from the moment of enrolment: boys are encouraged to pursue technical and

natural sciences, whilst girls are encouraged to pursue humanities and social sciences. This situation is referred to as gender segregation in education [2].

Another serious issue is gender discrimination – unfair treatment of a person on the basis of their gender. In universities, this can take various forms: for example, a student may not receive the same level of support as others, or a lecturer may have fewer opportunities for career progression. There is also the issue of harassment – unwanted behaviour that makes a person feel uncomfortable or unsafe. Many people do not report such incidents because they are afraid or do not believe that anything will change. This makes the problem even more complex. One of the main challenges in implementing non-discrimination policies and combating sexual harassment in higher education institutions is finding an appropriate and clear way to communicate with students and ensuring they feel confident that their reports will be treated with privacy and confidentiality within the university. International experience shows that the best way to tackle this is through educational and awareness-raising activities in universities, including specialised courses, training sessions, workshops, mentoring programmes and other information-sharing initiatives. This creates a safe and unhindered environment for work and study in higher education institutions [4, p. 132].

Not all universities have a robust gender equality policy. Some institutions are trying to improve the situation and are setting up special programmes. They organise training sessions, seminars and discussions on gender equality. However, other universities do not pay sufficient attention to this issue. Even if a policy exists, it is not always implemented in practice. This means there is a gap between theory and reality. Furthermore, many students lack sufficient knowledge of what constitutes discrimination or stereotypes. Education in this area is vital, as it helps students to think critically and respect one another.

Despite all these problems, positive changes are taking place in Ukraine. The country is moving towards European standards, where gender equality is a key value. Many universities collaborate with international organisations and take part

in educational programmes. These programmes help to raise awareness and create better conditions for students and lecturers.

Universities can take a number of steps to improve gender equality. Firstly, they must promote equal opportunities for leadership roles. Women should have the same chances as men to become leaders. Secondly, universities must combat gender stereotypes. They can do this through education, discussions and examples of successful women and men in various fields. Thirdly, educational institutions must create a safe environment where all students and staff feel protected. It is important to prevent discrimination and harassment.

In summary, gender equality in Ukraine's higher education institutions remains a significant issue. There are many challenges, such as inequality in leadership, gender stereotypes, discrimination, harassment and unequal opportunities. These issues affect both students and staff. However, there are also positive changes and efforts aimed at improving the situation. Through education, support and strong policies, Ukraine can create a more equal and fair higher education system in the future.

References

1. Gender equality in Ukraine. Current challenges in the labour market and in education. *Humanitarian Media Hub*. № 2. URL: <https://hmh.news/20632/genderna-rivnist-v-ukrayini-suchasni-vyklyky-na-rynku-praczi-ta-v-osviti/> (date of access: 27.12.2025).
2. Khraban T., Vyhivska O. Towards gender equality: women's leadership in higher education. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 1. P. 30–31.
3. Martsenyuk T., Polukhovych O. Gender equality policy and the prevention of violence as an integral part of the management of higher education institutions in the context of Ukraine's post-war reconstruction (using the example of the National University 'Kyiv-Mohyla Academy'. *Empirio scientific journal*. 2025. № 4. P. 132.

4. Protasova N.G. Implementation of Gender Policy in Education Management: *A Teaching Guide*. 2011. № 3. P. 22.

Сабуцька І. Ю. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Акімова Н. В. – д. психол. н., професор кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

МАТЕРИНСЬКЕ ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ФАКТОР ПОРУШЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ «МАТИ – ДИТИНА»

Проблема емоційного вигорання набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, що характеризується високим рівнем психічного напруження та швидким темпом життя. Особливу увагу привертає материнське емоційне вигорання, оскільки воно впливає не лише на самопочуття жінки, але й на якість емоційної взаємодії з дитиною, що відіграє важливу роль у її психічному розвитку.

Емоційне вигорання – це стан фізичного, емоційного та когнітивного виснаження, що виникає внаслідок тривалого перебування в умовах хронічного психоемоційного напруження. Материнське емоційне вигорання можна розглядати як прояв цього стану у жінок, що зумовлюється тривалим виконанням материнських обов'язків та високим рівнем емоційного навантаження у щоденному контакті з дитиною.

Для матерів, які здійснюють постійний догляд за дитиною, взаємодія в умовах високої інтенсивності повсякденної діяльності може супроводжуватися хронічною втомою, недосипанням, підвищеним рівнем стресу, дратівливістю, фінансовими труднощами та соціальною ізоляцією.

Сукупність цих факторів призводить до виснаження і розвитку емоційного вигорання, що негативно впливає як на психологічний стан матері, так і на розвиток дитини [1, с. 776].

У моделі К. Масlach емоційне вигорання розглядається як багатовимірний синдром, що включає три основні компоненти. Перший вимір – емоційне виснаження – проявляється у відчутті перевантаженості та виснаженні емоційних і фізичних ресурсів, зокрема у матерів, пов'язаних із виконанням материнських обов'язків. Другий вимір – емоційне дистанціювання – характеризується емоційним відстороненням від взаємодії з дитиною, зниженням емоційної залученості та формуванням холодного ставлення. Третій вимір – зниження особистісних досягнень – пов'язаний із відчуттям некомпетентності, знеціненням власних зусиль та відсутністю задоволення від виконання материнської ролі. У контексті материнства ці прояви відображаються у зниженні чутливості до потреб дитини, емоційному віддаленні та відчутті невпевненості у власній материнській компетентності [2, с. 34].

Таким чином, материнське емоційне вигорання виступає значущим фактором порушення емоційної взаємодії у системі «мати – дитина», оскільки призводить до виснаження внутрішніх ресурсів жінки. У такому стані знижується її емоційна чутливість і здатність своєчасно розпізнавати та адекватно реагувати на потреби дитини. Це може проявлятися у віддаленні, формальному виконанні материнських функцій та втраті глибокого емоційного контакту. Внаслідок цього взаємодія між матір'ю і дитиною стає менш довірливою, стабільною та емоційно насиченою. Такі зміни можуть негативно позначатися на емоційному розвитку дитини та формуванні її відчуття безпеки.

Отже, материнське емоційне вигорання є складним психоемоційним станом, що формується внаслідок тривалого перевантаження та виснаження ресурсів матері. Це проявляється у зниженні емоційної чутливості,

емоційному віддаленні та втраті здатності до повноцінної взаємодії з дитиною. Унаслідок цього порушується якість емоційної взаємодії у системі «мати – дитина», що може негативно впливати на формування почуття безпеки, довіри та емоційного розвитку дитини. Водночас емоційне вигорання впливає і на психологічний стан матері, знижуючи її задоволеність материнською роллю та відчуття власної ефективності. Тому своєчасне виявлення, профілактика та психологічна підтримка матерів є важливими умовами для збереження здорової емоційної взаємодії у системі «мати – дитина».

Використана література

1. Караджи О.С. Особливості прояву емоційного вигорання у молодих матерів. *Наукові перспективи*. 2023. № 5(35). С. 776–786.
2. Maslach, C. Burnout: A social psychological analysis. *The Burnout syndrome*. ed. J. W. Jones, Park Ridge, IL : London House, 1982. P. 30–53.

Дякова А. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сидоренко О. Ю. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ

Сучасна освіта змінюється дуже швидко, і разом із цим змінюється ставлення студентів до навчання. Особливо ці зміни посилилися в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану в Україні, що зумовило масовий перехід до дистанційного навчання. Якщо раніше головним було просто отримати знання, то зараз важливими стають самостійність, уміння

працювати з інформацією та внутрішнє бажання вчитися. У цьому контексті питання мотивації студентів стає особливо актуальним, адже без неї навчальний процес значною мірою втрачає свою ефективність і зміст [2, с. 5; 4, с. 1].

Цифровізація освіти створює нові можливості для навчання, але водночас висуває нові вимоги до здобувачів освіти, зокрема щодо рівня самостійності та відповідальності [1, с. 10].

Мотивація в психології розглядається як те, що спонукає людину до діяльності. Вона пояснює, чому людина діє певним чином, чому ставить перед собою цілі і намагається їх досягти. У навчанні мотивація визначає, чи буде студент зацікавлений у матеріалі, чи буде він виконувати завдання відповідально та чи прагнути до розвитку. Сучасні дослідження підкреслюють, що мотивація тісно пов'язана з потребами, інтересами та цінностями особистості [3, с. 1-2].

Однією з ключових характеристик мотивації є її поділ на внутрішню і зовнішню. Внутрішня мотивація виникає тоді, коли студенту справді цікаво навчатися, коли сам процес пізнання приносить задоволення. У такому випадку навчання сприймається не як обов'язок, а як можливість розвитку. Зовнішня мотивація, навпаки, пов'язана з оцінками, вимогами викладачів або бажанням уникнути негативних наслідків. Вона може бути ефективною, але зазвичай не забезпечує глибокого засвоєння знань [4, с. 2-3].

У сучасних умовах досить часто спостерігається переважання саме зовнішньої мотивації. Багато студентів орієнтуються насамперед на оцінки або формальні результати, а не на сам процес навчання. Це, у свою чергу, може призводити до поверхневого засвоєння матеріалу та поступової втрати інтересу до навчання. Водночас внутрішня мотивація є більш стійкою та забезпечує кращі результати у довготривалій перспективі.

На рівень мотивації значно впливають індивідуальні особливості студента. Важливу роль відіграє самооцінка: якщо студент впевнений у своїх

силах, він частіше проявляє ініціативу і не боїться складних завдань. Якщо ж самооцінка занижена, це може призводити до уникнення діяльності та зниження інтересу до навчання. Також значення має інтерес до обраної спеціальності та розуміння її значущості для майбутнього.

Не менш важливим є соціальний фактор. Студент навчається в групі, де формується певна атмосфера. Підтримка одногрупників, позитивний психологічний клімат та ефективна взаємодія з викладачем можуть підвищувати мотивацію. У той же час конфлікти або відсутність комунікації можуть її знижувати.

Окрему увагу варто приділити ролі сучасних технологій у навчанні. Вони відкривають широкі можливості: полегшують доступ до інформації, роблять навчання більш гнучким і доступним, дозволяють працювати у власному темпі. Водночас це створює і нові виклики, зокрема інформаційне перевантаження та зниження концентрації уваги.

Особливо яскраво ці труднощі проявилися під час дистанційного навчання, яке стало масовим спочатку через пандемію COVID-19, а згодом – через воєнний стан. У такому форматі студент часто залишається сам на сам із завданнями, що вимагає високого рівня самоорганізації. Не всі здобувачі освіти готові до цього, що може призводити до прокрастинації, зниження дисципліни та втрати інтересу до навчання.

У таких умовах важливою стає здатність до саморегуляції. Вона включає вміння планувати свій час, розподіляти навантаження, ставити цілі та контролювати їх виконання. Розвинена саморегуляція допомагає студенту залишатися мотивованим навіть за умов мінімального зовнішнього контролю [1, с. 12].

Крім того, значний вплив мають сучасні соціальні умови. Освітні втрати, стрес та нестабільність, спричинені війною, негативно впливають на психологічний стан студентів і їхню мотивацію до навчання [2, с. 6-7]. Саме тому особливо важливо створювати підтримуюче освітнє середовище.

Також важливу роль відіграє викладач. Його стиль спілкування, методи викладання та здатність підтримувати студентів впливають на загальне сприйняття навчання. Використання сучасних підходів і врахування індивідуальних особливостей студентів сприяє підвищенню внутрішньої мотивації.

Отже, як висновок: мотивація студентів у сучасних умовах навчання є складним явищем, яке формується під впливом індивідуальних, соціальних та освітніх факторів.

Сучасні виклики, зокрема пандемія COVID-19, дистанційне навчання та воєнний стан, ускладнюють підтримання стабільної мотивації та вимагають від студентів більшої самостійності та психологічної стійкості.

На нашу думку, і це підтверджується сучасними дослідженнями, ключову роль відіграє саме внутрішня мотивація, оскільки вона забезпечує більш глибоке та усвідомлене навчання. Водночас можна підтримати позицію дослідників щодо важливості розвитку саморегуляції, адже без цих навичок студенту складно ефективно навчатися в сучасних умовах.

Тому, підвищення мотивації студентів потребує комплексного підходу: поєднання сучасних технологій, підтримки з боку викладача та створення сприятливого психологічного середовища. Це дозволить зробити навчання більш ефективним, змістовним і значущим для самих студентів.

Використана література

1. Кравець С. Г. Саморегуляція навчальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання. *Психологія і особистість*. 2023. № 1. С. 10–15.

2. Ляшенко О. І., Топузов О. М. Освітні втрати та виклики в умовах воєнного стану в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 5–12.

3. Невоснна О. А. Навчальна мотивація студентів в умовах вимушеного дистанційного навчання. *Академічні студії. Серія: Педагогіка*. 2024. № 2.

4. Сікорський П., Красильников Н. Формування мотивації студентів до навчання у закладах професійної освіти під час дистанційного навчання. *Вища освіта України*. 2024. № 1 (92).

Чухало Т. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Московченко В. В. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ДРУЖИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ СІМЕЙНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІД ЧАС ТРИВАЛОЇ РОЗЛУКИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації у функціонуванні сім'ї як соціального інституту. Особливо вразливою категорією є сім'ї військовослужбовців, де один із партнерів тривалий час перебуває в умовах бойових дій, зокрема мова піде про дружин, які залишаються вдома. Дружини військових часто стикаються з емоційним і фізичним навантаженням, пов'язаним із переживанням тривоги за чоловіка, необхідністю підтримувати сім'ю в умовах невизначеності, а також виконанням подвійного соціального і психологічного навантаження.

В умовах війни саме сім'я виступає ключовим ресурсом стабільності та адаптації, демонструючи здатність до самоорганізації, гнучкості та збереження внутрішніх зв'язків навіть за умов кардинальних змін. На думку Американської асоціації психологів, поняття психологічної стійкості трактується як, процес і одночасно результат успішної адаптації до складних життєвих обставин, особливо завдяки психічній, емоційній та поведінковій гнучкості людини й пристосуванню до зовнішніх та внутрішніх вимог [1].

Незважаючи на зростання кількості досліджень у сфері психології травми та стресу, питання збереження сімейного функціонування через призму індивідуальних ресурсів жінок залишається недостатньо висвітленим. Також додаю, що вибір теми зумовлений ще й особистісним підґрунтям, так як я сама перебуваю в статусі дружини військовослужбовця.

Життєстійкість особистості – це вміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам та труднощам. Це здатність людини зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог та прагненням жити гармонійно, повноцінно [2].

Концепція життєстійкості, відома в англійській літературі під терміном *hardiness*, на сьогоднішній день займає провідне місце серед наукових понять, що вивчають особливості адаптації та збереження психічного здоров'я особистості в умовах дії хронічних стресогенних факторів. Сучасна психологічна наука трактує життєстійкість як інтегративну властивість особистості, що забезпечує збереження її функціональної активності та психологічного благополуччя у кризових ситуаціях, сприяє успішному подоланню труднощів і є основою для подальшого розвитку [3]. Вона виступає важливим механізмом психологічного захисту та ресурсом відновлення в умовах травматичних подій, зокрема війни.

Чим вищий рівень життєстійкості, тим адекватніше людина буде сприймати труднощі, а не уникати їх чи заперечувати, закривати на них очі чи ігнорувати. Життєстійкість – це не оптимізм, а скоріше реалізм погляду на життєві ситуації.

Спираючись на сучасні наукові підходи можна стверджувати, що життєстійкість формується через взаємодію індивідуальних (внутрішніх) (копінг-стратегії, емоційна регуляція), соціальних (зовнішніх) (підтримка, соціальні зв'язки) та соціально-психологічних (цінності, віра, бачення майбутнього) чинників [4]. Особливу роль відіграє соціальна підтримка, яка

сприяє зниженню рівня стресу та підвищенню здатності до адаптації, а також копінг-стратегії. Згідно з підходом Чарльза Карвера, конструктивні стратегії (пошук підтримки, активне вирішення проблем, позитивне переосмислення) сприяють адаптації, тоді як уникнення та емоційне пригнічення можуть посилювати дезадаптацію. Розвиток адаптивних копінг-стратегій є важливою складовою психологічної підтримки дружин військовослужбовців.

У своїй роботі я буду розглядати життєстійкість як здатність жінки справлятися з емоційними навантаженнями, зберігати психологічну рівновагу та адаптуватися до умов тривалої розлуки. Адже в цьому контексті розлука має специфічний характер, оскільки пов'язана не лише з фізичною відсутністю партнера, але й із ризиком для його життя. Це створює стан хронічного стресу, який проявляється у підвищеній тривожності, страху, емоційній нестабільності та труднощах у повсякденному функціонуванні. Для дослідження психологічної життєстійкості дружин військовослужбовців в умовах війни необхідне застосування точних та валідних методик. Тому для перевірки теоретичних положень, викладених в роботі, я проведу емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення взаємозв'язку між рівнем життєстійкості дружин військовослужбовців та показниками сімейного функціонування. З цією метою буде використано такі психодіагностичні методики: тест життєстійкості (Maddi, 2006), який визначає життєстійкість (*hardiness*) як систему переконань людини про себе, світ і відносини з ним; шкала сімейної адаптації та згуртованості/FACES-3 (Olson, 1986), яка оцінює рівень сімейної згуртованості членів сім'ї та рівень сімейної адаптації; шкала сприйнятого стресу (PSS-10), який оцінює сприйняття стресу і його потенційні наслідки; опитувальник копінг-стратегій Brief-COPE (Carver, 1997), що охоплює всі основні рівні копінгової поведінки, що дозволяє отримати більш комплексне уявлення про механізми адаптації особистості. На основі отриманих результатів будуть запропоновані напрямки психологічної підтримки дружин військовослужбовців.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні вибірки для отримання більш точних результатів, уточненні психологічних механізмів впливу життєстійкості та розробці комплексних програм психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців. Особливо актуальним є вивчення впливу зовнішніх чинників, таких як підтримка з боку держави, спільнот, волонтерських організацій на загальний профіль резильєнтності жінки в умовах воєнного стану.

Використана література

1. American Psychological Association, 750 First St. NE, Washington, DC 20002-4242. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience> (дата звернення: 05.04.2026).
2. Титаренко Т. М., Ларіна Т. О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. *Навчальний посібник*. Київ : Марич, 2009. 76 с.
3. Брюховецька О. В. Поняття життєстійкості особистості підлітка в сучасних умовах воєнного стану в Україні. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*. 2024. № 29(58). С. 62–79.
4. Злобіна О. Динаміка соціально-психологічної резильєнтності населення України під час війни. *Demography and Social Economy*. 2024. № 4 (58).

Лисиченко О. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Московченко В. В. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВЕТЕРАНІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО МИРНОГО ЖИТТЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням кількості ветеранів, які повертаються до мирного життя після участі у війні, і це супроводжується складними процесами психологічної, соціальної та професійної адаптації. У сучасних умовах тривалих воєнних викликів особливої ваги набуває вивчення чинників, які сприяють збереженню та відновленню психічного здоров'я цієї категорії населення. Життєстійкість як інтегральна особистісна характеристика, що відображає здатність ефективно долати стрес, адаптуватися до змін і зберігати внутрішню рівновагу, виступає ключовим ресурсом у процесі посттравматичного відновлення. Водночас психологічне благополуччя є важливим індикатором успішності адаптації, що включає емоційний комфорт, задоволеність життям і відчуття смислу.

Незважаючи на дослідження [1-5], які присвячені адаптації, зокрема соціальній, ця проблематика залишається недостатньо дослідженою. Вивчення взаємозв'язку життєстійкості і психологічного благополуччя дозволить глибше зрозуміти механізми психологічної адаптації, а також сприятиме розробці ефективних психокорекційних і реабілітаційних програм, спрямованих на підвищення якості життя ветеранів. Таким чином, обрана тема є своєчасною, теоретично значущою та має важливе практичне значення у сфері психологічної допомоги.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення взаємозв'язку життєстійкості та психологічного благополуччя ветеранів у процесі їх адаптації до мирного життя, а також визначення ролі життєстійкості як ресурсу підтримання психологічного благополуччя та ефективної соціально-психологічної адаптації.

Об'єктом дослідження є психологічне благополуччя ветеранів у процесі їх адаптації до мирного життя.

Предметом дослідження є взаємозв'язок життєстійкості та психологічного благополуччя ветеранів у процесі їх адаптації до мирного життя, а також особливості впливу життєстійкості на рівень психологічного благополуччя.

Повернення з зони бойових дій у цивільне життя військових супроводжується суттєвими змінами у психологічному стані особистості, трансформацією системи цінностей, труднощами соціальної інтеграції та підвищеним рівнем стресу. У цьому контексті важливим є дослідження ресурсів, що сприяють ефективній адаптації та збереженню психічного здоров'я. Одним із ключових внутрішніх ресурсів особистості виступає життєстійкість, яка розглядається як здатність протистояти стресовим впливам, зберігати психологічну рівновагу та конструктивно долати складні життєві обставини. Вона включає такі компоненти, як залученість, контроль і прийняття виклику, що забезпечують активну життєву позицію та сприяють подоланню наслідків травматичного досвіду.

Психологічне благополуччя, у свою чергу, є інтегральним показником позитивного функціонування особистості, що охоплює емоційний комфорт, самоприйняття, автономію, наявність життєвих цілей і позитивні міжособистісні стосунки. Високий рівень психологічного благополуччя свідчить про успішність адаптаційних процесів і здатність особистості до повноцінного функціонування у мирному середовищі.

Аналіз окремих наукових досліджень свідчить про існування тісного взаємозв'язку між життєстійкістю та психологічним благополуччям [2 с. 311; 3]. Життєстійкість виступає важливим предиктором зниження негативних наслідків стресу, зокрема тривожності, депресивних проявів та посттравматичних реакцій, а також сприяє формуванню позитивного ставлення до життя і підвищенню рівня суб'єктивного благополуччя. Вивчення особливостей цього взаємозв'язку у ветеранів дозволяє не лише поглибити теоретичне розуміння механізмів адаптації, але й визначити ефективні напрями психологічної допомоги.

Таким чином, дослідження взаємозв'язку життєстійкості та психологічного благополуччя ветеранів є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки створює підґрунтя для розробки ефективних програм психологічної підтримки та соціальної адаптації.

Використана література

1. Кашуба А. А. Соціальна інтеграція та адаптація ветеранів та учасників бойових дій в процесі занять адаптивним спортом / А. А. Кашуба, В. В. Ковальський, П. М. Годлевський, Д. В. Бовсунюк. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2022.

2. Куркова К. М., Луценко-Миськів Л. І. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. *Право та державне управління*. 2024. № 1.

3. Макогон О. Чому переходом від військової служби до цивільного життя треба займатися до завершення війни? *Українська правда*. 6 вересня 2024.

4. Мальований М. І. Професійна та соціальна адаптація військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей в Україні / М. І. Мальований, Ю. В. Улянич, О. Д. Підлубна. *Збірник наукових праць Міждисциплінарні наукові студії 2026*

Уманського національного університету садівництва. 2022. Вип. 101(2). С. 197–207.

5. Приб Г. А. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців/ветеранів: проблематика вивчення / Г. А. Приб, Л. Є. Бегеза, Я. М. Раєвська. *Габітус*. 2022. Вип. 35. С. 159–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_35_25 (дата звернення: 05.04.2026).

Барабаш В. М. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Козій О. Б. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

CROSS-CULTURAL FEATURES OF VERBAL AGGRESSION IN ONLINE COMMUNICATION: ADAPTATION OF UKRAINIAN STUDENTS TO AN ENGLISH-SPEAKING EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The integration of Ukrainian higher education into the international arena, particularly cooperation with universities in the USA and the UK, has brought to the fore the issue of students' adaptation to an English-speaking educational environment. A significant portion of communication occurs online – via platforms such as Zoom, Teams, forums, and social media.

At the same time, the online environment is characterised by reduced self-regulation due to anonymity and virtual distance, which provokes manifestations of verbal aggression [3; 5]. This issue becomes particularly acute in a cross-cultural context: what is perceived as acceptable debate in one culture may be qualified as aggression in another. Divergences in communicative styles can become a source of misunderstanding, reduce psychological comfort, and hinder successful interaction. The aim of this study is to analyse cross-cultural differences

in the perception of verbal aggression in online communication and to identify the factors that facilitate the adaptation of Ukrainian students to an English-speaking educational environment.

Aggressive communication in the online environment is characterised by the fact that anonymity and the absence of non-verbal cues weaken internal personal constraints, allowing the expression of thoughts that would be suppressed in face-to-face communication [5]. Social distance complicates empathy and fosters the depersonalisation of the interlocutor, thereby increasing the likelihood of aggressive outbursts [3].

In the cross-cultural dimension, additional variables come into play. Communicative styles in English-speaking countries (USA, UK) are often grounded in a low-context culture, where direct expression of opinion is valued and the core meaning is conveyed through words rather than hints. In contrast, Ukrainian communication is more high-context, oriented towards indirect signals, implicit meaning, and the preservation of harmony. Consequently, Ukrainian students may perceive direct criticism or emotional disagreement as aggression, whereas native English speakers would consider it the norm. Conversely, the anonymity and distance that in themselves reduce self-regulation [5] can, in intercultural communication, lead to the hyperactivation of stereotypes and the emergence of aggression rooted in cultural differences.

Drawing on previous research, it can be asserted that the most common forms of aggression in online education are offensive comments, trolling, ridicule, and ignoring. The primary motives are self-affirmation and emotional release, while the key triggering factors are anonymity and virtual distance.

In the context of intercultural online interaction, additional mechanisms are at work. First, mismatched communicative expectations. Ukrainian students, accustomed to a more indirect expression of disagreement, may perceive a direct “I disagree” or constructive criticism as a personal attack. Native speakers of English-speaking cultures, conversely, may find the Ukrainian manner excessively cautious

or insincere, which can also provoke irritation. Second, the threshold of tolerance for aggression. Some English-speaking academic communities embrace a more competitive style of debate, which Ukrainian students identify as hostile. Third, the language barrier complicates the recognition of sarcasm, irony, or disagreement, thereby increasing the number of false attributions of aggressive intent.

Current research indicates significant potential for chatbots and artificial intelligence systems in detecting and mitigating verbal aggression [2]. In an international educational environment, such tools can serve as cultural mediators: automatically suggesting alternative phrasing, translating indirect utterances into a more direct form (and vice versa), and providing feedback on the tone of a message. Algorithms trained on data from diverse cultures can reduce the number of misunderstandings arising from differences in communicative styles – a factor of particular importance in intercultural groups, where conflicts can quickly acquire ethnic or national connotations.

Thus, cross-cultural features of verbal aggression in online communication significantly influence the adaptation of Ukrainian students to an English-speaking educational environment. The main difficulties are associated with differences in communicative styles, varying thresholds of tolerance for direct criticism, and the language barrier, which intensifies the effects of classic factors of online aggression (anonymity, distance). Prospects for further research include the empirical verification of the identified cross-cultural differences using mixed groups of Ukrainian and English-speaking students, as well as the development of adaptive algorithms for AI-based moderation capable of taking cultural context into account.

References

1. Bushman B. J. Does venting anger feed or extinguish the flame? Catharsis, rumination, distraction, anger, and aggressive responding. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2002. № 28(5). P. 724–731.

2. Følstad A., Araujo, T., Law, E. L. C., Brandtzaeg P. B., Papadopoulos, S., Reis L., Luger E. Future directions for chatbot research: an interdisciplinary research agenda. *Computing*. 2021. № 103(12). P. 2915–2942. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00607-021-01016-7> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Lapidot-Lefler N., Anderson C. Effects of social distance on aggression. *Journal of Experimental Social Psychology*. 2006. № 42(5). P. 589–596.
4. Smith P. K., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher S., Russell S., & Tippett N. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2008. № 49(4). P. 376–385. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x> (дата звернення: 06.04.2026).
5. Suler J. The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*. 2004. № 7(3). P. 321–326. URL: <https://doi.org/10.1089/1094931041291295> (дата звернення: 06.04.2026).

Цебрій К. А. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету.

Сидоренко О. Ю. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

В умовах сучасності психологам необхідно мати не тільки ґрунтовні теоретичні знання, а й розвинені практичні навички взаємодії з людьми, глибоко розуміти їхні емоції та ефективно контролювати свої власні почуття. Наприклад, під час роботи зі стресовим клієнтом, за відсутності розвинуеного емоційного інтелекту, фахівець може сам перейняти емоційний стан,

втратити зосередженість або неправильно інтерпретувати справжні переживання клієнта. Щоб уникнути подібних проблем, ключову роль відіграє емоційний інтелект – здатність людини розпізнавати власні емоції, ідентифікувати почуття інших та ефективно ними керувати [3, с. 5].

Емоційний інтелект складається з декількох взаємопов'язаних компонентів: самоусвідомлення, саморегуляції, внутрішньої мотивації, співпереживання та соціальної компетентності [5, с. 326]. Самоусвідомлення дозволяє фахівцеві розуміти джерело своїх почуттів під час сесії, запобігаючи їх необгрунтованому проектуванню на клієнта. Саморегуляція забезпечує здатність зберігати спокій та врівноваженість у складних або напружених обставинах. Мотивація ж стимулює постійний розвиток і професійну діяльність. Співпереживання, тобто здатність відчувати та розуміти емоції іншої особи, сприяє формуванню довіри та побудові продуктивної співпраці. Соціальна компетентність включає навички ефективної комунікації, врегулювання суперечок та командної роботи [1, с. 46].

Професійна майстерність психолога формується за трьома основними напрямками: теоретичні знання (пізнавальний аспект), практичні вміння (діяльнісний аспект) та особистісні характеристики. Емоційний інтелект має суттєвий вплив на кожен з цих елементів. Так, фахівець, здатний точно ідентифікувати емоції свого клієнта, більш ефективно інтегрує психологічні знання у свою роботу. Водночас, здатність контролювати власні емоції сприяє збереженню психологічної стійкості під час складних консультаційних сесій [2, с. 59].

Виняткове значення має емпатія (співпереживання). Вона виходить за межі простого жалю, будучи активним процесом глибокого розуміння переживань іншої особи, її здатністю уявити себе на місці іншого. Через емпатію психолог будує взаємини, засновані на довірі, що є фундаментом будь-якої терапевтичної роботи. Наукові дані свідчать, що фахівці з

розвиненим рівнем емпатії демонструють вищу ефективність у наданні консультаційних та психокорекційних послуг [6, с. 21].

Окрім того, для психолога вкрай важливо вміти ефективно управляти власними емоційними станами. Професійна діяльність, пов'язана з особами, які перебувають у стані стресу або кризи, є емоційно затратною. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє збереженню психологічної витривалості, попередженню професійного вигорання та підтримці стабільної продуктивності [1, с. 47].

Сучасні навчальні плани для студентів-психологів передбачають формування емоційного інтелекту за допомогою різноманітних практичних інструментів, як-от тренінги, симуляції, вправи для розвитку емоційного самоусвідомлення, супервізії та дискусії в групі. Такий підхід дає змогу студентам опанувати навички контролю над власними емоціями, поглиблювати розуміння почуттів інших та ефективніше налагоджувати контакт з клієнтами.

Розвиток емоційного інтелекту не є одноразовим актом лише під час навчання, а є безперервним процесом, що триває впродовж усієї професійної діяльності фахівця. На його формування впливають особистісні характеристики, набутий досвід, специфіка робочого середовища та систематична практика. Кваліфікований психолог з високим рівнем емоційного інтелекту не тільки надає більш якісну допомогу клієнтам, але й спроможний підтримувати власний психологічний комфорт та гармонію [4, с. 146].

Таким чином, емоційний інтелект є фундаментальною складовою професійної майстерності психолога. Його належний розвиток покращує результативність роботи, сприяє формуванню міцних довірчих відносин з клієнтами та слугує профілактикою емоційного виснаження. Наступні наукові вишукування мають зосередитися на розробці дієвих методик для

розвитку емоційного інтелекту в процесі навчання та підготовки фахівців-психологів.

Використана література

1. Власенко В. І. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення психолога. *Вісник ХІПС*. 2012. Вип. 49. С. 45–49.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект : пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
3. Емоційний інтелект у XXI столітті як один з найважливіших soft-skills освітнього процесу / Ю. В. Коробко та ін. *Академічні візії*. 2023. № 24. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/583> (дата звернення: 06.04.2026).
4. Корнієнко І. Емоційний інтелект у структурі саморегуляції особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2023. Вип. 3 (162). С. 146–153.
5. Лящ О. П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 22. С. 324–335.
6. Марчук С. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2021. Вип. 3. С. 20–23.

Гадомська С. І. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Акімова Н. В. – д. психол. н., професор кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

НЕЙРОРІЗНОМАНІТНІСТЬ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА ШЛЯХ ДО БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

В умовах війни інклюзивність та безбар'єрність мають особливе значення. Зараз суспільство будує середовище, де може бути комфортно кожному. Останнім часом багато обговорюють безбар'єрність, але загалом це більш стосується людей, які мають фізичні порушення.

Проте інклюзія – це не лише про архітектурну доступність. Інклюзія – це пошук способів реагування на людську різноманітність, навчання того, як жити, приймаючи всі відмінності, і вчитися, виходячи з цього [3]. Такі люди потребують особливої уваги; це люди з нейрорізноманітністю.

Нейрорізноманітність – це концепція, що визнає нейропсихологічні відмінності як природну частину людського різноманіття. Вона відкидає патологізацію таких станів, як аутизм, синдром Аспергера, розлад дефіциту уваги та гіперактивності, дислексію, диспраксію тощо, і натомість пропонує розглядати їх як альтернативні способи мислення. Концепція нейрорізноманіття стверджує: ці стани не є патологією, а є природною варіативністю людського геному. Як зазначає професорка Темпл Грандін: «Світу потрібні всі типи розуму».

Дослідження українських науковців підтверджують, люди з нейрорізноманітністю можуть демонструвати високий рівень аналітичного мислення, здатність до деталізації та нестандартного підходу до вирішення проблем. Визнання цінності нейровідмінних людей – це крок до

справедливого суспільства, де кожен може бути корисним завдяки своїм особливостям, а не всупереч їм.

Актуальність теми підтверджується статистичними даними Міністерства освіти і науки України: станом на 1 січня 2025 року у закладах загальної середньої освіти функціонувало 33397 інклюзивних класів, де навчалося 47610 учнів з особливими освітніми потребами. У закладах дошкільної освіти діяло 7658 інклюзивних груп, які охоплювали 15297 вихованців. За останні п'ять років кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах майже подвоїлася [6].

Згідно з Національною стратегією безбар'єрності, залучення нейровідмінних осіб до науки – це не лише етичний обов'язок, а й стратегічний ресурс для інноваційного розвитку держави.

В освітніх установах, які продовжують функціонувати в умовах війни, часто бракує ресурсів для забезпечення інклюзивного середовища. Стигматизація також створюють бар'єри для повноцінної участі таких осіб у науковому житті.

Можна виділити декілька напрямків, які важливі для подолання цих бар'єрів. Головна перешкода для людей з особливостями розвитку – це не їхній стан, а наші стереотипи. Тому є потреба максимально задіяти інформаційний простір та соціальні мережі; підвищити обізнаність викладачів про нейрорізноманітність та методики інклюзивного навчання; долучити до навчального процесу візуальні матеріали та цифрові технології адаптовані до людей з особливими освітніми потребами; впровадити технологічних рішень, що враховують особливості сприйняття інформації, зокрема використання текстів простою мовою чи аудіоверсій лекцій; гнучкі форми оцінювання; психологічна підтримка студентів з нейрорізноманітністю.

Згідно з дослідженнями, проведеними в межах ініціативи «Без бар'єрів», рівень толерантності зростає, але залишається проблема

«дистанційованого прийняття». Суспільство загалом підтримує ідею інклюзії, проте на практиці нейровідмінні особи часто стикаються з побутовою стигматизацією. Наприклад, у науковому та академічному середовищі це проявляється як «невидимі бар'єри»: очікування ідеальних публічних виступи, нетворкінг, що може бути складним для осіб із РАС [2, с. 18].

Важливим етапом стало дослідження «Сприйняття безбар'єрності в Україні», яке показало, що понад 60% опитаних визнають середовище навколо себе бар'єрним для людей з ментальними або когнітивними порушеннями.

За даними МОЗ та Міністерства соціальної політики, кількість осіб з офіційно підтвердженими діагнозами спектра аутизму щороку зростає на 20-25%, що пов'язано з покращенням діагностики, а не з «епідемією» стану [1, с. 45]. Але труднощі з діагностикою та визнанням нейровідмінності у дорослих людей ще існують, тому що досі використовують застарілі методи.

У системі вищої освіти України, кількість студентів з особливими освітніми потребами поступово збільшується, проте частка осіб саме з нейровідмінністю (без супутньої фізичної інвалідності) залишається прихованою через страх стигматизації та відсутність системи підтримки.

Особливості розвитку часто приносять із собою дивовижні здібності. Нестандарт мислення дозволяє знаходити виходи там, де «нормотипові» люди їх не бачать. Їхня «іншість» – це часто прихований ресурс, який може збагатити наше суспільство новими ідеями та підходами. Світ навколо нас неймовірно різноманітний, і це стосується не лише природи, а й людського мозку.

Використана література

1. Безбар'єрність у вищій освіті: методичні рекомендації щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами / за ред. А. М. Колупаєвої. Київ : Видавнича група «Основа», 2021. 210 с.

2. Богданова Т. О. Психологічна стійкість особистості в умовах воєнного стану: когнітивний аспект. *Журнал сучасної психології*. 2023. № 2. С. 40–55.
3. Довідник безбар'єрності / Ініціатива Олени Зеленської «Без бар'єрів». Київ : Герда, 2022. 184 с.
4. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : колективна монографія / О. Главацька та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. 326 с.
5. Мельник О. В. Технології інклюзивної освіти в умовах дистанційного навчання. *Освіта і суспільство*. 2023. № 4. С. 33–38.
6. Про стан розвитку інклюзивного навчання в Україні : стат. звіт МОН України станом на 01.01.2026 р. / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2026. URL: mon.gov.ua (дата звернення: 08.04.2026).

Шиманський К. В. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Варнавська І. В. – к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Проблема збереження ментального здоров'я та формування стресостійкості здобувачів освіти в Україні набула статусу національної безпеки. Постійне перебування у зоні ризику, переривання освітнього процесу через повітряні тривоги та загальна психоемоційна напруга вимагають пошуку дієвих, фізично доступних та педагогічно обґрунтованих

методів реабілітації. Фізична культура у цьому контексті трансформується з дисципліни з вивчення рухових навичок на стратегічний ресурс формування резистентності (життестійкості) особистості.

Наукове розуміння стресостійкості базується на здатності індивіда не лише витримувати надмірні навантаження, а й ефективно функціонувати під їхнім тиском. Згідно з концепцією В. Розова, ключовим є розвиток «психологічної антикрихкості» – здатності нервової системи до швидкої мобілізації та наступної релаксації. Психологічна діагностика, проведена на етапі планування фізичних навантажень, дозволяє визначити індивідуальну «точку зламу» студента, що є критично важливим для запобігання дистресу. Фізична активність при цьому виступає як контрольована модель стресу, де організм вчиться реагувати на виклик конструктивно, а не руйнівно.

Ефективність формування стресостійкості прямо залежить від відповідності фізичних вправ індивідуально-типологічним особливостям здобувача. Як зазначає М. Єлесіна, кожна особистість має унікальний набір властивостей нервової системи, що визначають стиль її адаптації. Екстравертовані типи зі сильним типом нервової системи демонструють кращі результати та емоційне розвантаження у командних іграх та змаганнях, де стрес каналізується через соціальну взаємодію. Інтровертовані та сензитивні типи потребують циклічних, монотонних навантажень (плавання, біг, скандинавська ходьба), які дозволяють досягти стану «поток» та знизити рівень тривожності без додаткового тиску з боку соціуму.

Досвід роботи зі здобувачами Херсонського державного аграрно-економічного університету, узагальнений І. Варнавською, свідчить про те, що тривалий стрес воєнного часу призводить до явища «навченої безпорадності». Фізична культура стає інструментом «реактивації» особистості. Через залучення до спортивних заходів (навіть у дистанційному або змішаному форматі) студенти відновлюють зв'язок із власним тілом, отримують дофамінову підтримку та відчуття контролю над ситуацією. Це

створює позитивне перенесення: успіх у подоланні фізичної дистанції або виконанні вправи трансформується у впевненість при вирішенні складних академічних завдань.

Заняття спортом є школою вольової саморегуляції. За дослідженнями І. Сундукової, вольові якості (наполегливість, сміливість, самовладання) не є вродженими, а гартуються у процесі систематичного подолання труднощів. У контексті стресостійкості воля виконує роль регулятора, що не дозволяє емоціям страху чи розпачу паралізувати діяльність. Студент, який регулярно займається спортом, привчає себе до «гігієни зусилля»: він розуміє, що будь-який дискомфорт є тимчасовим, а результат досягається через послідовність дій.

Під редакцією В. Шмаргуна обґрунтовано, що стресостійкість студентської молоді має підтримуватися на рівні освітнього середовища. Фізичне виховання має бути інтегроване з психологічним супроводом. Це передбачає використання вправ на м'язову релаксацію після інтенсивних тренувань, впровадження дихальних технік для регуляції серцевого ритму при панічних атаках та створення атмосфери психологічної безпеки на спортивних майданчиках.

Таблиця 1

Обґрунтування інтегрованого впливу фізичної культури на рівні стресостійкості

Рівень впливу	Психолого-педагогічний механізм	Приклади засобів та їх обґрунтування	Прогнозований результат
Психофізіологічний	Зниження м'язового панцира та оптимізація вегетативної нервової системи.	Стретчинг, пілатес, йога: знімають статичну напругу, викликану очікуванням небезпеки.	Нормалізація сну, зниження частоти серцевих скорочень у спокої.
Емоційно-вольовий	Формування здатності до свідомого зусилля в умовах дискомфорту (І. Сундукова).	Атлетична гімнастика, кросфіт: розвивають здатність «терпіти» навантаження.	Зміцнення вольового потенціалу, готовність до подолання життєвих криз.

Рівень впливу	Психолого-педагогічний механізм	Приклади засобів та їх обґрунтування	Прогнозований результат
Когнітивний	Стимуляція нейропластичності та когнітивної гнучкості (В. Розов).	Настільний теніс, бадмінтон, фехтування: вимагають миттєвого аналізу ситуації.	Підвищення концентрації уваги, здатності до швидкого навчання.
Мотиваційний	Відновлення суб'єктності та цілепокладання в умовах невизначеності (І. Варнавська).	Персональні тренування, фітнес-щоденники: фіксація особистого прогресу.	Зростання самооцінки, активізація прагнення до саморозвитку.
Соціальний	Ресоціалізація через групову динаміку та взаємовиручку (В. Шмаргун).	Футбол, волейбол, туризм: командна робота заради спільної мети.	Зниження почуття самотності, розвиток навичок емоційної підтримки.

Таким чином, формування стресостійкості засобами фізичної культури є багатовекторним процесом, що охоплює біологічні, психологічні та соціальні рівні особистості. Використання зазначених джерел дозволяє стверджувати, що лише поєднання діагностики, індивідуалізації навантажень та вольового виховання здатне забезпечити сталий адаптаційний ефект у здобувачів освіти в кризових умовах сучасності.

Використана література

1. Варнавська І. В. Підвищення мотивації до навчання через активність в умовах війни на прикладі здобувачів Херсонського державного аграрно-економічного університету. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»*. 2024. № 12(40). С. 482–490.

2. Єлесіна М. О. Теоретичний аналіз проблеми впливу індивідуальнотипологічних особливостей особистості на ефективність діяльності. *Психологія та соціальна робота*. 2020. Вип. 2. С. 39–53.

3. Розов В. І. Психологічна діагностика здібностей до стресу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 11. С. 41–47.

4. Психологія стресостійкості студентської молоді / Л. Афанасенко, І. Мартинюк та ін.; за заг. ред. В. Шмаргуна. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2018. 198 с.

Міждисциплінарні наукові студії 2026

5. Сундукова І. Розвиток вольових якостей в процесі занять фізичною культурою та спортом. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2022. Вип. 16. С. 120–125.

Демченко О. С. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Варнавська І. В. – к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПСИХІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АДАПТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ-ВПО З ХЕРСОНЩИНИ

В умовах сучасних соціальних викликів та воєнних подій в Україні значна кількість дітей набула статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що супроводжується зміною звичного середовища та необхідністю складної соціально-психологічної адаптації. Особливої уваги в освітньому просторі потребують обдаровані діти дошкільного та молодшого шкільного віку, оскільки їхній розвиток характеризується випереджальним формуванням інтелектуальних здібностей та підвищеною чутливістю. Проблема вимушеного переміщення для цієї категорії є критичною, адже психоемоційне напруження може тимчасово знижувати продуктивність їхньої інтелектуальної діяльності та впливати на реалізацію потенційних можливостей.

Теоретичний аналіз свідчить, що обдарованість є складним інтегративним утворенням, яке включає систему когнітивних, мотиваційних та особистісних властивостей. Для обдарованих дітей характерні високий рівень узагальнення, розвинена логічна пам'ять та здатність до абстрактного

Міждисциплінарні наукові студії 2026

мислення, що є нетиповим для їхнього віку. Проте статус ВПО вносить корективи в цей розвиток. Як зазначає С. А. Силкіна [2], процес вимушеного переміщення супроводжується значним емоційним напруженням, що проявляється у підвищеній тривожності та труднощах пристосування до нового поселення. Адаптація таких дітей, за визначенням Ю. М. Жданович [1], є багатограним процесом, що передбачає встановлення нових соціальних контактів і подолання психологічних бар'єрів.

Емпіричне дослідження, проведене у м. Кропивницький серед 50 дітей (25 – ВПО з Херсонщини, 25 – контрольна група), дозволило порівняти їхні психологічні характеристики. Результати оцінки інтелектуального розвитку за методикою Дж. Равена наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівень інтелектуального розвитку дітей
(методика СРМ Дж. Равена)**

Рівень інтелектуального розвитку	Експериментальна група (ВПО)	Контрольна група
Високий	10 (40 %)	12 (50 %)
Середній	12 (50 %)	10 (40 %)
Низький	3 (10 %)	3 (10 %)
Разом	25 (100 %)	25 (100 %)

Аналіз даних свідчить, що в обох групах переважає достатній та високий рівень інтелекту. Однак у групі ВПО спостерігається дещо нижчий показник високого рівня (40% проти 50%), що пояснюється впливом стресу та зміною освітнього середовища. Подібна динаміка простежується і в дослідженні творчого мислення (Таблиця 2).

Таблиця 2

Рівень розвитку творчого мислення дітей за методикою ТСТ-DR

Рівень розвитку творчого мислення	Експериментальна група (ВПО)	Контрольна група
Високий	8 (30 %)	10 (40 %)

Рівень розвитку творчого мислення	Експериментальна група (ВПО)	Контрольна група
Середній	15 (60 %)	13 (50 %)
Низький	2 (10 %)	2 (10 %)

Більшість дітей-ВПО (60%) мають середній рівень креативності, що підтверджує збереження їхнього творчого потенціалу навіть у складних життєвих обставинах. Важливо враховувати, що 68% дітей-ВПО мають високий або середній рівень травмованості внаслідок війни, що супроводжується емоційною лабільністю та періодичними труднощами в комунікації.

Для підтримки обдарованих дітей-ВПО в сучасній освіті пропонується впровадження практичних вправ, спрямованих на емоційну регуляцію та розвиток гнучкості мислення. Прикладом є гра «Космічна станція», де діти в екіпажах будують станцію з підручних матеріалів, а психолог вводить «кризову ситуацію» (заборона розмовляти), що дозволяє виявити лідерів та нестандартні конструкторські рішення. Вправа «Друдли» стимулює візуальну уяву: дитина має запропонувати 5–10 варіантів інтерпретації абстрактних ліній, наприклад, бачити в колі не лише м'яч, а й «око метелика». Для роботи з самооцінкою ефективною є вправа «Мій внутрішній супергерой», де дитина наділяє себе суперсилами, які часто відображають її реальні приховані таланти.

Таким чином, психологічна підтримка обдарованих дітей у статусі ВПО повинна бути комплексною та спрямованою на стабілізацію емоційного стану через розвивальні заняття та створення атмосфери психологічної безпеки. Це дозволить мінімізувати вплив травмуючого досвіду та забезпечити успішну адаптацію обдарованої особистості в новому соціальному просторі.

Використана література

1. Жданович Ю. М. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. № 1 (21). С. 204–212.

2. Силкіна С. А. Соціальна адаптація дітей внутрішньо переміщених осіб в умовах нового поселення. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 3 (181). С. 69–79.

Радченко О. А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Варнавська І. В. – к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну перед нашою державою постали нові виклики [1; 2], війна спричинила величезні людські страждання та руйнування, призвело до найбільшої у світі гуманітарної кризи та кризи психічного здоров'я серед українців. Наразі у багатьох регіонах України завдано значної шкоди будинкам, громадським будівлям, медичним закладам та інфраструктурі. Є повідомлення про звірства, скоєні російською армією щодо дорослих і дітей України, включаючи невинуваті вбивства мирних жителів, тортури та згвалтування. Згідно з доповіддю УВКБ ООН, кількість переміщених осіб у всьому світі у 2021 році перевищила 84 мільйони людей, з яких 26,6 мільйона є біженцями, а 4,4 мільйона – особами, які шукають притулку [4]. Ці цифри стали найвищими за останні 20 років.

Українські жінки, діти та люди похилого віку ховаються в підвалах і підземних укриттях, маючи обмежений доступ до води, їжі та денного світла. Сім'ї розлучені, члени сімей, друзі та сусіди вбиті або поранені. Станом на 29 листопада 2022 року понад 7,8 мільйона осіб покинули країну, а близько 8 мільйонів осіб є внутрішньо переміщеними особами [3].

Життя в умовах постійної загрози (у підвалах та укриттях з обмеженим доступом до їжі, води та світла) докорінно змінило соціальну структуру суспільства. Роз'єднання сімей та втрата близьких поглибили психологічний стан невизначеності, що зберігається навіть після виїзду в безпечні регіони чи країни Європи. Цей досвід невизначеності є багатограним, тому його наслідки потребують комплексного подолання на кількох рівнях: фізичному, психологічному, соціальному та інституційному.

Особливу увагу слід приділити військовій травмі, пережитій у дитинстві, адже її деструктивні наслідки мають довгостроковий характер і часто трансформуються у серйозні проблеми вже в дорослому віці. Дослідження науковців підтверджують, що особи, які пережили подібний досвід, мають високий ризик розвитку депресії, тривожних розладів, хронічного відчуття покинутості та нестабільності в міжособистісних стосунках [3]. Для ефективної допомоги постраждалим важливо розуміти специфічні профілі пацієнтів-біженців та розробляти гнучкі методології лікування. Ключовим фактором успіху є активна співпраця фахівця з пацієнтом, де враховуються індивідуальності та потреби людини. Такий підхід дозволить створити більш тонку та дієву систему підтримки.

Отже, російська збройна агресія проти України спровокувала не лише безпрецедентну гуманітарну катастрофу, але й глибоку, тривалу кризу психічного здоров'я нації. Наслідки пережитої військової травми, вимушеного переміщення та втрати соціальних зв'язків матимуть відлуння протягом багатьох років, особливо серед найвразливіших категорій - дітей та молоді. Подолання цих викликів вимагає консолідації зусиль як на

національному, так і на міжнародному рівнях. Лише через інтеграцію медичної, соціальної та психологічної допомоги, розробку індивідуалізованих програм реабілітації та розбудову потужної інституційної підтримки можливо пом'якшити руйнівні наслідки війни та допомогти українцям відновити психологічну стійкість і повернутися до повноцінного життя.

Використана література

1. Варнавська І., Чепок Р. Цифрові платформи професійної освіти: дистанційна форма в умовах повномасштабної агресії 2022-2024років. 2024. DOI: 10.31110/2616-650X-vol12i5-002
2. Кононенко Л., Бикадорова Н., Дибенко Г. Підприємництво у зовнішньоекономічній діяльності: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-84>
3. Anjum G., Aziz M., Hamid H. K. Life and mental health in limbo of the Ukraine war: How can helpers assist civilians, asylum seekers and refugees affected by the war? *Frontiers in psychology*. 2023. № 14. P. 1129299.
4. United Nations High Commissioner for Refugees. *Refugee statistics*. 2022. URL: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

Савченко К. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Проскурка Н. М. – к. психол. н, доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ОНЛАЙН-ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасних умовах цифровізації інтернет-простір стає одним із основних просторів соціалізації молоді. Онлайн-ідентичність молоді є багатогранним явищем, що поєднує соціальні ролі та експериментальні образи.

Наукові дослідження питання віртуального спілкування та його особливостей представлені у роботах І. Козинець [1], Л. Вольнової, А. Камінської, О. Ляски [2] та інших науковців.

Для дослідження особливостей онлайн-ідентичності молоді, щоб виявити основні тенденції у використанні профілів, нікнеймів та особливостей спілкування в соціальних мережах було розроблено авторську анкету яка складалася з 15 питань. В дослідженні прийняли участь 43 особи, чоловічої та жіночої статі віком від 14 до 24 років.

За результатами анкетування було виявлено, що частина респондентів використовує реальні фото (з фільтрами (4,7%) або без (65,1%)), інші віддають перевагу зображенням персонажів чи кумирів (20,9%). У основної частини респондентів оновлення фото відбувається рідко – раз на півроку або рік (69,8%), хоча є учасники (14,0%) які змінюють візуальну частину профілю раз на місяць.

Аналізуючи відповіді на питання щодо типу нікнейму – найпоширеніші варіанти це вигадані псевдоніми (34,9%) або похідні від імені (46,5%). Тільки 18,6% респондентів підписані реальним ім'ям та прізвищем.

На питання «Чи є у вас «таємні» (анонімні/фейкові) профілі?» близько половини респондентів (46,5%) відповіли так, 48,8 % – ні, всі інші мають таємні профілі, але про них знають їх близькі.

Досліджуючи особливості спілкування в соціальних мережах було виявлено, що незначна частина молоді переважно відповідає на повідомлення (37,2%) або спостерігає за іншими (7,0%). Велика частина (55,8%) активно пишуть та коментують дописи. Відсутність реакції на допис у деякої частини респондентів викликає легкий дискомфорт, але не призводить до активних дій (48,8%), в той же час, 11,5% респондентів видаляють допис якщо він «не зайшов». Ми можемо припустити, про наявність соціальної тривожності у цієї частини респондентів.

Дослідуючи питання про використання в онлайн спілкуванні сленгу або слів які абсолютно не властиві у реальному житті, тільки 9,3% опитаних надали позитивну відповідь, 48,8% вказали, що зовсім не використовують, а 41,9% – використовують час від часу. В той же час, частина респондентів (14,0%) часто можуть не відправити, видалити повідомлення або коментар в останній момент, 76,7% – можуть видалити повідомлення, але таке трапляється не часто, і тільки 9,3% респондентів надали відповідь, що такого ніколи не бувало.

За результатами дослідження видно, що молодь проводить багато часу в інтернеті поза навчальними або робочими обов'язками. 41,9% опитаних проводять в інтернеті більше ніж 5 годин в день, 39,5% – від 3 до 5 годин в день, 16,3% від 1 до 3 годин, і тільки 2,3% – менше ніж 1 годину на день. Переважна більшість (90,7%) учасників опитування в соціальних мережах спілкуються з друзями та знайомими, 58,1% респондентів зазначили, що соціальні мережі допомагають їм знайти корисну інформацію та інформацію

для навчання. 18,6% використовують соціальні мережі для самопрезентації. В той же час, 79,1% молодих людей використовують соціальні мережі для розваг та відволікання.

Найпопулярніші соціальні мережі та онлайн-платформи це: Телеграм (97,7%), ТікТок (90,7%), You Tube (72,1%), Instagram (62,8%). Відповідаючи на питання який саме контент цікавить найбільше були отримані відповіді: 88,4% — розважальні меми, відео, гумор; 58,1% — стиль життя, зовнішність, мода; 69,8% — психологія, саморозвиток; 48,8% — культура, мистецтво; 34,9% — соціальні та суспільні теми.

Отже, можливо зробити висновок, що молоде покоління активно формує онлайн-ідентичність через фото, нікнейми та контент. Більшість учасників опитування поєднують пасивне споживання розважального контенту з активною позицією самовираження в соціальних мережах. Соціальні мережі виконують функції спілкування, розваг, навчання та саморозвитку. Таким чином, інтернет стає простором, де молодь може створювати альтернативні образи залишаючись частиною соціальних спільнот.

Використана література

1. Козинець І. І. Особливості віртуального спілкування. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. № 2. С. 71–75. URL: <https://surli.cc/tnurxy> (дата звернення: 07.04.2026).
2. Volnova L., Kaminska A., Liaska O. The influence of social networks on the mental health of today's youth. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Psychology*. 2023. Vol. 34 (73). № 6. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.6/01> (дата звернення: 07.04.2026).

Машаріпова К. Б. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сидоренко О. Ю. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасна екопсихологія трактує екологічну кризу як фундаментальний виклик, що трансформує ідентичність студентства. Відмова від антагоністичних установок у взаємодії «людина–природа» сприяє розвитку екологічної свідомості як механізму адаптації до кліматичних змін та катастроф. У професійній підготовці психологів екоцентричний підхід стає обов'язковим, оскільки усвідомлення зв'язку між станом довкілля та ментальним благополуччям особистості є основою сучасної екологічної культури в освіті [6, с. 28-29].

У молодіжному середовищі поширюється еко-тривожність (eco-anxiety) – хронічний страх перед екологічною катастрофою. Психологічно цей стан проявляється як «екологічна ностальгія» (solastalgia) через деградацію довкілля. Для студента руйнація звичного природного середовища (внаслідок урбанізації чи війни) стає глибокою психотравмою, що провокує стрес та емоційну нестабільність [7].

Таким чином, екологічна психологія як актуальний вектор сучасної освіти має на меті не лише вивчення впливу середовища на рівень стресу, а й пошук ресурсів для формування резильєнтності молоді. Використання зв'язку з природою як інструменту підтримки психологічного здоров'я та

якості життя є ключовою можливістю для виходу з сучасної антропоцентричної кризи.

Військовий екоцид в Україні, завдавши збитків на суму понад 6 трлн грн через руйнацію екосистем та забруднення ґрунтів, актуалізував серед студентства сприйняття екологічної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки. Попри катастрофічні наслідки, агресія стала тригером відповідального ставлення молоді до довкілля, стимулюючи її до моніторингу втрат та впровадження «зелених» технологій у повоєнну відбудову [2]. Формування такої еко-свідомості є фундаментальним для розбудови України як сучасної європейської екологічної держави.

Дослідження еко-свідомості студентства зумовлене стратегіями ООН та ЮНЕСКО, які розглядають екологічну освіту як формування нової парадигми співіснування людини й біосфери. Це відповідає сучасним психологічним тенденціям розвитку освіти, де акцент зміщується з інформування на ціннісну трансформацію особистості. Студентська молодь є ключовим об'єктом, оскільки саме в цей період відбувається становлення світоглядних установок, необхідних для розв'язання глобальних екологічних викликів [3, с. 114].

В українському правовому полі (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту») модернізація вищої школи нерозривно пов'язана з екологізацією світогляду фахівців. Згідно зі Стратегією державної екологічної політики України до 2030 року, пріоритетом є розвиток екологічної культури [3, с. 114]. У цьому контексті студентство виступає найбільш лабільною та інноваційною групою завдяки таким особливостям: 1) швидкої відмови від антропоцентричних стереотипів на користь екоцентризму; 2) молодь є головним провідником еко-звичок та цифрових інструментів моніторингу довкілля в суспільство; 3) студентський вік є оптимальним для формування переконань щодо пріоритетності екологічної безпеки.

Таким чином, формування екологічної свідомості студента – це не лише виконання освітніх нормативів, а й створення психологічного фундаменту для післявоєнного відновлення України.

Психологічна структура еко-свідомості – це комплексна система, що об'єднує когнітивний компонент (знання про екологію), емоційно-ціннісне ставлення (переживання за довкілля) та поведінковий компонент (реальні еко-дії). Свідоме ставлення до природи базується на поєднанні розуміння еко-проблем, любові до природи та активної участі в її захисті [5, с. 66]. В той же час формування еко-свідомості є цілісним процесом: лише знань (когнітивний компонент) недостатньо без формування любові (емоційний компонент) та практичних дій (поведінковий компонент) [4].

Цифрове освітнє середовище спричиняє інформаційне перевантаження, що перешкоджає формуванню об'єктивної екологічної картини світу у студентів. Ключовим викликом є розвиток стійкості до «грінвошингу» – маркетингових маніпуляцій екологічними цінностями. Це зумовлює необхідність впровадження методів критичного мислення в освіту, щоб майбутні фахівці могли розрізняти реальні та декларативні еко-ініціативи [1].

Психологічним бар'єром еко-активності студентів є феномен «дифузії відповідальності» – знецінення власних зусиль на тлі глобальної кризи. У поєднанні зі споживацькими установками це блокує перехід від теоретичних знань до практичних дій [9; 10]. Формування еко-свідомості в освітньому процесі має відбуватися через персоналізацію відповідальності та трансформацію споживчих цінностей у принципи сталого розвитку. Це є пріоритетним завданням для гуманітарних наук у межах модернізації вищої освіти.

Проведене дослідження підтверджує, що ефективне формування екологічної свідомості студентів можливе лише за умови переходу від інформування до глибокої психологічної трансформації особистості. Ключовим вектором розвитку сучасної освіти має стати формування «еко-

ідентичності» – внутрішньої установки студента, де турбота про довкілля є частиною самосприйняття [8; 11].

Отже, для вдосконалення освітнього процесу нами пропонується:

1. Впровадження психологічних тренінгів – проведення занять для подолання «еко-тривожності» та розвитку емоційного інтелекту через взаємодію з природою.

2. Створення студентських еко-хабів – організація фізичних та віртуальних майданчиків для реалізації еко-ініціатив, що дозволить подолати «дифузію відповідальності» через колективну діяльність.

Таким чином, реалізація цих заходів сприятиме трансформації екологічних знань у стійкі поведінкові звички, необхідні для сталого відновлення України.

Використана література

1. Екологічна мода: гід зі свідомого споживання. Асоціація молодіжних центрів України. URL: <https://youthcenters.com.ua/ekologichna-moda-gid-zi-svidomogo-spozhyvannya/> (дата звернення: 08.04.2026).

2. Екоцид війни: екологічні збитки України перевищили 6 трлн грн і це лише початок справжньої катастрофи. Агроеліта. 2024. URL: <https://agroelita.info/ekotsyd-viyny-ekolohichni-zbytky-ukrainy-perevyshchyly-6-trln-hrn-i-tse-lyshe-pochatok-spravzhnoi-katastrofy/> (дата звернення: 07.04.2026).

3. Задкова О. В. Формування екологічної свідомості майбутніх фахівців у ЗВО засобами інтернет-медіа: проблеми та шляхи вирішення. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 78. Т. 1. С. 113–116.

4. Зеленін В. В., Отич Д. Д. Формування екологічної свідомості: когнітивні та емоційні механізми. *Загальна психологія. Історія психології*. 2025. Т. 36 (75). № 4. С. 1–8.

5. Кулеша Н. П., Ткачук С. В. Особливості екологічної свідомості як компонент формування особистості в період молодості. *Public Health Journal*. 2023. Вип. 3. С. 61–67.

6. Онищук О. В. Екопсихологія в контексті глобальних викликів: нова парадигма мислення і дії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2025. Т. 36 (75). № 4. С. 28–34.

7. Що таке екологічна тривожність і як побороти фатальні думки про майбутнє. Суспільне Мовлення. 2021. URL: <https://suspilne.media/188532-so-take-ekologicna-trivoznist-i-ak-poboroti-fatalni-dumki-pro-majbutne/> (дата звернення: 07.04.2026).

8. Clayton S. Environmental Identity: A Conceptual and Operational Definition. *Psychology and the Natural World*. 2003. URL: <https://www.researchgate.net/publication/232491561> (дата звернення: 08.04.2026).

9. Psychological barriers moderate the attitude-behavior gap for climate change / K. Abrahamse et al. *PubMed Central (PMC)*. 2023. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10321650/> (дата звернення: 08.04.2026).

10. Psychological factors of environmental responsibility of student youth / S. I. Shandruk et al. *E3S Web of Conferences*. 2021. Vol. 255. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/87/e3sconf_epsd2021_01006.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

11. The role of education in developing environmental identity / L. Wang et al. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.955380/full> (дата звернення: 08.04.2026).

Разумєєва Н. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сидоренко О. Ю. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ДЕКОНСТРУКЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ: ДОСВІД АПРОБАЦІЇ КОРЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Трансформації в українському суспільстві вимагають нового підходу до професійного вибору молоді. Одним із головних бар'єрів тут є гендерні стереотипи, які в підлітковому віці часто суперечать індивідуальним здібностям учнів. Мета нашого дослідження – дослідити вплив цих стереотипів на вибір професії та розробити рекомендації для гендерно-чутливої профорієнтації.

Ключову роль у концептуалізації гендеру відіграє теорія соціальних ролей А. Іглі. Вона пояснює відмінності у поведінці чоловіків і жінок через очікування (експектації), зумовлені їхньою статтю [6]. Згодом ця концепція трансформувалася у фундаментальну теоретичну модель психології гендеру [8].

Поглиблене вивчення психології гендеру підтверджує гендерноцентричність сучасної соціальної взаємодії [7]. Багатогранність цього чинника безпосередньо впливає на соціалізацію особистості, формуючи нові запити до професійного самовизначення молоді.

У науці «гендер» розглядається як система соціальних ролей, що визнані нормативними для чоловіків і жінок у конкретному суспільстві. Ці рольові структури постійно змінюються разом із розвитком соціуму [5].

Гендерні ролі засвоюються під час соціалізації через привласнення суспільного досвіду [2]. У цьому процесі формування ідентичності зазнає впливу стереотипів: «маскулінність» асоціюється з активністю та аналітичним мисленням (інструментальна сфера), а «фемінність» – з емпатією та підтримкою у спілкуванні (емоційна сфера) [6].

Гендерно-рольові стереотипи здебільшого є неусвідомленими, проте вони суттєво впливають на цінності та пріоритети особистості, консервуючи упередження у виборі професії [1; 4]. Це змушує людину звужувати свою професійну траєкторію, орієнтуючись на суспільні норми, а не на власні здібності. Для дослідження цього впливу застосовано комплексний підхід, що поєднує кількісний та якісний аналіз поведінкових патернів.

Методичний інструментарій дослідження містив наступні компоненти:

1. Тестування за концепцією професійного вибору Д. Голланда (адаптована версія «Яка кар'єра підійде саме тобі»). Методика спрямована на верифікацію кореляції між психотипом особистості та сферою її професійної спрямованості [3].

2. Авторське анкетування «Калейдоскоп професій vs мої уявлення», спрямоване на експлікацію рівня впливу гендерних упереджень на вибір життєвого шляху.

3. Метод включеного спостереження, був реалізований під час анкетування, що було проведене серед учнів 7 класу на базі ЗЗСО № 19 в м. Луцьку, Україна. Особливу увагу ми приділяли живим реакціям підлітків – спонтанним жартам, здивуванню чи паузам перед відповідями на «гострі» запитання анкети.

4. Методи математико-статистичної обробки, зокрема критерій Пірсона, для встановлення кореляційних зв'язків між гендером та вектором професійної траєкторії.

Дослідження виявило значний розрив між нахилами підлітків та їхніми кар'єрними планами. Статистично підтверджено прямий зв'язок ($r = 0,42$) між рівнем стереотипізації та консервативністю вибору. Попри зростання андрогінних рис за Дж. Голландом (наприклад, інтерес дівчат до техніки), 65% учнів не готові долати гендерну сегрегацію. Захисні реакції під час обговорень (іронія, сміх) свідчать про когнітивний дисонанс у респондентів.

Традиційну профорієнтацію варто доповнювати гендерно-чутливими програмами. Запропонований алгоритм уроку спрямований на деконструкцію статево-рольових шаблонів. Використання активних методів навчання дозволяє підліткам змістити фокус із зовнішніх очікувань на власні психологічні можливості та здібності.

Структура корекційного заняття «Гендерні стереотипи та шляхи їх подолання»

Мета заняття: деконструкція ригідних гендерних стереотипів, розвиток рефлексивної самосвідомості та формування суб'єктної автономії підлітка у процесі професійного самовизначення.

Гасло заняття на дошці: «Жінка і чоловік різні, але повинні бути рівними».

I. Вступна частина (10 хв.)

1. Встановлення правил роботи. Дітям пропонується визначити правила, за якими вони працюватимуть

Діагностичне очікування: спільне створення правил сприяє створенню робочої та доброзичливої атмосфери під час роботи.

II. Основна частина (25 хв.)

Інформаційний блок «Природа стереотипу». Міні-лекція про розмежування понять «стать» (біологічні особливості) та «гендер» (соціальні ролі). Роз'яснення механізму, як стереотипи стають «латентними бар'єрами» для кар'єри.

Інтерактивна гра «Злам стереотипів». Завдання: з наданого списку обрати 8-10 якостей для створення образу людини. Команди учнів будують «ідеального хлопця» та «ідеальну дівчину». По закінченню команди презентують свої образи.

Заключна частина: дискусія. Питання, винесені на дискусію: Чому багато рис однакові? Чи справді є «чоловічі» і «жіночі» якості? Хто вирішив, що саме так має бути? Аналіз результатів: створення персонажів з майже однаковими якостями руйнує стереотипи.

Вправа «Аналіз оголошень». Робота з реальними оголошеннями про вакансії. Пошук дискримінаційних вимог та обговорення того, як вони звужують ринок праці для обох статей.

Мозковий штурм «Жінка і чоловік: різні, але рівні». Обговорення гасла заняття. Корекція упереджень щодо інтелектуальних та лідерських здібностей (спростування міфів про «жіночу логіку» чи «чоловічу неемоційність»).

III. Заключна частина (10 хв.)

Вправа-рефлексія «Мій вибір без меж». Учасники записують на стікерах одну професію, яку вони б хотіли спробувати, якби не існувало жодних соціальних упереджень.

Підбиття підсумків: формулювання висновку про те, що професійний успіх детермінується здібностями та самоефективністю індивіда, а не його відповідністю гендерним шаблонам.

Використана література

1. Дніпрова О. А., Єрмолаєва Т. В., Черняк Н. О. Гендерні стереотипи та вибір професії. *Педагогічні науки*. 2018. № 2 (16). С. 68–76.
2. Козинець І. М. Статеворольова соціалізація та гендерна ідентичність особистості. *Проблеми соціальної роботи*. 2012. № 1 (1). С. 33–38.
3. Опитувальник професійної спрямованості (ОПС) Дж. Голланда : вебсайт / Тернопільський обласний центр зайнятості. URL:

<https://ter.dcz.gov.ua/publikaciya/opytuvalnyk-profesiynoyi-spryamovanosti-ops-d-golanda> (дата звернення: 08.04.2026).

4. Орбан-Лембрик Л. Е., Лембрик С. П. *Статеворольова соціалізація: медико-біологічний та соціокультурний аспекти аналізу*. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 292 с.

5. Урядовий контактний центр з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей 1547 : вебсайт / Державна установа. Київ, 2018. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2026).

6. Eagly A. *Sex Differences in Social Behavior: A Social-role interpretation*. New York : Psychology Press, 1987. 192 p.

7. Eagly A., Sczesny S. Editorial: Gender Roles in the Future? Theoretical Foundations and Future Research Directions. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01965> (дата звернення: 08.04.2026).

8. Eagly A., Wood W. Social Role Theory. *Handbook of Theories of Social Psychology* / ed. by P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, E. T. Higgins. Thousand Oaks : Sage, 2012. P. 458–476.

Митрофанова О. В. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Проскурка Н. М. – к. психол. н, доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК РЕСУРС СТРЕСОСТІЙКОСТІ

Актуальність дослідження корпоративної культури як ресурсу стресостійкості набуває критичного значення в контексті повномасштабної агресії проти України, що спричинила високий рівень хронічного стресу серед працівників багатьох організацій.

В умовах воєнного стану корпоративна культура трансформується з інструменту управління ефективністю у фундаментальний механізм колективного виживання та соціально-психологічної підтримки персоналу. Особливої гостроти набуває проблема резильєнтності організацій, де культура підтримки, взаємодопомоги та чіткої внутрішньої комунікації стає єдиним стабілізуючим фактором під час повітряних загроз та труднощів пов'язаних з відключенням енергопостачання.

Впровадження людиноцентрованих стратегій у корпоративну етику дозволяє нівелювати вплив травматичних подій на працездатність колективу, забезпечуючи збереження людського капіталу як ключового ресурсу відновлення країни. Дослідження цього напрямку є необхідним для формування нових моделей лідерства, здатних підтримувати ментальне здоров'я працівників до екстремальних викликів сучасності.

Дослідженням корпоративної (організаційної) культури приділяли увагу як вітчизняні (Л. Карамушка, І. Сняданко, В. Лозниця, Л. Орбан-

Лембрик, Н. Каличева, Н. Чугаєва та ін.), так і іноземні науковці (Е. Шейн, К. Камерон, Р. Куїн, Р. Харісон та ін.)

Корпоративна культура особистості виступає соціальним механізмом, який покликаний орієнтувати індивіда до вирішення спільних завдань організації, мобілізації ініціативи й забезпечення ефективності взаємодії всіх членів означеного колективу.

Згідно визначення Л. Карамушки, організаційна (корпоративна) культура – це «сукупність визначених та встановлених в організації цілей, цінностей, норм, правил поведінки та санкцій, які суттєво впливають на ефективність діяльності промислового підприємства та міжособистісні стосунки працівників» [1, с. 17].

Корпоративну культуру розглядаємо як інтегральне особистісне утворення, що характеризує засвоєння індивідом норм, цінностей, моделей поведінки, прийнятих у певній організації, які підтримуються більшістю членів організації та визначають спосіб їх дій у професійній діяльності.

Виходячи з вище наведеного, корпоративна культура, з одного боку, система особистих і колективних цінностей, що приймаються та поділяються всіма членами корпорації. З іншого боку, під корпоративною культурою розуміють набір прийомів і правил вирішення проблеми зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції працівників, правил, що виправдали себе в минулому та підтвердили свою актуальність сьогодні.

Сьогодні корпоративна культура вважається інструментом підвищення (збереження) продуктивності організації, оскільки вона безпосереднього впливає на рівень мотивації співробітників організації, на плинність персоналу та імідж роботодавця. Результати реалізації корпоративної культури ми можемо побачити через якість, ефективність та продуктивність праці. Корпоративна культура впливає на етику та ділову репутацію, а також формує характер відносин у колективі. Позитивна корпоративна культура

спонукає та підтримує співробітників до особистісного розвитку та розкриття творчого потенціалу.

Фундаментом створення корпоративної культури є індивідуальні цінності кожного із співробітників організації, а також модель управління та структура компанії, що відображають цінності керівництва організації. В той же час, корпоративна культура визначається колективним розумінням норм та правил поведінки прийнятих у структурних підрозділах організації.

Для українських підприємств під впливом військової агресії та міграційних процесів корпоративна культура набуває визначального значення. Для підвищення стресостійкості персоналу організації однією із провідних цінностей корпоративної культури є безпековий пріоритет, тобто життя і здоров'я працівників є надзвичайною цінністю для організації, яке реалізується через організацію укриття, гнучкий графік під час повітряних тривог (можливість віддаленої або адаптованої роботи). Основними методами підвищення стресостійкості персоналу є: психологічна підтримка, навчання адаптації та емоційного самоконтролю, визнання досягнень та колективна мотивація, кімнати відпочинку для релаксації або медитації, онлайн курси або лекції з психології та управління стресом, організація спільних заходів, залучення до волонтерських ініціатив як спосіб зміцнення команди [2, с. 9].

Отже, корпоративна культура в сучасній Україні є динамічною системою, що поєднує професійні завдання із соціально-психологічним захистом особистості. Пріоритетність людського життя, прозора комунікація та активна волонтерська позиція стають тими ціннісними орієнтирами які підвищують поріг стресостійкості організації.

Використана література

1. Карамушка Л. М., Сняданко І. І. Психологія організаційної культури (на матеріалі промислових підприємств) : навчальний посібник. Київ-Львів, 2010. 212 с.

2. Гуцуляк Н. П., Дадон О. Д. Управління конфліктами на розвиток стресостійкості персоналу в умовах війни: теоретичні засади і практичні підходи. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15615628>

Саїдова І. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Сидоренко О. Ю. – к. психол. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

УСВІДОМЛЕНИЙ ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЯК РЕСУРС ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В сучасних умовах цифрової трансформації суспільства проблеми професійного самовизначення молоді набуває особливої актуальності. Соціальна нестабільність, швидка цифровізація ринку праці та підвищений тиск зовнішніх очікувань (батьків, стереотипи, соціальні мережі) часто призводить до не усвідомленого вибору професії. Це формує внутрішній конфлікт, знижує мотивацію та підвищує ризик емоційного вигорання вже на етапі навчання [1, с. 20].

Метою дослідження є теоретичне та емпіричне обґрунтування усвідомленого професійного вибору як психологічного ресурсу, що сприяє збереженню психічного здоров'я студентської молоді в цифровому середовищі.

Об'єкт дослідження – процес професійного самовизначення молоді.

Предмет – взаємодія рівня усвідомленості професійного вибору та показників емоційного вигорання. Професійне самовизначення розглядається як тривалий процес усвідомленого співвідношення індивідуально

психологічних особливостей особистості з вимогами професійної діяльності та реалізація «Я-концепції» у професійній сфері [4].

У юнацькому віці (17-22 років) цей процес ускладнюється впливом цифрового середовища, яка створює інформаційне перевантаження та посилює зовнішні впливи на вибір. Емоційне вигорання у студентів проявляється через емоційне виснаження, цинізм та зниження академічної ефективності. Його причиною часто стає невідповідність між очікуваннями та реальністю діяльності [2].

Теорія Дж. Голланда підтверджує, що відсутність типу особистості та професійного середовища знижує ризик вигорання та підвищує задоволеність [3].

Емпірична частина дослідження передбачає використання анкетування для оцінки рівня усвідомленості вибору професії (самостійність вибору, вплив батьків, соціального оточення, престижу, задоволеності) та методики Maslach Burnout Inventory – Student Survey (MBI-SS) для діагностики компонентів емоційного вигорання.

Вибірка – студенти 17-22 років, сформована методом цілеспрямованого відбору з урахуванням критерію усвідомленості вибору.

Очікувані результати підтверджують гіпотезу: студенти, які самостійно обрали професію відповідно до власних інтересів і здібностей, демонструють статистично нижчий рівень емоційного виснаження та цинізму, а також вищу академічну ефективність порівняно з тими, на кого вплинули зовнішні фактори.

Усвідомлений вибір професії виступає внутрішнім ресурсом стійкості до стресів цифрового середовища.

Таким чином, усвідомлений професійний вибір є важливим практичним чинником емоційного вигорання та сприяє психологічному благополуччю молоді.

Впровадження здоров'язберезувальних технологій у систему профорієнтації (психологічне консультування, профорієнтаційні тести та розвиток саморегуляції) дозволить посилити профілактичний потенціал профорієнтаційної роботи в закладах освіти.

Використана література

1. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ, 2012. 216 с. URL: <https://surl.li/lxmkde> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Титаренко Т. М. Життєві кризи: технології консультування : навчальний посібник. Київ : Главник, 2007. 320 с.
3. Holland J. L. Making vocational choices: a theory of vocational personalities and work environments / J. L. Holland. 3rd ed. Psychological Assessment Resources, 1997. 275 p.
4. Super D. E. The psychology of careers. New York : Harper & Row, 1957. 362 p.

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Зубік Т. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Аверчева Н. О. – к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

**РОЛЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ
ЕНЕРГОРЕСУРСІВ**

В умовах повномасштабної війни малий та середній бізнес продемонстрував виняткову життєстійкість, ставши не лише економічною опорою, а й ключовим соціальним стабілізатором. Попри постійні загрози, підприємці адаптували свою діяльність під потреби воєнного часу, забезпечуючи критичні потреби населення та підтримуючи функціонування громад [3].

У 2024 р. частка суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні залишалася фундаментальною для економіки. Обсяг реалізованої ними продукції (товарів, послуг) становив 9 886,57 млрд грн, що забезпечило 63,0% від загального обсягу по економіці в цілому (зокрема середні підприємства – 45,1%, малі – 17,9%). Чисельність найманих працівників у середніх та малих підприємствах налічувала 3,61 млн осіб, або 72,9% від загальної їх кількості в усіх підприємствах. Це свідчить про те, що малий та середній бізнес відіграє ключову роль у формуванні економічного потенціалу територіальних громад та забезпеченні життєдіяльності країни в сучасних умовах (рис. 1).

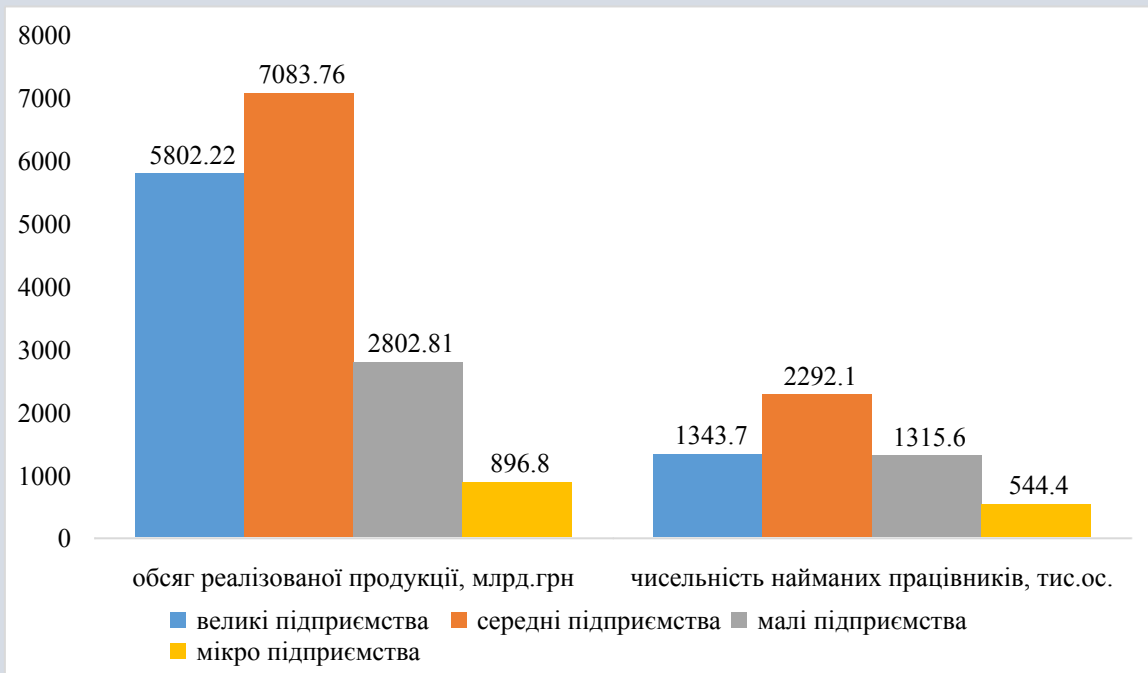

Рис. 1. Обсяги виробництва і чисельність працівників за категоріями підприємств в Україні у 2024 р.

Побудовано авторами за [1].

Висока частка МСП у структурі реалізації та зайнятості пояснюється їхньою винятковою мобільністю. На відміну від великих промислових гігантів, малі підприємства здатні швидше проводити релокацію, змінювати логістичні ланцюги та адаптувати асортимент під поточні потреби внутрішнього ринку. У 2025 р. саме малий бізнес став головним драйвером оперативного відновлення послуг під час блекаутів.

Проте умови енергетичного забезпечення громад суттєво ускладнилися через систематичні ракетні обстріли критичної інфраструктури, що призвели до тривалих дефіцитів потужності та руйнування централізованих мереж. У цих обставинах виживання територіальних громад прямо залежало від здатності локального бізнесу швидко забезпечити автономію енергопостачання.

У 2025 р. роль малого бізнесу в Україні остаточно трансформувалася з об'єкта споживання енергії на активного гаранта життєдіяльності громад. На зміну тимчасовим генераторам прийшли системні рішення у формі автономних «енергетичних островів», взірцем яких став перший в Україні *Міждисциплінарні наукові студії 2026*

муниципальний енергетичний кооператив «Сонячне місто» у Славутичі. Цей проєкт продемонстрував нову модель соціальної відповідальності, де малі інвестори забезпечують участь у фінансуванні міських проєктів: згідно зі статутом кооперативу, 5% чистого прибутку має бути спрямовано на міські проєкти, які буде обирати місцева громада. Завдяки інтеграції сонячних панелей та накопичувачів, такі підприємства у 2025 р. гарантували безперебійну роботу критичної інфраструктури – аптек, магазинів та відділень зв'язку [2; 4].

Системна трансформація малого та середнього бізнесу стала можливою завдяки адаптації державних програм до викликів енергетичного дефіциту. Зокрема, оновлення програми «Доступні кредити 5-7-9%» дозволило змістити акцент із простого поповнення обігових коштів на цільове фінансування енергонезалежності – придбання когенераційних установок, сонячних панелей та потужних накопичувачів. Окрім фінансової підтримки, критичну роль відіграло спрощення правил роботи на ринку електроенергії, що впровадило зручні механізми взаєморозрахунків. Це дозволило малим підприємствам перейти до моделі енергетичного самозабезпечення, де бізнес не лише гарантує власну автономність, а й підтримує стабільність локальних мереж, віддаючи надлишки виробленої енергії для потреб громади. Така взаємодія приватних інвестицій та державної політики сформувала новий рівень життєстійкості територіальних громад.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що в умовах сучасних енергетичних викликів роль малого та середнього підприємництва вийшла за межі суто економічних показників. Малий бізнес трансформувався у фундаментальний елемент критичної інфраструктури, що виконує функцію децентралізованої системи забезпечення життєдіяльності громад. Досвід 2025 р., зокрема успішна робота локальних енергоостровів та кооперативів, доводить, що розгалужена мережа гнучких малих підприємств є значно стійкішою до зовнішніх кризових впливів, порівняно з великими

централізованими системами. Відтак, подальша інтеграція малого бізнесу в енергетичну стратегію держави через підтримку власної мікрогенерації та соціально-відповідального партнерства є стратегічним пріоритетом для зміцнення економічної безпеки та успішного відновлення України.

Використана література

1. Діяльність підприємств. Державна служба статистики України. Головна сторінка. *Data.gov.ua*. URL: <https://data.gov.ua/organization/derzhavna-sluzhba-statystyky-ukrayiny> (дата звернення 02.04.2026).
2. Власне «сонце»: як бізнес облаштовує генерацію. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/energetika/vlasne-sonce-yak-biznes-oblashtovuye-generaciyu-814857/> (дата звернення 05.04.2026).
3. Prylipko S., Zhygan Y. The role of small and medium-sized businesses in forming the economic potential of territorial communities on the basis of sustainable development. *Electronic scientific publication "public administration and national security"*. 2024. №. 1(42). URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572x-2024-1-9549> (дата звернення 05.04.2026).
4. Сонячне Місто – Муніципальний енергетичний кооператив. URL: <https://solartown.com.ua/> (дата звернення 01.04.2026).

Степанченко А. А. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Аверчева Н. О. – к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ВІДНОВЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Аграрний бізнес Херсонської області зазнав значних втрат внаслідок війни. Території лівобережжя Дніпра з високим рівнем культури та інтенсивного ведення землеробства залишаються в окупації. Правий берег постійно перебуває під обстрілами і загрозами. Лише незначна частина підприємств відновила свою діяльність на деокупованих територіях, проте для цього необхідно було провести розмінування, очищення і відновлення польових сівозмін. Крім того, 2024-2025 рр. були критичними для виробників за кліматичними умовами відзначилися відсутністю опадів і високими літніми температурами, які привели до втрат вкладених коштів і врожайності. В цілому область втратила 90 % підприємств. У 2021 р. було 2329 діючих підприємств сільського, лісового та рибного господарства, з яких 1 велике (0,1 % від загальної кількості), 75 середніх і 2253 малі (96,7 %). У 2024 р. діяли лише 239 підприємств – це 10,3 % до рівня 2021 р. З них 5 середніх і 234 малі [1].

У наукових публікаціях широко висвітлені проблеми воєнного періоду і перешкоди розвитку аграрних підприємств. Є позитивні приклади навіть в складних умовах війни. Зокрема, Рудевська В, Іванець І,Вакуленко Є. досліджували підприємства, які на основі диверсифікації виробництва, ефективного інвестиційного пакету, орієнтації на сталий розвиток,

інвестування в інновації та оптимізації ресурсів змогли адаптуватися до викликів воєнного часу. Автори запропонували заходи підвищення ефективності фінансових стратегій, зокрема: оптимізацію логістики, розширення земельного банку, залучення кредитних коштів, відшкодування податку на додану вартість та оптимізацію діяльності через погодні та інші умови [2, с. 198-216].

З метою забезпечення прибутковості підприємств аграрного сектору економіки необхідно формувати нові управлінські процеси із врахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на кінцеві фінансові результати діяльності. За напрямками управлінського впливу необхідно оцінити ефективність проведених заходів на основі збалансованої системи показників. Підприємства повинні забезпечити досягнення конкурентних переваг в системі інноваційних технологічних рішень і використання ресурсів [3, с. 146-156].

У короткостроковій перспективі нагальними є завдання оптимізації земельного банку, розмінування сільськогосподарських угідь і прилеглих територій, а у прифронтових зонах – виключення із обороту земель, на яких ведення господарської діяльності супроводжується загрозами для життя і здоров'я працівників.

Виробникам доводиться змінювати модель ведення підприємницької діяльності, формувати локальну додану вартість через обмеження ринків збуту сільськогосподарської продукції та постійно контролювати ризики втрати врожаю і прибутків. На сучасному етапі для підприємств важливо відновити спеціалізацію на овочевих і баштанних культурах, які досить високомаржинальні, але для їх вирощування необхідні значні витрати праці і відновлення систем зрошення. Оскільки централізоване зрошення зруйновано, мікро-зрошення (крапельне, свердловини, мобільні насосні системи) забезпечить 100-150 % приросту врожайності.

Нішеві культури (нут, горох, сочевиця, гірчиця) мають стабільний внутрішній попит і досить високу ціну. Їх впровадження у структуру сівозміни дозволить одержати вищий рівень доходів з кожного гектара земель.

Важливою складовою забезпечення стабільної прибутковості є впровадження промислової переробки виробленої продукції з метою зменшення сировинної частки і збільшення виробництва продуктів з високою доданою вартістю (консервів, томатної пасти, борошна, олії, вершкового масла і твердих сирів та ін.).

На початкових етапах аграрним підприємствам складно витримати конкуренцію з відомими виробниками і торговельними марками харчових продуктів. Тому орієнтація на локальні ринки, супермаркети, прямі продажі формує власний сегмент споживачів і нівелює логістичні ризики. Створення кооперативних об'єднань на основі фермерських і господарств населення дозволить зменшити витрати на придбання засобів виробництва, оптимізувати ринки збуту, залучити державну підтримку.

Вимогою часу є енергетична незалежність підприємців на основі альтернативних джерел (сонячні панелі, генератори, біопаливо), що дозволить протистояти загрозам, забезпечувати виконання виробничих програм і дотримання угод.

Використана література

1. Діяльність підприємств. Головне управління статистики в херсонській області. URL: <https://www.ks.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 02.04.2026).

2. Рудевська В., Іванець І., Вакуленко Є. Фінансові стратегії підприємства в умовах воєнної невизначеності *Economics and Business Management*. 2025. № 1. С. 198–216. URL: https://economicscience.com.ua/web/uploads/pdf/%D0%95%D1%96%D0%A3%D0%91_16_1_2025_198-213.pdf (дата звернення 05.04.2026).

3. Аверчева Н. О., Козак Г. В. Напрями підвищення стійкості малих і середніх аграрних підприємств в умовах війни і повоєнної відбудови. *Агросвіт*. 2024. № 11. С. 146–156. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/3856/3891> (дата звернення 05.04.2026).

Степанченко А. А. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Орлик М. В. – доктор філософії, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки ефективність персоналу набуває ключового значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Активне впровадження цифрових технологій (автоматизація бізнес-процесів, використання великих даних, штучного інтелекту, цифрових платформ) суттєво змінює зміст праці, вимоги до компетенцій працівників та підходи до управління людськими ресурсами.

Разом із тим, традиційні методи оцінки ефективності персоналу часто виявляються недостатніми або неадаптованими до нових умов цифрового середовища. Виникає суперечність між потребою підприємств у точному, оперативному та комплексному вимірюванні результативності праці та відсутністю універсальних підходів, що враховують цифрові компетенції, гнучкість, інноваційність і здатність до роботи з інформаційними технологіями.

Особливої актуальності набуває проблема визначення критеріїв і показників ефективності персоналу в умовах цифровізації, а також розробки сучасних методів її оцінювання, які б поєднували кількісні та якісні характеристики, враховували вплив цифрових інструментів на продуктивність праці та дозволяли приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Аналіз ефективності персоналу в умовах цифровізації – це перехід від оцінки фізичної присутності на робочому місці до оцінки результативності (output), компетенцій та цифрової зрілості працівника. Цифровізація трансформує HR-функції з адміністративних у стратегічні, використовуючи Big Data, AI та автоматизацію для прийняття рішень [1].

Для ефективного аналізу персоналу в сучасних умовах необхідно переходити від простого моніторингу до комплексної аналітики, що передбачає активне використання автоматизації та штучного інтелекту. Впровадження цифрових інструментів, зокрема HRMS, ATS, LMS і систем на основі ШІ, суттєво розширює можливості управління персоналом, проте водночас породжує низку нових викликів.

Насамперед, це надлишок даних і складність їх інтерпретації: компанії накопичують значні масиви інформації, але не завжди здатні трансформувати їх у змістовні показники ефективності. Важливою проблемою залишається і опір персоналу, оскільки цифровізація часто сприймається працівниками як інструмент тотального контролю або загроза втрати роботи, що викликає психологічний дискомфорт і знижує мотивацію. Крім того, автоматизовані системи оцінювання нерідко ігнорують людський фактор, не враховуючи творчість, емоційний інтелект та контекст виконання завдань. Суттєвим бар'єром є також цифрова нерівність, коли працівники з нижчим рівнем цифрової грамотності відстають від інших, що негативно впливає на загальну ефективність команди. Окремої уваги потребують питання безпеки даних і

конфіденційності, адже зростання обсягів персональної інформації вимагає надійного захисту та етичного використання.

Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, який поєднує технологічні, організаційні та соціальні рішення. З технологічного боку важливим є впровадження концепції безперервного управління ефективністю (Continuous Performance Management), що передбачає перехід від періодичних оцінок до постійного зворотного зв'язку за допомогою цифрових платформ. Значний потенціал має використання People Analytics, що дозволяє на основі штучного інтелекту не лише аналізувати, а й прогнозувати показники продуктивності, залученості та плинності персоналу. Автоматизація рутинних процесів, зокрема за допомогою чат-ботів і систем відбору кандидатів, дає змогу HR-фахівцям зосередитися на стратегічних завданнях.

Водночас важливими є організаційні та соціальні аспекти, серед яких ключову роль відіграє розвиток цифрових компетенцій персоналу через навчання та upskilling, що сприяє зниженню опору змінам. Не менш важливою є прозора комунікація цілей цифровізації, яка дозволяє сформувати довіру працівників і змінити сприйняття цифрових інструментів як засобу підтримки, а не контролю.

У підсумку ефективне впровадження цифрових підходів до аналізу персоналу сприяє підвищенню продуктивності праці за рахунок оптимізації процесів і швидшого навчання, забезпечує більшу об'єктивність оцінювання шляхом зменшення суб'єктивного впливу керівництва, а також дозволяє приймати більш обґрунтовані кадрові рішення на основі даних, формуючи ефективний кадровий резерв.

Отже, в умовах цифрової трансформації економіки аналіз ефективності персоналу зазнає суттєвих змін, переходячи від традиційних підходів до комплексних, даних-орієнтованих моделей управління. Встановлено, що цифровізація не лише розширює можливості оцінювання результативності

працівників, але й трансформує саму сутність праці, підвищуючи роль цифрових компетенцій, гнучкості та інноваційності.

Водночас, цифровізація вимагає значних інвестицій, підвищення кібербезпеки та подолання опору персоналу до нових технологій. Управління персоналом стає складнішим, вимагаючи розвитку нових компетентностей як у HR-фахівців, так і у лінійних менеджерів, але сама цифровізація не має на меті замінити людей роботами, а спрямована на посилення людського потенціалу через інструменти, які роблять роботу точнішою, швидшою та прозорішою.

Використана література

1. Ahmić A. Digital human resource management influence on organizational capabilities. *Organizational Management Journal*. 2025. URL: <https://www.emerald.com/omj/article/22/2/111/1247492/Digital-human-resource-management-influence-on-the> (дата звернення: 07.04.2026).
2. Alamanova C., et al. Influence of digital HR technologies on labor productivity. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/10386324.pdf> (дата звернення: 07.04.2026).
3. Bottesch S. Driving business value through people analytics. *Business & Information Systems Engineering*. 2025. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12525-025-00842-3> (дата звернення: 07.04.2026).
4. Dulebohn J. H., Johnson R. D. et al. Human resource analytics: A hybrid review. *Journal of Management*. 2025. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/23220937251322236> (дата звернення: 07.04.2026).
5. Nwachukwu Ch. E. Human resource analytics and strategic performance. URL: https://www.researchgate.net/publication/397204690_Human_Resource_Analytics_and_Strategic_Performance (дата звернення: 07.04.2026).

6. Tasleem N. HR technology transformation and the impact of people analytics on workforce management. URL: https://www.researchgate.net/publication/390587245_HR_Technology_Transformation_and_The_Impact_of_People_Analytics_on_Workforce_Management (дата звернення: 07.04.2026).

Наконечна А. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Аверчева Н. О. – к. е. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Актуальність даної теми дослідження зумовлена трансформаційними процесами в економіці України та необхідністю прийняття обґрунтованих управлінських рішень в надскладних умовах війни і в перспективі післявоєнного розвитку. Оцінка вартості підприємства є ключовим інструментом для залучення інвестицій, підготовки до реструктуризації, злиття або поглинання, а також для ефективного стратегічного управління капіталом.

Метою дослідження є аналіз підходів до оцінки вартості підприємства та обґрунтування доцільності їх застосування в умовах сучасної економіки України. Для досягнення мети реалізовано наступні завдання: проаналізовано наукові підходи до оцінки вартості бізнесу, визначені їх переваги і недоліки; обґрунтовано оптимальні методичні підходи до даного проблемного питання.

Технологія оцінки вартості бізнесу є послідовним процесом, що включає підготовчий, аналітичний та розрахунковий етапи. На першому

етапі визначається мета оцінки та вид вартості (ринкова, інвестиційна, ліквідаційна тощо). Аналітичний етап передбачає ретроспективний аналіз фінансової звітності, оцінку ринкової позиції та макроекономічних ризиків. Розрахунковий етап базується на застосуванні трьох класичних підходів: витратного, дохідного та порівняльного [2, с. 45].

Витратний (майновий) підхід розглядає підприємство як сукупність активів. Основними методами тут є метод чистих активів та метод ліквідаційної вартості. Метод чистих активів передбачає коригування вартості всіх активів та зобов'язань компанії до їх ринкового рівня. Цей підхід є найбільш об'єктивним для підприємств з великою часткою матеріальних активів або тих, що перебувають у стадії ліквідації [1, с. 112]. Проте він не враховує майбутній потенціал прибутку та інтелектуальний капітал.

Дохідний підхід вважається найбільш концептуально обґрунтованим у фінансовому менеджменті. Він базується на принципі очікування, згідно з яким вартість об'єкта визначається поточною вартістю майбутніх вигод від його володіння. Головним методом є метод дисконтування грошових потоків (DCF). Процес включає прогнозування чистих грошових потоків на певний період, розрахунок ставки дисконту (на основі середньозваженої вартості капіталу - WACC) та визначення термінової вартості. Використання дохідного підходу дозволяє оцінити синергію та інвестиційну привабливість бізнесу в довгостроковій перспективі [3, с. 88].

Порівняльний (ринковий) підхід ґрунтується на аналізі фактичних цін продажу аналогічних компаній. Основними методами є метод компанії-аналога та метод угод. Розрахунки базуються на використанні цінових мультиплікаторів (P/E, EV/EBITDA, P/S), які відображають співвідношення між ринковою ціною та фінансовими показниками. Головною проблемою застосування цього підходу в Україні є низька ліквідність фондового ринку та закритість інформації про угоди злиття та поглинання.

Міжнародний досвід оцінки бізнесу демонструє тенденцію до уніфікації стандартів. Провідну роль відіграють Міжнародні стандарти оцінки (IVS), які видаються Комітетом з міжнародних стандартів оцінки (IVSC). Вони забезпечують прозорість та єдине розуміння вартості для глобальних інвесторів. У країнах з розвинутою економікою значна увага приділяється оцінці нематеріальних активів (бренд, гудвіл) та використанню моделей реальних опціонів для високотехнологічних стартапів [4, с. 201].

На основі дослідження літературних джерел проведено порівняльний аналіз різних методичних підходів, результати його систематизовані та адаптовані для вітчизняного бізнесу і ситуації в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз підходів до оцінки вартості бізнесу

Підходи до оцінки вартості бізнесу	Особливості	Можливості використання	Актуальність для України
Витратний	Досить точний метод для активних компаній, з високою часткою матеріальних активів	Доцільний для: капіталомістких підприємств (промислові і аграрні підприємства), – у випадках необхідності оцінки майна при загрозах банкрутства, ліквідації бізнесу.	Важливо для підприємств, що постраждали від бойових дій і війни з метою оцінки втрат активів.
Дохідний	Залежить від прогнозів майбутніх грошових потоків і розвитку підприємства, перспектив прибутковості і конкурентоспроможності. Має високий рівень залежності від припущень.	Ефективний для компаній: - із стабільними доходами (ІТ-бізнес, торговельні мережі); - які планують залучити інвесторів і переконати їх у привабливості бізнесу. Найбільш поширений у міжнародній практиці (DCF-модель)	Складно застосовувати через нестабільність грошових потоків, не прогнозованість ринку і ризики підприємницької діяльності.
Порівняльний	Характеризується проблемами з відбором даних для формування	Широко використовується в країнах з розвиненим фондовим ринком: - при оцінці бізнесу в	Обмежений через нерозвинений фондовий ринок України.

Підходи до оцінки вартості бізнесу	Особливості	Можливості використання	Актуальність для України
	об'єктів і бази порівняння	галузях з активним ринком угод, зокрема нерухомість, роздрібна торгівля; - при визначенні ринкової вартості для продажу.	

Отже, пріоритети з точки зору економічної доцільності має дохідний підхід, оскільки оцінює перспективи розвитку бізнесу і альтернативні варіанти, але найбільш доцільним є комбінований підхід з використанням різних методичних підходів. Для отримання достовірної вартості підприємства необхідно поєднувати всі три підходи, узгоджуючи результати з урахуванням специфіки діяльності компанії та мети оцінки. Інтеграція міжнародних стандартів у вітчизняну практику є необхідною умовою для підвищення довіри з боку міжнародних фінансових інституцій.

Використана література

1. Бень Т. Г., Довбня С. Б. Оцінка вартості підприємства: навчальний посібник. Дніпропетровськ : Моноліт, 2018. 192 с.
2. Гавкалова Н. Л., Мартинова Н. С. Управління вартістю підприємства : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 248 с.
3. Копилюк О. І., Музичка О. М. Оцінка бізнесу : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
4. Міжнародні стандарти оцінки 2022. Комітет з міжнародних стандартів оцінки. URL: <https://www.ivsc.org/standards/> (дата звернення: 01.04.2026).

Манукян В. А. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Кирилов Ю. Є. – д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ЗАСАД КООПЕТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах трансформації аграрного сектору економіки особливого значення набуває пошук ефективних моделей забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Однією з таких моделей є коопетиція, яка передбачає одночасне поєднання конкуренції та співпраці між суб'єктами господарювання.

Коопетиція є найгнучкішою й перспективною моделлю для аграрного сектору, адже дозволяє поєднати індивідуальні переваги підприємств із можливостями стратегічної взаємодії, знижуючи ризики та підвищуючи стійкість у складних економічних умовах.

У сучасних умовах функціонування аграрного сектору дедалі більшої актуальності набуває коопетиційна модель конкурентного розвитку підприємств. Цей підхід, що поєднує елементи конкуренції (competition) та співпраці (cooperation), розглядається як ефективна стратегія адаптації аграрних підприємств до викликів глобалізації, ринкової нестабільності та технологічних змін. В основі коопетиції лежить ідея, що суб'єкти ринку можуть одночасно конкурувати й співпрацювати, реалізуючи спільні інтереси без втрати індивідуальної конкурентної переваги.

Для аграрного сектора така модель особливо релевантна з огляду на його високу залежність від сезонних, кліматичних та ресурсних факторів. У межах коопетиції підприємства можуть об'єднувати зусилля у таких

Міждисциплінарні наукові студії 2026

напрямах, як спільне використання техніки, реалізація інновацій, розвиток логістичної інфраструктури, маркетингові кампанії тощо. При цьому зберігається конкуренція за споживача, якість продукції або ринкову нішу, що стимулює розвиток.

Слід наголосити, що коопетиційна модель виступає гнучким інструментом, що дозволяє аграрним підприємствам підвищувати ефективність діяльності, розширювати ринки збуту й знижувати витрати, не втрачаючи при цьому стратегічної автономії.

Для аграрного сектору коопетиція має особливу актуальність, оскільки характеризується високим рівнем ризиків, сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов та обмеженим доступом до ресурсів. У таких умовах взаємодія між підприємствами дозволяє знизити витрати, підвищити ефективність використання ресурсів і зміцнити ринкові позиції.

Від організацій вимагається чітке усвідомлення життєздатності розвитку та продумана програма змін у відповідь на виклики динамічного середовища. Дослідження Маршала Ігана [1] надало багато матеріалу для аналізу, адже вчений подав 27 різних визначень організаційного розвитку, які з'явилися у період з 1969 по 1999 рр., на деяких з яких ми зупинимось у нашому дослідженні. Згадана публікація породила дискусію між М. Іганом та Г. МакЛіном [2], при чому останній вважає, що визначення необхідно 37 подавати у протиставленні один одному та висвітлюючи певні аспекти відповідно до мети дослідження. Беручи до уваги критику Г. МакЛіна, ми виокремили найбільш сутнісні визначення вчених серед запропонованих 27-ми [1].

Організаційний розвиток передбачає заплановані інтервенції та покращення в організаційних процесах та структурах та вимагає певних навичок праці із індивідуумами, групами та цілими організаціями, що є можливим у межах моделі «дослідження-дії» [2].

Якщо взяти до уваги визначення організаційних змін У. Барнетта та Г. Керола, які вважали, що це «трансформація організації між двома моментами часу» [3], то треба акцентувати, що трансформація організації неможлива без трансформаційних лідерів.

Слід наголосити, що коопетиція виступає не лише альтернативою традиційним формам конкуренції, а й стратегічною основою сталого розвитку аграрного сектору, здатною забезпечити синергетичний ефект від взаємодії суб'єктів господарювання та підвищити їх конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Коопетиційна модель конкурентного розвитку передбачає інтеграцію співпраці та конкуренції як взаємодоповнюючих стратегій, що дозволяють підприємствам підвищувати ефективність та інноваційність у межах конкурентного середовища. У цій моделі підприємства можуть об'єднувати ресурси та зусилля у спільних ініціативах, водночас зберігаючи змагальність у ключових аспектах діяльності, як-от якість продукції, маркетинг чи брендинг.

Такий підхід сприяє створенню синергетичного ефекту, що дозволяє підприємствам не лише знижувати витрати, а й адаптуватися до викликів глобального ринку. У сільськогосподарському виробництві коопетиція особливо цінна, оскільки забезпечує гнучкість, стійкість і конкурентоспроможність навіть для малих і середніх господарств.

Тепер трохи проаналізуємо поняття кооперації, адже без нього важко досконало зрозуміти що таке коопетиція.

Кооперація із конкурентами викликає цікавість у суспільства та суспільних інститутів у зв'язку із можливою змовою, які можуть виникнути внаслідок колаборації, так, навпаки деякі експерти вважають коопетицію спробою монополізувати ринок та пригальмувати інновації, погіршуючи тим самим якість життя споживача. Змову ми вважаємо опортуністичною поведінкою та протилежністю коопетиції, оскільки вона передбачає

нерівність позицій виробник – споживач, конкурент – конкурент і так далі. Вважаємо за доцільне дотримуватися поглядів Д. Тіса [4], який зауважив, що кооперація між конкурентами створена задля технологічної інновації не обов'язково зменшує конкурентність в галузі, через потенціал привнести на ринок унікальний продукт, або створити новий ринок чи розвинути технології, які наприкінці винагороджують саме споживачів.

Крім того, кооперація між конкурентами не має розглядатися, як порушення антимонопольного законодавства, а скоріше як акселератор розвитку галузі легітимного характеру, який відтворює мету створення антимонопольного законодавства (добросесна та творча конкуренція).

Використання коопетиційного підходу сприяє підвищенню ефективності діяльності аграрних підприємств через оптимізацію витрат, доступ до інновацій, розширення ринків збуту та більш ефективного використання ресурсного потенціалу. Водночас важливою умовою успішної реалізації цієї моделі є забезпечення балансу між рівнем відкритості у співпраці та збереженням стратегічної автономії підприємств.

Здійснимо розширене порівняння коопетиційної моделі з традиційною конкуренцією та кооперацією, що також доречно в контексті нашого дослідження науково-теоретичних понять та сутності коопетиційної моделі конкурентного розвитку аграрних підприємств.

На відміну від цього, кооперація фокусується на об'єднанні зусиль підприємств задля досягнення спільної мети: спільне використання техніки, інфраструктури, наукових розробок тощо. Це забезпечує економію на масштабах, доступ до інновацій, зменшення транзакційних витрат.

Однак кооперація не завжди стимулює підприємства до індивідуального вдосконалення, а відсутність елемента змагання може знижувати мотивацію до інновацій.

Коопетиційна модель поєднує сильні сторони обох підходів. У межах цієї моделі підприємства конкурують у межах певних напрямів (наприклад,

якості продукції, брендування), але водночас співпрацюють у питаннях, де об'єднання ресурсів вигідне для всіх (наприклад, спільний збут, закупівля добрив, логістика). Такий підхід дозволяє підвищити гнучкість, зменшити витрати, адаптуватися до зовнішніх викликів, не втрачаючи при цьому індивідуальності та стратегічної переваги.

Отже, коопетиційна модель виступає перспективним напрямом забезпечення конкурентного розвитку аграрних підприємств, оскільки дозволяє поєднати переваги конкуренції та кооперації, формуючи нові можливості для підвищення ефективності діяльності. Коопетиція є сучасною управлінською концепцією, що дозволяє підприємствам поєднувати переваги конкуренції та співпраці для досягнення стійкого розвитку. Її застосування у конкурентному середовищі сприяє оптимізації ресурсів, активізації інноваційної діяльності та зміцненню ринкових позицій. Особливо перспективною ця модель є в аграрному секторі, де взаємозалежність виробників потребує нових форм взаємодії. Коопетиція, як стратегічний підхід, дозволяє формувати гнучкі й адаптивні механізми розвитку, що відповідають сучасним викликам глобального ринку.

Коопетиційна модель конкурентного розвитку аграрних підприємств є ефективним інструментом адаптації до сучасних умов господарювання, що характеризуються високим рівнем конкуренції, нестабільністю зовнішнього середовища та обмеженістю ресурсів. Її сутність полягає в раціональному поєднанні конкурентних і коопераційних відносин, що дозволяє підприємствам не лише зберігати власні ринкові позиції, а й формувати нові джерела конкурентних переваг.

Використана література

1. Egan T. M. Organization development: An examination of definitions and dependent variables. *Organization Development Journal*. 2001. № 20. P. 16.
2. McLean G. Organization Development: Principles, Processes, Performance : Berrett-Koehler Publishers, 2005. 466 p.

3. Barnett W. P., Carroll, G. R. Modeling internal organizational change. *Annual review of sociology*. 1995. № 21(1). P. 217–236.
4. Teece D. J., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic management journal*. 1997. № 18(7). P. 509–533.
5. Abell D. F. Strategic Windows: The time to invest in a product or market is when a ‘strategic window’ is open. *Journal of marketing*. 1978. № 42(3). P. 21 – 26.

Незнамов О. С. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Кирилов Ю. Є. – д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

БАР’ЄРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вітчизняний агропромисловий комплекс виступає фундаментальною основою макроекономічної стабільності та гарантом продовольчої безпеки не лише на національному, а й на глобальному рівнях. У реаліях повномасштабної збройної агресії та руйнування логістичних ланцюгів перехід до інноваційної парадигми розвитку є критичною умовою збереження конкурентоспроможності бізнесу. Як наголошується у Стратегії продовольчої безпеки України, саме інноваційна трансформація та залучення інвестиційного капіталу становлять базис для відновлення галузевого потенціалу [2].

З огляду на це, гарантування продовольчої незалежності стає неможливим без кардинального перегляду підходів до управління

агробізнесом, де технологічні нововведення виступають не просто конкурентною перевагою, а безальтернативним інструментом економічного виживання.

Наразі фіксується недостатній рівень інноваційної активності серед аграріїв, що пояснюється дією низки бар'єрів. Фахові наукові дослідження виокремлюють такі ключові перешкоди: дефіцит фінансових ресурсів, кадровий голод, а також інституційні прогалини у сфері стимулювання новітніх розробок [1, с. 118]. Варто усвідомлювати, що ці хронічні проблеми, які історично гальмували науково-технічний прогрес в українському агросекторі, набули безпрецедентної гостроти з початком збройного конфлікту.

Воєнний стан суттєво поглибив ці загрози: руйнування енергетичної інфраструктури, розрив логістики та замінування значних площ сільськогосподарських угідь змусили більшість виробників змістити фокус із довгострокового розвитку на тактику виживання [5, с. 52]. Така вимушена зміна пріоритетів підприємств свідчить про глибоку кризу традиційних моделей господарювання, які виявилися занадто вразливими до шоків впливів зовнішнього середовища. Відтак, констатація цих руйнівних наслідків вимагає від органів публічної влади формування принципово нової, адаптивної політики підтримки сільгоспвиробників.

Для нівелювання згаданих бар'єрів необхідно концептуально оновити організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю, залучаючи інструменти державно-приватного партнерства [1, с. 120].

У фінансовому вимірі пріоритетом підтримки є забезпечення стабільного доступу до капіталу. Вагомим кроком у цьому напрямі стала урядова ініціатива з розширення державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» для територій із високим воєнним ризиком, яка дозволяє агропідприємствам рефінансувати заборгованість під 3% та пролонгувати кредитні договори до кінця 2027 року [4]. Проте, спираючись на аналіз

світового досвіду антикризового менеджменту, можна стверджувати, що виключно кредитних важелів недостатньо для повноцінного запуску інноваційних процесів.

Водночас фінансовий блок механізму має обов'язково доповнюватися програмами агрострахування воєнних ризиків та активним залученням міжнародної донорської допомоги [5, с. 61].

Крім того, жодні фінансові вливання не дадуть бажаного синергетичного ефекту без розбудови відповідного інституційного середовища, яке б безперешкодно забезпечувало трансфер технологій від науки до поля. Інституційний та організаційний блоки механізму передбачають розбудову екосистеми інновацій через стимулювання агрокластерів, технопарків та центрів трансферу технологій. Закріплення цих ініціатив на найвищому державному рівні є запорукою успішної синхронізації зусиль влади, науковців та бізнес-середовища. Дорожньою картою таких змін слугує Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності до 2030 року (WINWIN), де сектор AgroTech визначено як один із ключових драйверів національної економіки [3]. Пріоритетами стратегії є впровадження безпілотних систем для обробки та розмінування площ, перехід підприємств до енергетичної незалежності, а також розвиток технологій глибокої переробки сировини [6].

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що повноцінне розкриття інноваційного потенціалу вітчизняної агросфери в умовах війни вимагає відмови від фрагментарних заходів на користь цілісного, системного підходу. Побудова гнучкого організаційно-економічного механізму управління, який органічно поєднує пільгове цільове фінансування, інституційну опіку держави та прискорену цифровізацію виробничих процесів, дасть змогу суттєво пом'якшити вплив зовнішніх бар'єрів. Саме такий синергетичний формат взаємодії держави та бізнесу гарантуватиме не лише поточну

стійкість аграрних підприємств, але й закладе міцний фундамент для їхнього інноваційного лідерства у період повоєнної відбудови.

Використана література

1. Єфремова Н. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2 (81). С. 115–122.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.115

2. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

3. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 груд. 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

4. У прифронтових регіонах ввели пільгове рефінансування за Програмою «Доступні кредити 5-7-9%». *Офіційний портал Верховної Ради України* : веб-сайт. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/266953.html (дата звернення: 09.04.2026).

5. Dibrova A., Ilchuk M., Konoval I., Androsovyh I., Zanizdra A. State support for agriculture in Ukraine in the post-war period. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol. 9. No. 3. P. 49–76. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.03>.

6. WINWIN: Стратегія інноваційного майбутнього України. *Digital State UA* : веб-сайт. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/news/tech/winwin-global-innovation-strategy-until-2030> (дата звернення: 09.04.2026).

**ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ, ВИКЛИКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ**

Шаєнко І. О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Макухіна С. В. – старший викладач кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ КУЛІНАРНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Їжа є невід’ємною частиною культури. Страви відображають культуру країни так само, як і її мова, одяг, традиції та інші аспекти. Із покоління в покоління в кожному народі передавалися кулінарні традиції, завдяки яким нам відомо, чим відрізняється французька кухня від азіатської, американська від мексиканської. На телеекранах все частіше з’являються програми кулінарної тематики, типу «Майстер Шеф», «Найкращий кухар Америки», «Пекельна кухня» та ін., де неодмінно присутні усі найновіші гастрономічні тенденції. Рецепти, телепрограми, кулінарні блоги та тому подібне є частиною гастрономічного (або глуттонічного) дискурсу, і мають на увазі те, що всі комунікативні ситуації пов’язані з обробкою, приготуванням та споживанням їжі. Учасниками цього дискурсу можуть бути кухарі, офіціанти та навіть глядачі або читачі кулінарних статей. Гастрономічний дискурс поділяється на різні жанри, такі як рецепти, тексти меню, гастрономічна реклама, тематичні телепрограми тощо [1, с. 251].

Переклад кулінарних рецептів чи меню може здаватися легким завданням. Адже меню схоже на простий перелік страв, а кулінарна книга – збірник рецептів, що складається з простих інгредієнтів та технік. Проте це

так лише на перший погляд. Назва страви має повідомляти нам про її склад, спосіб приготування, й окрім того, викликати апетит. Гастрономічний дискурс характеризується культурно-специфічною лексикою. Перекладачу потрібно в певній мірі бути обізнаним з кулінарними традиціями обох країн, своєї та мови оригіналу. Наприклад, є різниця між такими кулінарними термінами як *gravy* та *sauce*. Команда ColdFilm переклала поняття *gravy* як підливка, натомість інша студія назвала це просто соусом.

У сучасному мовознавстві розроблено різні класифікації способів перекладу. Більшість термінів гастронімів перекладаються еквівалентами: *butter* – вершкове масло, *cheese* – сир, *milk* – молоко. Проте, проаналізувавши терміни-гастроніми, вважаємо класифікацію І. Клименко, Г. Кушнір, Я. Рецкера найбільш релевантною саме для цієї термінології. Вона передбачає такі лексичні прийоми перекладу: транскодування, калькування та описовий переклад [2, с. 115].

1. Транскодування поєднує транслітерацію і транскрипцію. Більшість глутонімів, зокрема найменування харчових продуктів, є загальновідомими та зафіксованими в словниках. Однак існують і такі найменування, які є специфічними для культури певного народу. Наприклад: *pizza* – піца, *sushi* – суші, *croissant* – круасан, *spaghetti* – спагеті. У цих випадках іншомовна назва передається засобами української графіки та фонетики без зміни значення.

2. Калькування. Цей спосіб перекладу дає змогу максимально точно передати зміст оригіналу та зберегти колорит гастрономічної лексики. Калька – це слово або вираз, утворені за зразком відповідних одиниць іншої мови в результаті буквального перекладу їхніх складників. Наприклад: *apple pie* – яблучний пиріг, *chicken soup* – курячий суп, *fried rice* – смажений рис, *seafood salad* – салат із морепродуктів.

3. Описовий переклад. У процесі описового перекладу відбувається розширення або уточнення характеристик об'єкта номінації, що дозволяє повніше передати його зміст у мові перекладу. Наприклад: *hash browns* –

смажена терта картопля, brownie – шоколадне тістечко з вологим м'якушем, cheesecake – сирний десерт на основі вершкового сиру, tacos – мексиканські коржі з начинкою. Проблема гастрономічної лексики завжди залишатиметься однією з актуальних і цікавитиме лінгвістів, і перекладознавців [3, с. 176].

Аналіз матеріалу показує, що відмінності між мовними картинами світу зумовлені, зокрема, відсутністю прямих відповідників у мові перекладу, оскільки назви страв та їхніх компонентів можуть бути культурно специфічними й не мати аналогів в інших мовах. У зв'язку з цим для повноцінного розуміння гастрономічної специфіки певного народу недостатньо лише буквального перекладу лексичних одиниць; необхідним є також залучення коментарів та адаптацій, які дозволяють адекватно передати особливості оригінального тексту.

Використана література

1. Гусейнов А. Структурно-семантичний аналіз кулінарних термінів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. С. 250–256.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. *Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
3. Клименко І. М. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. *Філологічні студії*. 2012. Вип. 8. С. 84–90.
4. Коваленко А. О. Стратегії перекладу текстів дискурсу мас-культури. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. С. 174–179.

Бутовецька І. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Макухіна С. В. – старший викладач кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

КУЛЬТУРА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Спілкування є однією з ключових проблем, крізь яку розглядаються процеси сприйняття та взаєморозуміння між людьми. Воно виступає важливою формою людського існування, необхідною умовою життєдіяльності та засобом об'єднання індивідів у суспільстві. Значну частину свого робочого часу (близько 50–90 %) менеджери та керівники витрачають саме на комунікацію, причому її неефективність часто стає основною перешкодою в їх професійній діяльності. У процесі спілкування люди здійснюють обмін інформацією, думками, узагальненнями та емоціями. Його сутність можна розкрити через такі аспекти: передавання та приймання інформації (комунікація), взаємодія та взаємовплив, а також сприйняття й розуміння партнерів по спілкуванню, що передбачає пізнання як інших, так і самого себе. Отже, спілкування є формою міжособистісної та міжгрупової взаємодії, в основі якої лежить обмін результатами психічної діяльності. Ділове спілкування, у свою чергу, являє собою взаємодію між значущими партнерами, спрямовану на досягнення конкретної мети. Його основним завданням є забезпечення ефективної та продуктивної професійної діяльності.

Специфіка готельно-ресторанного сервісу визначається подвійністю, що проявляється в процесі її функціонування в суспільстві. Діловий етикет вимагає особливої поведінки в спілкуванні з клієнтом. В кожному виді послуг, які надаються клієнтам є свої пріоритетні тонкощі в поведінці.

Фахівці цієї галузі повинні не лише дотримуватись етикету ділового спілкування, але й проявляти емпатію, гнучкість та уважність до потреб кожного гостя. Це вимагає від них не тільки володіння стандартними формами ділового спілкування, такими як проведення переговорів чи ділове листування, але й здатності адаптуватися до ситуацій, що виникають у процесі обслуговування.

Форми ділового спілкування поділяються на усні та писемні. До усних належать ділові бесіди, наради, переговори, публічні виступи, пресконференції, дебати, презентації та дискусії. Писемна форма реалізується через ведення ділової кореспонденції. Засоби ділового спілкування охоплюють лінгвістичні (мовні), паралінгвістичні (інтонація, тембр, сила голосу), оптико-кінетичні (жести, міміка, пантоміміка), екстралінгвістичні (паузи, темп мовлення, сміх), просторово-часові (дистанція, час і місце взаємодії), а також технічні (телефонний зв'язок, інтернет-засоби).

У діловому спілкуванні особливого значення набуває вміння швидко й коректно реагувати на різноманітні запити, зокрема типові, що регулярно виникають у професійній діяльності. Загалом спілкування можна розглядати як складну багатокомпонентну систему, яка охоплює обмін інформацією, взаємодію між людьми, процес їх взаємного пізнання, а також формування емоційних станів у результаті комунікативного процесу.

Підприємства в сфері обслуговування працюють цілодобово і контроль якості послуг, що надаються повинен здійснюватися цілодобово. Контроль роботи, увага до персоналу, оперативне коректування помилок і недоліків, інформованість – все це і є виконання норм ділової етики. Елементи ділової етики безпосередньо впливають на вмотивованість персоналу. Відчуття контролю, уваги до роботи, чіткого розуміння напрямків в роботі і розвитку створює відчуття впевненості в завтрашньому дні.

Таким чином, ділове спілкування є не лише значущим елементом професійної підготовки, а й ключовою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців індустрії гостинності. Оволодіння навичками ефективної комунікації сприяє підвищенню професійного рівня та забезпечує конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Фахівці, які володіють розвиненими комунікативними вміннями, здатні більш результативно вирішувати професійні завдання, налагоджувати взаємодію з клієнтами та партнерами, а також формувати позитивний імідж підприємства.

Використана література

1. Везомська І. Г. Соціальні комунікації в готельно-ресторанній справі *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: науковий журнал*. 2018. № 1. С. 66–71.
2. Носова І. О., Чепок В. І. Проблеми сучасної підготовки фахівців сфери обслуговування. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2012. Вип. 1(1). С. 115–119.
3. Прус Л. Р. Комунікаційний менеджмент. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 1. С. 38–41.
4. Сазонова С. В. Формування іміджу компанії. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2020. № 2. С. 31–34.
5. Трофімук К. В. Зарубіжний досвід підготовки до професійного спілкування майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 24 (77). С. 478–482.

Рапштинська В. С. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Алещенко Л. О. – доктор філософії з економіки, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Херсонського державного аграрно-економічного університету

«ТЕМНИЙ ТУРИЗМ»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Туризм становить одну десяту частину світового валового внутрішнього продукту і прямо чи опосередковано забезпечує зайнятість кожній десятій людині [5]. Люди подорожують з різних причин: для відпочинку, вивчення історії, здобуття освіти або знайомства з новими місцями.

«Темний туризм», «танатотуризм», «чорний туризм» або «туризм скорботи» – це відвідування місць, пов'язаних зі смертю, трагедією або стражданнями [4]. Цей термін вперше був запропонований Сітоном як танатотуризм (від грецького Thanatos: уособлення смерті) і визначається як «подорож до місця, повністю або частково мотивована бажанням реальних або символічних зустрічей зі смертю, зокрема, але не виключно, з насильницькою смертю» [3].

Термін «темний туризм» вперше з'явився у 1996 році у працях Фолі та Леннона, а згодом став назвою їх книги, яка є однією з найбільш цитованих публікацій, присвячених темному туризму.

Сьогодні спостерігається зростання відвідування людьми різних місць, пам'яток та виставок, де представлені смерть, страждання, насильство, паранормальні явища, легенди, міфи та жахливі події. Бажання людей відвідувати такі місця сягає корінням у давню історію. Воно проходить через усе існування людської цивілізації, від Стародавнього Риму та

гладіаторських боїв до участі в публічних стратах або жертвних церемоніях і до нинішньої форми специфічного туризму.

У 2022 році світовий ринок «темного туризму» оцінювався в 30 мільярдів доларів, за прогнозами, досягне 36,5 мільярдів доларів до 2032 року. Прогнозується, що обсяг продажів зростатиме із середньорічним темпом зростання 2% у період з 2022 по 2032 рік [2].

Таке зростання науковці пов'язують з роллю ЗМІ, з розвитком інформаційних технологій та соціальних мереж, що забезпечують постійний доступ до всіх новин та інформації з усього світу. Особливої актуальності цей аспект набуває у контексті повномасштабної війни в Україні. У перспективі деокуповані українські території, що стали свідками жахливих руйнувань, масових трагедій та героїчного спротиву, неминуче привертатимуть увагу світової спільноти і можуть стати новими осередками «темного туризму». Саме тому грамотне управління соціально-етичним маркетингом у воєнний та повоєнний періоди стає критично необхідним - воно має гарантувати, що ці локації слугуватимуть гідними меморіалами правди та шани [1].

Найчастіше термін «темний туризм» використовується у публікаціях присвячених сфері гостинності, відпочинку та туризму (у базі даних WoS - 52 %), соціології та соціальних наук (12 %) та менеджменту, економіки та бізнесу (11 %). Місця, пов'язані з «темним туризмом», викликають у відвідувачів глибокі емоційні переживання, змушуючи їх поводитися відповідно до своїх соціальних переконань і впливаючи на прийняття рішень. Однак емоції – це також психологічний феномен, тому психологія також є важливою для публікацій у цій сфері. Проте у базі даних WoS проіндексовано всього чотири публікації в галузі психології; це свідчить про те, що соціальні аспекти «темного туризму» є важливішими з точки зору наукових досліджень, ніж його вплив на людську психологію [3].

Будь-яка подорож викликає ті чи інші емоції, але емоції, пов'язані з «темним туризмом», відрізняються – відвідувачі часто відчувають загострені емоційні реакції. Найпоширенішими емоціями є горе, відраза, страх, гнів, туга, екзистенційна тривога, почуття приниження, а іноді й розчарування. Проте «темний туризм» не обов'язково має викликати лише негативні емоції. «Темний туризм» також може викликати позитивні емоції, такі як благоговіння та натхнення, а деякі похмурі місця можуть позитивно стимулювати почуття причетності та пошани. Викликаючи емоції, маловідомі туристичні місця можуть спонукати туристів до роздумів про життя і смерть, історію та реальність, минуле і сьогодення.

Використана література

1. Кириченко Н. В., Алещенко Л. О. Управління соціально-етичним маркетингом в умовах воєнного та повоєнного періодів. 2024. DOI: 10.32702/2306 6814.2024.3.86
2. Future market intelligence. *Dark tourism market*. 2022. URL: <https://www.futuremarketinsights.com/reports/dark-tourism-sector-overview>
3. Kiráľová A., Šperková R. Mapping the dark: a bibliometric examination of research in Dark Tourism. *Cogent Social Sciences*. 2024. № 10(1). P. 2294552.
4. Stone P. R. Dark Tourism Spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions, and exhibitions. *Tourism: An Interdisciplinary International Journal*. 2006. № 54(2). P. 145–160.
5. UNWTO. Global and regional tourism performance. 2023. URL: <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ**

Завгородній Ю. А. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Главацька Ю. Л. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

**ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА (АНГЛІЙСЬКА) ЯК
КАТАЛІЗАТОР РЕФОРМ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА
ПРАВІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Ратифікація Україною засадничих конвенцій ЮНЕСКО та Ради Європи, а також імплементація стандартів Болонського процесу заклали нормативно-правовий фундамент для модернізації освітньої галузі як складника загальнодержавного реформування. Перехід до багаторівневої системи вищої освіти в XXI столітті став не лише освітнім кроком, а й стратегічним інструментом публічного управління, спрямованим на гармонізацію українського суспільно-політичного простору зі світовими стандартами [2, с. 34].

В умовах інтеграції України до глобального економічного та правового співтовариства, державна політика переорієнтовується на визнання іноземної мови як універсального інструменту професійної комунікації [1, с. 7]. У сфері публічного управління це означає:

- трансформацію кадрового потенціалу: володіння мовою стає невід’ємною компетенцією держслужбовця для прямої взаємодії з міжнародними інституціями [5];

- правову конвергенцію: здатність фахівців у галузі права працювати з автентичними міжнародно-правовими актами без викривлень перекладу;
- мотиваційний механізм: встановлення нових кваліфікаційних вимог у державному секторі стимулює фахівців до опанування мови як засобу професійної виживаності та ефективності в євроінтеграційних процесах.

Англійська мова перестає бути просто «додатковою навичкою» і стає критичним інструментом трансформації. Володіння мовою дозволяє держслужбовцям вивчати моделі Good Governance (належного врядування) [7, с. 125] безпосередньо з першоджерел (OECD, SIGMA, звіти ЄС). Мовна підготовка сприяє запозиченню західного стилю комунікації – менш ієрархічного, більш прозорого та орієнтованого на результат.

У контексті євроінтеграції якісна юридична англійська є запорукою успішної адаптації українського права до *acquis communautaire* (правової системи ЄС) [6, с. 354]. Багато юридичних концепцій ЄС не мають прямих аналогів в українському праві. Знання англійської мінімізує ризики «труднощів перекладу» при імплементації директив [3, с. 51].

Підготовка юристів нового покоління підвищує довіру іноземних інвесторів, оскільки правова комунікація відбувається зрозумілою для світу мовою. Англійська мова є «паливом» для повсякденної взаємодії з європейськими інституціями. Здатність вести діалог без посередників-перекладачів прискорює процес узгодження умов вступу до ЄС.

Участь України в грантових програмах та міжнародних фондах відновлення вимагає від публічних управлінців вміння готувати документацію та звітувати за міжнародними стандартами. Україна є лідером цифрових змін, але подальший розвиток неможливий без інтеграції в глобальний технологічний простір.

Більшість протоколів кібербезпеки, штучного інтелекту та управління великими даними базуються на англійськомовному технічному фундаменті [8, с. 259]. Англійська дозволяє українським реформаторам не лише споживати, а

й «продавати» свій успішний досвід (наприклад, застосунок «Дія») на міжнародній арені.

Прийняття закону про статус англійської мови як мови міжнародного спілкування в Україні є формальним визнанням її ролі як каталізатора [4]. Встановлення вимог до рівня володіння мовою для певних категорій посад створює природний фільтр для відбору найбільш прогресивних кадрів у публічному секторі.

Отже, іншомовна підготовка – це не просто лінгвістичне навчання, а механізм «перепрошивки» державної системи, що робить Україну сумісною з європейським політичним і правовим простором.

Використана література

1. Андрощук Г. Якість освіти: психолінгвістичний вимір сучасної мовної підготовки. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Гуманітарний вісник*. 2012. Додаток 1 до Вип. 27, Том II (35). С. 6–12.

2. Зуєнко М., Шпак М. Іншомовна компетентність юристів як необхідна складова професійної діяльності. *Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листопада 2024 р., [Переяслав] : зб. тез : електронна кн. у 2 ч. / Гол. ред. К. І. Мізін ; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я.М., 2024. Ч. 1. С. 34–36.

3. Ковкіна Є. В. Актуальність лінгвістичної експертизи текстів юридичного характеру. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XX Всеукр. наук.-практ. конф. З проблем розвитку та функціонування держ. мови до Дня укр. писемності та мови. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 50–53.

4. Прийнято закон про функціонування англійської як мови міжнародного спілкування. *Вища школа публічного управління*. URL:

<https://hs.gov.ua/prijnyato-zakon-pro-funkczionuvannya-anglijskoyi-yak-movi-mizhnarodnogo-spilkuвання/> (дата звернення: 01.04.2026).

5. Про затвердження переліку посад державної служби категорій “Б” і “В”, кандидати на зайняття яких зобов’язані володіти англійською мовою. Постанова Кабінету міністрів України від 14 січня 2025 р. № 34. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.04.2026).

6. Слісарчук Ю. Я. Основні напрямки адаптації законодавства України до законодавства ЄС. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7c12eeb-57b5-4339-a5c9-c50f06957047/content> (дата звернення: 01.04.2026).

7. Ткаля О. В. Розуміння належного врядування за сучасних умов. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31 (70) Ч. 2. № 2. С. 125–130.

8. Rotan K., Shimko A. Cybersecurity and cybercrime: ensuring digital safety through effective cybersecurity measures and cyberpolice strategies. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXVII-ої Міжнародної науково-практичної конференції. 07 жовтня 2023 року, м. Ольборг (Данія) дистанційно. С. 258–261.

Якимчук Ю. О. – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти з глобального менеджменту та стратегії, Університет інформаційних технологій та менеджменту, Жешув, Польща

Якимчук А. Ю. – д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF GREEN REPORTING

Introduction. The transition toward sustainable development has significantly increased the importance of green reporting as a tool for transparency, accountability, and evidence-based policymaking [1; 2].

In the context of global environmental challenges, public administration plays a crucial role in ensuring transparency and accountability in environmental performance. Green reporting – understood as the systematic disclosure of environmental impacts, policies, and outcomes – has become an essential instrument for governments striving to meet international sustainability standards and commitments. Despite the growing importance of green reporting, many countries face significant theoretical and practical difficulties in integrating such systems into public governance structures. These challenges are particularly evident in transitional economies, where institutional frameworks are still evolving [3].

Green reporting is grounded in several theoretical approaches, including sustainable development theory, institutional theory, and stakeholder theory. From a governance perspective, it serves as a mechanism for enhancing public accountability and promoting evidence-based decision-making [4]. However, theoretical ambiguity persists regarding the scope and definition of green reporting within public administration. While some frameworks align it closely with corporate ESG (Environmental, Social, Governance) reporting, others emphasize

its role in public sector accountability and policy evaluation [5]. This lack of conceptual clarity complicates the development of unified standards and methodologies.

Another theoretical challenge lies in balancing transparency with administrative feasibility. Excessive reporting requirements may burden public institutions, while insufficient disclosure undermines trust and policy effectiveness. Public institutions often lack clearly defined responsibilities for environmental reporting. Fragmentation between ministries and agencies leads to inconsistencies in data collection and reporting standards. Moreover, limited coordination mechanisms hinder the integration of environmental indicators into broader governance frameworks. Reliable green reporting depends on high-quality environmental data. In many cases, data systems are underdeveloped, incomplete, or inconsistent. The absence of standardized indicators further complicates cross-sectoral comparisons and long-term monitoring [6].

Although international standards such as ESG frameworks and sustainability reporting guidelines exist, their adaptation to the public sector remains limited. Governments often lack clear legal requirements for green reporting, leading to voluntary and uneven implementation. The effective implementation of green reporting requires specialized knowledge and technical skills. However, many public administrations face shortages of qualified personnel and insufficient training programs. Additionally, digital infrastructure limitations can impede data processing and dissemination [7].

In countries undergoing economic or political transformation, including those affected by conflict or crisis, the implementation of green reporting is particularly challenging. Limited financial resources, institutional instability, and competing policy priorities often delay the adoption of sustainability-oriented governance practices [8]. At the same time, such contexts provide opportunities to integrate green reporting into broader reform agendas, including digital transformation and public sector modernization.

To address the identified challenges, several strategic directions can be proposed [3; 6]:

- development of unified standards: Establishing clear definitions and standardized indicators for green reporting in the public sector;
- strengthening institutional coordination: Enhancing cooperation between governmental bodies responsible for environmental data and policy implementation;
- capacity building – investing in training programs and professional development for public officials;
- digitalization of reporting systems – implementing advanced information systems for data collection, analysis, and dissemination;
- legal framework enhancement – introducing mandatory requirements for green reporting within public administration.

Table 1

Key Challenges and Solutions in Green Reporting within Public Administration

Dimension	Problem	Practical Manifestation	Impact on Governance	Proposed Solutions
Conceptual (Theoretical)	Lack of unified definition of green reporting	Different interpretations across institutions	Inconsistency in reporting frameworks	Develop unified national standards aligned with ESG principles
Institutional	Fragmentation of responsibilities	Multiple agencies collecting overlapping data	Duplication and inefficiency	Strengthen inter-agency coordination mechanisms
Data Quality	Incomplete or unreliable environmental data	Gaps in emission, waste, or energy statistics	Weak evidence-based policymaking	Implement standardized indicators and data verification systems
Regulatory	Absence of mandatory reporting requirements	Voluntary or irregular reporting practices	Low accountability and transparency	Introduce binding legal frameworks for reporting
Technological	Limited digital infrastructure	Manual data processing and reporting delays	Reduced efficiency and accessibility	Digitalize reporting systems (e-governance tools)
Human Capacity	Lack of expertise in sustainability reporting	Errors in data interpretation and analysis	P o o r - q u a l i t y reports	Provide training and capacity-building programs

Dimension	Problem	Practical Manifestation	Impact on Governance	Proposed Solutions
Financial	Insufficient funding for environmental monitoring	Limited scope of data collection	Underdeveloped reporting systems	Allocate targeted funding and attract international support
Strategic Governance	Weak integration into policy cycle	Reporting not linked to decision-making	Low policy impact	Integrate green reporting into strategic planning and evaluation

Source: author's analysis on the [2; 3; 4; 7; 9; 10].

The table systematizes the key challenges of green reporting in public administration across conceptual, institutional, technological, and financial dimensions. It demonstrates how these problems manifest in practice and how they negatively affect governance efficiency, transparency, and evidence-based decision-making. At the same time, the table links each identified issue with targeted policy and administrative solutions, emphasizing the need for integrated reforms. Overall, it highlights that improving green reporting requires coordinated efforts in standardization, capacity building, digitalization, and regulatory development.

Conclusions. Green reporting represents a critical component of modern public administration, enabling governments to respond effectively to environmental challenges and sustainability goals. However, its implementation is hindered by both theoretical ambiguities and practical constraints. This paper explores the theoretical and practical challenges faced by public administration systems in implementing effective green reporting frameworks. The study identifies key conceptual inconsistencies, institutional barriers, methodological limitations, and governance issues that hinder the development of reliable environmental reporting systems. It also proposes directions for improving policy coherence, data quality, and administrative capacity in the context of sustainable governance.

Addressing these issues requires a comprehensive approach that combines

conceptual clarity, institutional reform, and technological innovation. Strengthening green reporting systems will not only improve transparency and accountability but also contribute to more sustainable and resilient governance models.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law”, 2015.
2. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Annual Law and Order Report, 2023.
3. Kravchenko S. Policing in Conflict Zones: Lessons from Eastern Europe. Kyiv : LexGroup, 2023.
4. OSCE Report on Law Enforcement Activities in Crisis Periods in Ukraine, 2022.
5. Yakymchuk A., Valyukh A. et al. Public Administration and Economic Aspects of Ukraine’s Nature Conservation in Comparison with Poland. In: Kantola J., Nazir S., Salminen V. (eds) Advances in Human Factors, Business Management and Leadership. AHFE 2020.
6. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1209. Springer, Cham. Online 978-3-030-50791-6. *Scopus*.
7. UNODC. Guidelines for Law Enforcement in Emergency Situations. 2022.
8. Якимчук А. Ю., Валюх А. М., Пахаренко О. В. Стратегія інформаційного забезпечення управління еколого-економічною безпекою України в умовах військово-політичної нестабільності : монографія. Рівне : НУВГП, 2020. 154 с.
9. Parkhomenko O. Digital Transformation in the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv: Yurinkom Inter, 2024.
10. Gourfinkel D., Sirois B. A., Kabuya P. *Navigating the green path: Key recommendations for implementing sustainability reporting in the public sector.*

World Bank Blogs. 2025.
URL: <https://blogs.worldbank.org/en/governance/navigating-the-green-path--key-recommendations-for-implementing-> (дата звернення: 07.04.2026).

Сербінова А. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Башинський І. А. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ІНСТРУМЕНТИ, ВЗАЄМОДІЯ ТА ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Цифрова трансформація публічного сектору в сучасному світі є не просто технічним оновленням застарілих бюрократичних систем, а докорінною зміною логіки державного управління. Перехід від складних паперових процедур до зручних, швидких та прозорих цифрових сервісів допомагає державі бути ефективною та сучасною [1].

В Україні цей процес набув стратегічної ваги, перетворивши цифровізацію на системний інструмент модернізації публічної влади. Ключовим архітектором інституційних змін у сфері цифровізації в Україні є Міністерство цифрової трансформації, діяльність якого виходить за межі класичного галузевого відомства. Успіх реформ значною мірою зумовлений впровадженням інституту CDTO (Chief Digital Transformation Officer) – профільних заступників з цифрового розвитку в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування. Для їхньої підготовки створено освітню екосистему CDTO Campus, що дозволяє формувати нову генерацію управлінців на основі європейських стандартів. Нормативно-правовий

фундамент цих процесів закріплено у Стратегії цифрового розвитку інновацій до 2030 року (WINWIN) та Плані цифровізації державних послуг до 2026 року, який передбачає ліквідацію паперових процедур у 25 органах державної влади [2].

Успішна реалізація таких масштабних змін потребує не лише нових законів, але й подолання цифрового розриву та підвищення рівня обізнаності громадян. Саме тому важливим кроком стала взаємодія влади з суспільством через розвиток цифрової грамотності на платформі «Дія.Освіта». Навчання базовим навичкам та роботі з інноваційними технологіями створює міцне підґрунтя для того, щоб перевагами цифровізації міг скористатися кожен українець, незалежно від віку чи регіону проживання.

Усі ці стратегічні управлінські рішення на практиці реалізуються через конкретні цифрові продукти, головним з яких стала екосистема «Дія», яка станом на кінець 2025 року охопила понад 23 мільйони користувачів. Україна стала першою державою у світі, що легалізувала електронні паспорти на рівні з паперовими. Крім того, інтеграція штучного інтелекту в роботу «Дії» (зокрема запуск ШІ-агентів) дозволила автоматизувати понад 52% звернень до служби підтримки. Це трансформувало традиційну модель надання послуг у проактивний персоналізований сервіс, де цифровий асистент здатний допомагати громадянам через звичайні голосові або текстові команди [3].

Однак швидка робота електронних послуг була б неможливою без надійної внутрішньої інфраструктури – системи безпечного обміну даними між державними реєстрами «Трембіта». Впровадження оновленої версії «Трембіта 2.0» забезпечило підключення понад 176 реєстрів та обробку мільярдів транзакцій. Нова архітектура системи не лише підвищила рівень захисту персональних даних через фіксацію кожного випадку перегляду інформації посадовцями, але й стала кроком до глобальної взаємодії. Система підтримує міжнародні криптографічні алгоритми, що забезпечує

транскордонний обмін даними та готує Україну до інтеграції з європейським регламентом цифрової ідентифікації eIDAS 2.0 [5].

Окремим, чи не найважливішим аспектом цифровізації стала адаптація публічного управління до викликів воєнного часу. В умовах повномасштабної агресії цифрова інфраструктура дозволила зберегти безперервність управління навіть за умов фізичного руйнування адміністративних будівель. Держава оперативно розгорнула спеціалізовані сервіси: реєстрацію пошкодженого майна через програму «Відновлення», автоматизацію виплат для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та актуальні мапи укриттів. Завдяки таким рішенням, цифрові інструменти стали критичною платформою для взаємодії між постраждалими громадами, місцевою владою та громадянським суспільством, забезпечуючи швидку реінтеграцію та прозорий розподіл допомоги [4].

Проте концентрація величезних масивів даних у цифрових системах неминує породжує нові загрози. Тому невіддільною складовою діяльності органів влади стала розбудова стійкої системи кібербезпеки критичної інфраструктури. На практиці це означає, що кожен стратегічно важливий об'єкт отримує власний паспорт безпеки із чіткими правилами захисту, а національна система CERT-UA забезпечує постійний моніторинг та миттєве реагування на будь-які кіберінциденти [5].

Підсумовуючи, варто наголосити, що в сучасних українських реаліях цифрова трансформація органів публічної влади набула екзистенційного значення. Інноваційні технології управління трансформувалися із сервісної функції у головний інструмент виживання держави та стійкості територіальних громад. Тому продовження курсу на комплексну цифровізацію є критично необхідним для збереження ефективного управління в умовах війни та закладання міцної бази для масштабного повоєнного відновлення.

Використана література

1. Атамонова Н. В., Луняченко І. І. Про питання цифровізації публічного управління в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2024. Вип. 68. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc68/3.pdf> (дата звернення: 09.04.2026).
2. Бречко О. В. Вплив цифрових трансформацій на сферу публічних послуг. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 1(326). С. 199–207. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-33> (дата звернення: 09.04.2026).
3. Mamediiieva G. Ukraine’s Digital Transformation: Innovation for Resilience. *Harvard Center for International Development : CID Voices Blog*. 2025. URL: <https://www.hks.harvard.edu/centers/cid/voices/ukraines-digital-transformation-innovation-resilience> (accessed 09.04.2026).
4. Matveieva O., Mamatova T., Borodin Y. et al. Digital Government in Conditions of War: Governance Challenges and Revitalized Collaboration between Local Authorities and Civil Society in Provision of Public Services in Ukraine. *Proceedings of the 57th Hawaii International Conference on System Sciences*. 2024. P. 2002–2011. URL: <https://surl.lu/pcvzgf> (accessed 09.04.2026).
5. Serhiichuk L. Digitalisation of public administration under martial law in Ukraine and the case of Smart City Kyiv. CERIDAP. 2025. No. 2. DOI: 10.13130/2723-9195/2025-2-70. URL: <https://ceridap.eu/digitalisation-of-public-administration-under-martial-law-in-ukraine-and-the-case-of-smart-city-kyiv/> (accessed 09.04.2026).

Марченко Є. К. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Новікова М. М. – к. ю. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

СУЧАСНІ ФОРМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В СФЕРІ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Процес трансформації ветеранської політики в Україні на сучасному етапі характеризується трансформацією від радянської моделі пасивного надання пільг до сучасної сервісної моделі, заснованої на принципах антропоцентризму та інклюзивності. В умовах триваючої збройної агресії та масштабної мобілізації, територіальні громади стають ключовими суб'єктами публічного управління, забезпечуючи первинний контакт держави з військовослужбовцями та їхніми родинами. Ефективність адміністрування публічних послуг на цьому рівні безпосередньо впливає на рівень суспільної довіри та соціальної стабільності. Відповідно, сучасний адміністративний інструментарій який може бути використаний територіальною громадою з метою належного надання адміністративних послуг військовослужбовцям та їх родинам потребує наукового аналізу.

Одним із найбільш дієвих інструментів модернізації системи став принцип «Єдиного вікна», реалізований через мережу Центрів надання адміністративних послуг. В якості прикладу дієвого застосування цього інструменту став створений на Дніпропетровщині спеціалізований сервіс «Я – Ветеран», що передбачає пакетний підхід до обслуговування. Він дозволяє родині захисника отримати комплекс послуг (від реєстрації майна до

оформлення соціальних допомог) за один візит, що мінімізує транзакційні витрати та часові втрати [1].

Цифровізація через екосистему «Дія» та портал «e-Ветеран» трансформує саму природу адміністративної процедури. Впровадження електронного посвідчення ветерана та автоматизація призначення певних видів допомог усуває людський фактор, що є критично важливим для запобігання корупційним ризикам та упередженості.

У контексті реалізації принципу доступності адміністративних послуг окремої уваги заслуговують мобільні офіси ЦНАП – спеціально обладнані транспортні засоби, що забезпечують доступність послуг у віддалених населених пунктах громади, що є критичним для сімей військовослужбовців, які проживають у сільській місцевості. Діяльність таких офісів здійснюється на підставі ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги», а порядок їх діяльності забезпечується підзаконними нормативними актами, затвердженими місцевими органами влади [2].

При цьому інноваційність сучасного адміністрування полягає не лише в технологіях, а й у впровадженні нових професійних ролей. Інститут фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб базується на методології кейс-менеджменту та принципі «рівний-рівному». Відповідно до Порядку забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, на відміну від класичного соціального працівника, фахівець із супроводу здійснює проактивне виявлення потреб родини [3]. Він виступає навігатором у складному поліцивільному та військовому середовищі, допомагаючи долати міжвідомчі бар'єри між органами місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я та структурами Міністерства оборони України. Це дозволяє перейти від реактивного управління до превентивного забезпечення потреб.

Наступним кроком у формуванні ветеранської політики стало створення ветеранських просторів, які часто при створенні нормативних

актів органами місцевої влади отримують назву Ветеранських хабів. За своїм змістом це інтегровані простори, що поєднують адміністративну, психологічну та правову підтримку з метою інформаційно-консультаційної підтримки, реабілітації та адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та членів загиблих (померлих) Захисників і захисниць України [4]. Це формує екосистему «м'якої» реінтеграції через культуру довіри та безпечного простору.

Отже, впровадження інноваційних форм адміністрування публічних послуг в сфері ветеранської політики є критичною умовою стійкості українського суспільства. На нашу думку, подальший розвиток галузі потребує посилення взаємодії між органами місцевого самоврядування та центральними органами виконавчої влади, а також уніфікації стандартів надання ветеранських послуг у всіх громадах України. Саме синергія технологічних інструментів та людиноцентричного підходу дозволить забезпечити гідну підтримку тим, хто стоїть на захисті держави, та їхнім родинам.

Використана література

1. На Дніпропетровщині для надання якісних послуг оборонцям на базі Віртуального офісу впровадили модуль «Я – Ветеран». URL: <https://www.congress.gov.ua/na-dnipropetrovshchyni-dlia-nadannia-iakisnykh-posluh-oborontsiam-na-bazi-virtualnoho-ofisu-vprovadyly-modul-ya-veteran> (дата звернення: 04.04.2026).

2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 06.04.2026).

3. Деякі питання забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.2024 № 881. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/881-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.04.2026).

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та функціонування ветеранських просторів: Наказ Міністерства у справах ветеранів від 05.06.2024 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168923-24#Text> (дата звернення : 07.04.2026).

МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ: АДАПТИВНІСТЬ ДО
ВИКЛИКІВ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ковальчук Д. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Боліла С. Ю. – к. с.-г. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій Херсонського державного аграрно-економічного університету

КЛІЄНТОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА:
ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В умовах глобальної турбулентності, спричиненої воєнними конфліктами, економічними кризами та стрімким технологічним розвитком, традиційні моделі ведення бізнесу втрачають свою ефективність. Нестабільне середовище, як відзначають науковці, вимагає від організацій не просто адаптації, а повної трансформації філософії взаємодії зі споживачем [1; 2; 3; 4]. Клієнторієнтованість у таких обставинах перестає бути додатковою конкурентною перевагою і стає стратегічним інструментом виживання та збереження ринкових позицій. Клієнторієнтований підхід – це комплексна стратегія управління організацією, яка базується на глибокому розумінні потреб клієнта та спрямована на створення додаткової цінності через персоналізацію сервісу та емоційне залучення. Проте реалізація цього підходу в умовах нестабільності стикається з низкою специфічних викликів.

Першим і найбільш критичним викликом є радикальна зміна споживчої поведінки. У кризові періоди клієнт стає більш раціональним, чутливим до ціни та менш схильним до лояльності. Пріоритети зміщуються з емоційного задоволення на базову безпеку та функціональність товару. Для організації

Міждисциплінарні наукові студії 2026

це означає необхідність постійного моніторингу настроїв аудиторії, оскільки дані, зібрані місяць тому, можуть бути вже неактуальними.

Другим викликом є розрив комунікаційних ланцюгів та дефіцит довіри. Нестабільність породжує інформаційний шум, у якому бренду складно донести свої цінності. Клієнт, перебуваючи у стані стресу, гостро реагує на будь-яку невідповідність обіцянок реальності. Маніпулятивні технології, які раніше працювали на залучення, у нестабільному середовищі можуть викликати агресію та відторгнення, що підкреслює важливість етичного маркетингу.

Третій виклик пов'язаний із внутрішньою готовністю персоналу. Клієнторієнтованість неможлива без високого рівня залученості працівників («внутрішнього клієнта»). Якщо персонал організації сам перебуває у стані невизначеності та професійного вигорання, забезпечити високу якість клієнтського досвіду стає практично неможливим.

Шляхи подолання зазначених викликів лежать у площині цифрової трансформації та гуманізації бізнесу через використання наступних інструментів:

- впровадження Predictive Analytics (прогнозна аналітика). бо використання штучного інтелекту для аналізу Big Data дозволяє передбачати зміни у попиті ще до того, як вони стануть очевидними. Це дає змогу організації діяти проактивно, пропонуючи клієнту саме те, що йому потрібно в конкретний момент кризи;

- емпатичний маркетинг та соціальна відповідальність, враховуючи що в умовах нестабільності організація повинна демонструвати не лише якість продукту, а й спільність цінностей із клієнтом. Соціальні ініціативи, підтримка громади та прозорість бізнес-процесів формують «кредит довіри», який стає найміцнішим фундаментом лояльності;

- гнучкість (Agility) сервісних моделей. Перехід від жорстких стандартів обслуговування до гнучких сценаріїв дозволяє персоналу

приймати рішення на користь клієнта в нестандартних ситуаціях. Це вимагає інвестицій у навчання працівників навичкам емоційного інтелекту та кризової комунікації;

- омніканальна комунікація, тобто забезпечення безшовного досвіду взаємодії клієнта з брендом через усі можливі канали (соцмережі, месенджери, офлайн-точки), яка гарантує, що клієнт отримає підтримку там, де йому зручно, незалежно від зовнішніх обставин.

Таким чином, клієнторієнтований підхід в умовах нестабільності вимагає від організації високого рівня динамізму. Головним ресурсом стає не продукт, а знання про клієнта та здатність швидко трансформувати ці знання у дієві сервісні рішення. Тільки ті компанії, які зможуть поєднати технологічні інновації з широкою людською підтримкою, зможуть не лише подолати виклики середовища, а й вийти на новий рівень розвитку.

Використана література

1. Корнієнко Т. О. Маркетингові стратегії у формуванні конкурентних переваг підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-65/>

2. Пачева Н. О. Стратегічний маркетинг у системі управління підприємством. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених (м. Умань, 17 листоп. 2022 р.). Умань : Візаві, 2022. С. 141–143.

3. Пачева Н., Лутай Л. Стратегічний маркетинг у воєнний та післявоєнний час. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-24>

4. Шульга А. О. Напрями удосконалення системи стратегічного управління розвитком маркетингової діяльності підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 25. С. 110–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.18>

Чернишева В. Є. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Базака Р. В. – к. н. із соц. ком., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій Херсонського державного аграрно-економічного університету

МАРКЕТИНГ СТАЛОГО ТА «ЗЕЛЕНОГО» СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: БАЛАНС МІЖ ПРИБУТКОМ І ЕКОЛОГІЄЮ

Сучасні реалії економічного розвитку вимагають від бізнесу нових підходів до забезпечення сталого розвитку, зокрема через впровадження принципів екологічної відповідальності. У цьому контексті екологічний маркетинг стає потужним інструментом, який дозволяє бізнесу не лише адаптуватися до викликів глобальних змін клімату, але й активно формувати позитивний імідж серед екологічно свідомих споживачів. Особливо це актуально для українського агробізнесу, який працює в умовах високої конкуренції та висхідного попиту на органічну продукцію [2].

Екологічний маркетинг – це система управління підприємницькою діяльністю, яка орієнтована на задоволення екологічно орієнтованих потреб споживачів через виробництво, розподіл та споживання екологічно безпечних товарів і послуг. Його головна мета полягає у гармонізації економічних, соціальних та екологічних інтересів, сприянні сталому розвитку та збереженні природних ресурсів. Екологічний маркетинг інтегрує екологічні принципи на всіх етапах життєвого циклу продукції: від створення до утилізації. Це включає вибір екологічно чистої сировини оптимізацію виробничих процесів, мінімізацію відходів, а також забезпечення екобезпечного транспортування та утилізації. Такий підхід сприяє зниженню негативного впливу на довкілля, гармонізуючи інтереси бізнесу, споживачів та суспільства.

Крім того, екологічний маркетинг формує нові стандарти відповідальності бізнесу, які враховують вплив виробництва на екосистеми та здоров'я людей. Він дозволяє підприємствам досягати високого рівня конкурентоспроможності, пропонуючи продукцію, яка відповідає сучасним екологічним запитам споживачів. Такий підхід підсилює довіру до бренду, створює додаткову вартість для споживачів і відкриває нові ринки, особливо в умовах зростання попиту на екологічно орієнтовані товари.

Екологічний маркетинг спрямований не лише на просування «зелених» товарів, але й на розвиток екологічної свідомості, зниження споживання ресурсів і впровадження ефективних природоохоронних практик. Це дозволяє досягти довгострокової вигоди як для бізнесу, так і для суспільства загалом [2]. Концепція «зеленого брендингу» займає провідне місце серед сучасних маркетингових стратегій компаній, які прагнуть посилити свою екологічну відповідальність та етику.

Вона передбачає створення екологічно орієнтованого іміджу бренду через використання відновлювальних матеріалів, мінімізацію відходів і підтримку сталого способу життя. Ключовим фактором успіху подібних ініціатив є автентичність та реальні результати, які виключають використання недобросовісних практик, таких як грінвошинг [2].

При впровадженні концепції сталого розвитку маркетингові стратегії аграрних підприємств зазнають суттєвих трансформацій, адаптуючись до нових вимог ринку та суспільства. Ці зміни охоплюють усі аспекти маркетингового комплексу, від розробки продукту до комунікаційних стратегій.

Перш за все, змінюється підхід до розробки та позиціонування продукції. Аграрні підприємства все частіше зосереджуються на створенні екологічно чистих продуктів, використовуючи органічні методи вирощування та мінімізуючи застосування хімічних добрив і пестицидів. Дослідження, проведене Багоркою М.О., показало, що переважна кількість

споживачів вважають, що вітчизняні підприємства повинні допомагати покращувати навколишнє середовище. Це підкреслює важливість екологічного аспекту в маркетингових стратегіях [1].

Інтеграція принципів сталого розвитку в маркетингову діяльність аграрних підприємств приносить низку суттєвих економічних переваг, які не лише підвищують їхню конкурентоспроможність, але й сприяють довгостроковому фінансовому успіху.

Перш за все, орієнтація на сталість дозволяє аграрним підприємствам диференціювати свою продукцію на ринку, створюючи унікальну пропозицію для споживачів, які все більше цінують екологічно чисті та соціально відповідальні товари. Це відкриває можливості для встановлення преміальних цін, що може призвести до збільшення прибутковості. Крім того, впровадження сталих практик часто супроводжується оптимізацією виробничих процесів та ресурсоефективністю, що в довгостроковій перспективі знижує операційні витрати. Наприклад, використання енергоефективних технологій або впровадження систем повторного використання води може значно скоротити витрати на енергію та інші ресурси [1].

Сучасний ринок демонструє висхідний попит на продукти, що відповідають стандартам екологічної безпеки та сертифіковані відповідно до міжнародних вимог. Сертифікація забезпечує споживачам гарантії щодо якості та екологічної безпеки продукції, сприяючи підвищенню довіри до брендів. Однак дослідження свідчать про наявність «інтенційно-діяльнісного розриву»: значна частина споживачів бажає купувати екологічну продукцію, але реальні покупки залишаються обмеженими через фактори ціни, доступності та сприйняття якості. Сертифікація виступає важливим інструментом подолання цих бар'єрів [1].

Використана література

1. Лищенко М. О., Петренко О. І. Вплив сталого розвитку на маркетингову діяльність аграрних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4511/4473> (дата звернення: 30.03.2026).
2. Сороколів О. М. Сучасні тренди екологічного маркетингу для українського агробізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5024/4969> (дата звернення: 30.03.2026).

Рибаков Є. Г. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Якимчук А. Ю. – д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ

Вступ. У сучасному світі цифрові технології відіграють визначальну роль у розвитку бізнесу. Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та інші інновації суттєво вплинули на діяльність організацій. У таких умовах менеджмент і маркетинг зазнають значних змін, оскільки компанії змушені адаптуватися до нових умов функціонування ринку та постійно вдосконалювати свої підходи [6].

Основна частина. Цифрова епоха відкриває широкі можливості для розвитку бізнесу, проте водночас створює низку складних викликів. Одним із них є необхідність швидкої адаптації до постійних технологічних змін, що

Міждисциплінарні наукові студії 2026

безпосередньо впливають на поведінку споживачів і конкурентне середовище [8].

Інформаційне перевантаження. Однією з ключових проблем сучасних організацій є надмірна кількість інформації. Компанії щодня отримують великі обсяги даних про ринок, клієнтів і конкурентів. Це ускладнює процес прийняття рішень, оскільки важливо не лише зібрати інформацію, а й правильно її проаналізувати. У зв'язку з цим зростає роль аналітичних інструментів і цифрових технологій обробки даних [7].

Швидкість змін у цифровому середовищі. Ще одним важливим викликом є висока швидкість розвитку технологій. Постійна поява нових платформ, сервісів і інструментів змінює ринок і змушує компанії оперативно реагувати на ці зміни. Підприємства, які не встигають адаптуватися, ризикують втратити свої позиції [5].

Зростання конкуренції. Цифровізація значно спростила вихід на ринок нових учасників. Це призвело до посилення конкуренції як на локальному, так і на глобальному рівнях. У таких умовах компаніям необхідно формувати унікальні пропозиції, активно розвивати бренд і шукати нові способи залучення клієнтів [3].

Особливості адаптації менеджменту. Сучасний менеджмент активно змінюється під впливом цифрових технологій. Однією з головних тенденцій є використання даних у процесі прийняття рішень. Керівники дедалі частіше спираються на аналітичну інформацію, що дозволяє підвищити ефективність управління та зменшити ризики [1].

У сучасних умовах цифровізації бізнесу важливо систематизувати виклики та способи адаптації. Для цього доцільно використати таблицю 1.

Управління на основі даних. Використання аналітичних систем дає можливість оцінювати результати діяльності компанії, прогнозувати розвиток подій і краще розуміти потреби клієнтів. Такий підхід сприяє

більш обґрунтованим управлінським рішенням і підвищує конкурентоспроможність підприємства [2].

Таблиця 1

Основні виклики та адаптація менеджменту і маркетингу

Виклики	Суть проблеми	Адаптація менеджменту	Адаптація маркетингу
Інформаційне перевантаження	Велика кількість даних	Аналітика	Аналіз клієнтів
Швидкість змін	Нові технології	Гнучкість	Оновлення стратегій
Конкуренція	Багато учасників	Переваги	Брендинг
Поведінка клієнтів	Персоналізація	Орієнтація на клієнта	Таргетинг
Цифровізація	Онлайн-середовище	Автоматизація	Онлайн-маркетинг

Джерело: складено на основі даних [5], [7], [8].

Гнучкі методи управління. У сучасних умовах особливого значення набуває гнучкість. Компанії впроваджують нові підходи до організації роботи, які дозволяють швидко адаптуватися до змін. Це сприяє ефективнішій взаємодії в командах і прискорює процес впровадження нових ідей [5].

Порівняння традиційного та цифрового маркетингу за основними характеристиками наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняння маркетингу

Критерій	Традиційний	Цифровий
Канали	ТБ	Соцмережі
Взаємодія	Одностороння	Двостороння
Персоналізація	Низька	Висока
Швидкість	Повільна	Швидка

Джерело: складено на основі даних [1], [3], [6].

Цифрова трансформація. Цифрова трансформація передбачає впровадження сучасних технологій у всі аспекти діяльності підприємства. Автоматизація процесів, використання хмарних сервісів і цифрових

платформ допомагають підвищити продуктивність і оптимізувати витрати. Це стає важливою умовою успішного розвитку бізнесу [8].

Віддалене управління командами. Розвиток технологій сприяв поширенню дистанційної роботи. Компанії отримали можливість залучати спеціалістів із різних регіонів і країн. Разом із тим це вимагає від менеджерів нових навичок організації роботи, контролю та ефективної комунікації [3].

Зміни у маркетингу в цифрову епоху. Маркетинг у сучасних умовах також зазнає значних трансформацій. Він стає більш технологічним, орієнтованим на дані та потреби конкретного споживача. Основною метою є не лише просування товарів, а й формування довгострокових відносин із клієнтами [6].

Персоналізація маркетингу. Сучасні компанії активно використовують дані для створення індивідуальних пропозицій. Це дозволяє краще задовольняти потреби клієнтів і підвищувати ефективність маркетингових заходів. Персоналізація стає важливим інструментом у конкурентній боротьбі [4].

Вплив соціальних мереж. Соціальні мережі стали важливим каналом взаємодії з аудиторією. Вони дозволяють швидко поширювати інформацію, формувати імідж компанії та отримувати зворотний зв'язок від споживачів. Це робить маркетинг більш відкритим і інтерактивним [7].

Автоматизація маркетингу. Сучасні технології дозволяють автоматизувати значну частину маркетингових процесів. Використання спеціалізованих програм і штучного інтелекту допомагає оптимізувати роботу та підвищити її ефективність. Це забезпечує більш точне планування і реалізацію маркетингових стратегій [4].

Для кращого розуміння інструментів використаємо таблицю 3.

Інструменти цифрового маркетингу

Інструмент	Опис	Переваги
Соцмережі	Просування	Аудиторія
SEO	Оптимізація	Трафік
Email	Розсилки	Персоналізація
Контент	Статті	Довіра

Джерело: складено на основі даних [2], [4], [7].

Оmnіканальний підхід. Omніканальний підхід передбачає взаємодію з клієнтом через різні канали комунікації. Важливо, щоб користувач отримував однаково якісний досвід незалежно від того, який канал він використовує. Такий підхід сприяє підвищенню лояльності клієнтів і зміцненню позицій компанії на ринку [2].

Висновки. У цифрову епоху менеджмент і маркетинг зазнають значних змін під впливом сучасних технологій. Компанії стикаються з новими викликами, зокрема швидкістю змін, зростанням конкуренції та трансформацією потреб споживачів. Ефективна діяльність підприємств залежить від гнучкості управління, використання даних і орієнтації на клієнта. Це забезпечує адаптацію до сучасних умов і підтримує конкурентоспроможність бізнесу.

Використана література

1. Dave Chaffey. *Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice*. URL: <https://www.pearson.com> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Google Analytics. Official documentation. URL: <https://analytics.google.com> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Harvard Business Review. Digital Transformation articles. URL: <https://hbr.org> (дата звернення: 06.04.2026).
4. HubSpot. Marketing Resources and Blog. URL: <https://www.hubspot.com> (дата звернення: 06.04.2026).

5. McKinsey & Company. The State of Digital Transformation. URL: <https://www.mckinsey.com> (дата звернення: 06.04.2026).
6. Philip Kotler, Keller K. L. Marketing Management. URL: <https://www.pearson.com/en-us/subject-catalog/p/marketing-management/P200000003197> (дата звернення: 06.04.2026).
7. Statista. Digital marketing statistics. URL: <https://www.statista.com> (дата звернення: 06.04.2026).
8. World Economic Forum. *Digital Transformation Initiative*. URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 06.04.2026).
9. Маркетинг природно-заповідних територій : монографія. Герасимчук З. В., Микитин Т. М., Якимчук А. Ю. Луцьк : ЛНТУ, 2012. 160 с.

Лебідь Т. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Якимчук А. Ю. – д. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНЕДЖМЕНТІ ТА МАРКЕТИНГУ: СВІТОВІ КЕЙСИ ТА РИЗИКИ

Вступ. У сучасних умовах цифрової трансформації штучний інтелект (ШІ) стає одним із ключових факторів розвитку бізнесу [1]. Його впровадження змінює підходи до управління організаціями та взаємодії з клієнтами [2]. Компанії активно використовують ШІ для автоматизації процесів, аналізу даних і підвищення ефективності маркетингових стратегій [3]. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності, проте водночас створює нові виклики та ризики [4].

Основна частина. Роль ШІ у менеджменті. Штучний інтелект значно трансформує сучасний менеджмент [1; 5]. Його використання дозволяє автоматизувати рутинні процеси, покращити якість управлінських рішень та підвищити продуктивність праці [2]. Одним із ключових напрямів є управління на основі даних (data-driven management). Завдяки алгоритмам машинного навчання компанії можуть аналізувати великі обсяги інформації, прогнозувати попит і оптимізувати бізнес-процеси [2; 6]. Також важливу роль відіграє автоматизація управління персоналом, зокрема підбір кадрів, оцінка ефективності працівників та прогнозування потреб у персоналі [5].

У маркетингу ШІ використовується для більш точного розуміння поведінки споживачів і створення персоналізованих пропозицій [3; 6].

Основні напрями застосування:

- ~ Персоналізація контенту – рекомендаційні системи формують індивідуальні пропозиції для кожного клієнта [1];
- ~ Чат-боти та віртуальні асистенти – забезпечують швидке обслуговування клієнтів [3];
- ~ Прогнозування попиту – допомагає оптимізувати маркетингові кампанії [2];
- ~ Автоматизація реклами – підбір цільової аудиторії та оптимізація рекламних витрат [1,4].

Світові кейси застосування ШІ. Для кращого розуміння ефективності ШІ доцільно розглянути приклади провідних компаній [1; 3; 6].

Таблиця 1

Світові кейси використання ШІ

Компанії	Застосування	Результати
Amazon	Рекомендаційні системи	Зростання продажів
Netflix	Персоналізація контенту	Підвищення утримання користувачів
Google	Аналіз даних і реклама	Оптимізація реклами
Tesla	Автоматизація процесів	Інновації в управлінні
Spotify	Персоналізація музики	Лояльність клієнтів

Джерело: складено на основі даних [5], [7], [8].

Переваги використання ШІ. Впровадження штучного інтелекту забезпечує такі переваги [2; 3; 5]:

- ~ підвищення ефективності управління;
- ~ скорочення витрат;
- ~ покращення якості обслуговування клієнтів;
- ~ швидке прийняття рішень;
- ~ можливість прогнозування ринку.

Ризики та виклики використання ШІ. Попри значні переваги, використання ШІ пов'язане з низкою ризиків [4; 5; 7]:

1. Етичні проблеми: алгоритми можуть бути упередженими, що призводить до несправедливих рішень [7].
2. Втрата робочих місць: автоматизація може замінити частину працівників, особливо у рутинних сферах [5].
3. Кібербезпека: зростає ризик витоку даних і кібератак [4].
4. Залежність від технологій.-надмірна автоматизація може зменшити роль людського фактору [2].
5. Висока вартість впровадження.-інтеграція ШІ потребує значних фінансових ресурсів і кваліфікованих кадрів [3].

Адаптація бізнесу до використання ШІ. Для ефективного впровадження ШІ компаніям необхідно [1; 2; 5; 6]:

- ~ інвестувати в цифрові технології;
- ~ підвищувати кваліфікацію персоналу;
- ~ забезпечувати захист даних;
- ~ поєднувати людський досвід і технології;
- ~ розробляти етичні стандарти використання ШІ.

Крім технічних і організаційних заходів, важливо формувати культуру інновацій в компанії. Працівники повинні розуміти принципи роботи ШІ, його можливості та обмеження. Це дозволяє ефективніше інтегрувати технології у щоденні процеси та прийняття рішень [1; 2]. Також доцільно

впроваджувати пілотні проєкти перед масштабним використанням ШІ. Це допомагає оцінити ефективність рішень, виявити ризики і адаптувати стратегію впровадження [5]. Не менш важливою є регулярна оцінка результатів. Використання аналітичних показників дозволяє відстежувати, наскільки технології сприяють досягненню бізнес-цілей, і вчасно коригувати процеси [3; 6]. Нарешті, компанії мають розвивати партнерства з технологічними провайдерами та освітніми платформами для доступу до сучасних рішень і навчання персоналу. Такий підхід підвищує гнучкість організації і допомагає швидше реагувати на зміни ринку [4; 7].

Висновки. Штучний інтелект відіграє визначальну роль у трансформації сучасного менеджменту та маркетингу, забезпечуючи автоматизацію рутинних процесів, підвищення точності управлінських рішень та оптимізацію маркетингових стратегій [1; 3]. Його застосування відкриває нові можливості для розвитку бізнесу, зокрема підвищення ефективності діяльності, покращення обслуговування клієнтів, зростання продажів та зміцнення конкурентоспроможності підприємств [2; 5].

Водночас впровадження ШІ супроводжується певними ризиками: етичними проблемами, ризиком втрати робочих місць, кіберзагрозами та високими витратами на інтеграцію технологій [4; 7]. Саме тому компанії повинні забезпечувати баланс між автоматизованими рішеннями та людським фактором, а також формувати культуру інновацій, яка передбачає навчання персоналу та розвиток цифрових компетенцій [1; 2].

Успішна адаптація до умов цифрової економіки залежить від здатності підприємств ефективно інтегрувати інновації у всі аспекти своєї діяльності, поєднуючи технології, дані та аналітику з гнучкими управлінськими підходами [6]. Для цього доцільно впроваджувати пілотні проєкти, оцінювати результати та постійно коригувати стратегії, а також розвивати партнерства з технологічними провайдерами та освітніми платформами [5; 7].

Таким чином, штучний інтелект не лише оптимізує процеси та підвищує ефективність, а й стає ключовим фактором формування нових бізнес-моделей, персоналізації маркетингових пропозицій та забезпечення довгострокової конкурентної переваги. Успішне використання ШІ потребує системного підходу, поєднання технологій і людського досвіду та готовності компанії до постійних змін у цифровому середовищі [2; 3; 6].

Використана література

1. Dave Chaffey. *Digital Marketing: Strategy, Implementation and Practice*. URL: <https://www.pearson.com> (дата звернення: 06.04.2026).
2. Google Analytics. Official documentation. URL: <https://analytics.google.com> (дата звернення: 06.04.2026).
3. Harvard Business Review. *Digital Transformation articles*. URL: <https://hbr.org> (дата звернення: 06.04.2026).
4. HubSpot. Marketing Resources and Blog. URL: <https://www.hubspot.com> (дата звернення: 06.04.2026).
5. McKinsey & Company. The State of Digital Transformation. URL: <https://www.mckinsey.com> (дата звернення: 06.04.2026).
6. Philip Kotler, Keller K. L. Marketing Management. URL: <https://www.pearson.com/en-us/subject-catalog/p/marketing-management/P200000003197> (дата звернення: 06.04.2026).
7. Statista. *Digital marketing statistics*. URL: <https://www.statista.com> (дата звернення: 06.04.2026).
8. World Economic Forum. *Digital Transformation Initiative*. URL: <https://www.weforum.org> (дата звернення: 06.04.2026).
9. Маркетинг природно-заповідних територій: монографія. Герасимчук З. В., Микитин Т. М., Якимчук А. Ю. Луцьк : ЛНТУ, 2012. 160 с.

Рощук А. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Левченко А. О. – к. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЗЕЛЕНА ЛОГІСТИКА ТА СТАЛІ ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Внаслідок потреб глобалізації та зростання ділової активності по всьому світі логістичні системи створюють багато негативних наслідків для навколишнього середовища: викидаються парникові гази, втрачається біорізноманіття, з'являються відходи, забруднюється повітря, ґрунт та води, а також залишається великий екологічний слід від підприємств та галузей. Крім того, це впливає на виживання людства та його соціальний розвиток. Зелена логістика набула особливої важливості через глобальні проблеми, які виникають на сьогодні: зміна клімату, нестача ресурсів та необхідність розвивати екологічно чистий і стійкий розвиток [1].

У 2026 році логістичні тенденції формуються трьома взаємопов'язаними силами: інтегрованою інфраструктурою, операційними інноваціями та зеленою логістикою як комерційною необхідністю. Зелена логістика, що є ключовим компонентом сталого управління ланцюгами постачання, зосереджується на зменшенні вуглецевого сліду процесів транспортування та розподілу. Це передбачає реалізацію таких стратегій, як оптимізація маршрутів транспортування, використання екологічно чистих транспортних засобів, підвищення енергоефективності на складах, а також впровадження зворотної логістики для управління відходами та поверненнями [2].

Концепція циркулярної економіки трансформувала логістичні процеси у замкнену систему, що охоплює рециркуляцію ресурсів, менеджмент надлишків, переробку та утилізацію. Такий підхід є фундаментальним, оскільки він передбачає комплексну екологізацію логістичних ланцюгів – від постачання сировини до управління зворотними потоками відходів.

Згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства, транспорт відіграє важливу роль, адже він відповідає майже за чверть глобальних викидів, пов'язаних з енергоспоживанням, і вантажні перевезення займають значну частину цього. Аналітики ESG підкреслюють, що ця ситуація перетворила сталий розвиток на важливе стратегічне питання, а не лише на репутаційне. Тепер електрична мобільність, перехід на залізничний транспорт, енергоефективне складування та оптимізоване планування завантаження стали основними рішеннями в логістиці [3].

Міжнародна спільнота активно працює над вирішенням глобальних економічних викликів, зокрема в рамках таких міжнародних ініціатив, як Паризька кліматична угода, яка спрямована на зменшення обсягів викидів парникових газів і досягнення кліматичної нейтральності. Нормативно-правова підтримка також має вирішальне значення для широкого впровадження зеленої логістики. Уряди мають можливість стимулювати впровадження екологічних практик за допомогою субсидій, податкових пільг та грантів для компаній, що інвестують у «зелені» технології. Україна, своєю чергою, має намір скоротити викиди парникових газів на 65 відсотків до 2030 року, а не пізніше 2060 року досягти кліматичної нейтральності.

Технологічні інновації відіграють ключову роль у сприянні зеленій логістиці. Досягнення в галузі технологій електромобілів та гібридних транспортних засобів, систем відновлюваної енергії для складів та сучасного програмного забезпечення для управління запасами дають змогу компаніям працювати більш стабільно [4]. Так, впровадження хмарних технологій та сучасних систем управління бізнес-процесами дозволяє оптимізувати

логістичні операції, підвищити прозорість ланцюгів постачання та забезпечити оперативний моніторинг ресурсоспоживання. Використання цифрових платформ сприяє зменшенню витрат енергії, скороченню обсягів паперового документообігу та підвищенню точності планування транспортних і складських процесів. Крім того, інноваційні рішення, такі як автоматизація, аналітика великих даних і інтегровані інформаційні системи, створюють умови для прийняття екологічно обґрунтованих управлінських рішень. Таким чином, технологічний розвиток виступає ключовим фактором трансформації логістичних систем у напрямі сталого та екологічно відповідального функціонування [5].

Отже, зелена логістика є інтегрованим елементом політики сталого розвитку, що потребує узгодженої взаємодії державного та бізнес-сектору. Нормативно-правове регулювання, спрямоване на скорочення викидів і впровадження стандартів поводження з відходами, стимулює підприємства до екологізації діяльності. Важливу роль відіграє міжорганізаційна співпраця, яка забезпечує обмін кращими практиками, формування галузевих стандартів та інтеграцію принципів сталого розвитку в ланцюги постачання. Взаємодія з партнерами, клієнтами та екологічними організаціями, а також участь у сертифікаційних програмах посилюють екологічну відповідальність бізнесу. У підсумку впровадження зеленої логістики сприяє не лише зниженню негативного впливу на довкілля, а й підвищенню економічної ефективності, оптимізації витрат і зміцненню конкурентних позицій підприємств.

Використана література

1. Green Logistics: Theoretical & Practical Approaches to Green Logistics : monograph. URL: https://logingreen.usal.es/wp-content/uploads/LOG-IN-GREEN_Green-Logistics-Book_EN.pdf (дата звернення: 07.04.2026).
2. Reynolds S. Sustainable Supply Chain Practices – A Qualitative Investigation of Green Logistics Strategies. *ResearchGate*. 2024. URL:

https://www.researchgate.net/publication/381473268_Sustainable_Supply_Chain_Practices-_A_Qualitative_Investigation_of_Green_Logistics_Strategies (дата звернення: 07.04.2026).

3. Logistics Trends 2026: Infrastructure, Innovation & Green Logistics. *LinkedIn*. 2024. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/logistics-trends-2026-infrastructure-innovation-x05mc> (дата звернення: 07.04.2026).

4. Nagy G., Szentesi S. Green logistics: transforming supply chains for a sustainable future. *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/384834807_GREEN_LOGISTICS_TRANSFORMING_SUPPLY_CHAINS_FOR_A_SUSTAINABLE_FUTURE (дата звернення: 05.04.2026).

5. Левченко А. О., Левченко А. О. Управління бізнес-процесами та хмарні технології: інструментальні можливості оптимізації логістичних систем. Центральнотукраїнський державний університет ім. Володимира Винниченка. Кропивницький : ЦДУ, 2025. 258 с. URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/11489> (дата звернення: 05.04.2026).

Левченко А. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Левченко А. О. – к. е. н., професор, професор кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ВПЛИВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА МОТИВАЦІЮ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ

У сучасній економіці знань одним із ключових чинників конкурентоспроможності організації є ефективне управління людськими

ресурсами. Традиційні підходи до мотивації персоналу поступово втрачають ефективність, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних методів стимулювання працівників. У цьому контексті особливої актуальності набуває гейміфікація як інструмент підвищення мотивації та залученості персоналу.

Гейміфікація визначається як використання ігрових механік (балів, рейтингів, рівнів, досягнень) у неігрових процесах, зокрема в управлінні персоналом і навчанні. Її ефективність пояснюється з позицій теорії самодетермінації, відповідно до якої ігрові елементи здатні задовольняти базові психологічні потреби працівників – у досягненні, визнанні та соціальній взаємодії [1].

Наукові дослідження підтверджують, що гейміфікація має позитивний вплив на мотивацію працівників і результати їх діяльності. Зокрема, встановлено, що використання гейміфікованих підходів у HR-практиках сприяє підвищенню продуктивності, формуванню позитивної організаційної культури та зміцненню командної взаємодії [2]. Водночас важливо враховувати, що ефективність гейміфікації значною мірою залежить від її інтеграції у бізнес-процеси, а не ізольованого використання [3].

Особливу роль гейміфікація відіграє у сфері професійного розвитку персоналу. В умовах безперервного навчання вона забезпечує більш високий рівень залученості до освітнього процесу, стимулює активність працівників і сприяє кращому засвоєнню знань. Як показують дослідження, ігрові механіки (зокрема система досягнень, миттєвий зворотний зв'язок і прогрес-індикатори) підвищують інтерес до навчання та сприяють формуванню стійкої мотивації до професійного саморозвитку [4].

Важливим є також розмежування внутрішньої та зовнішньої мотивації. Гейміфікація може стимулювати обидва типи, однак надмірна орієнтація лише на зовнішні винагороди (бали, бонуси) може знижувати довгострокову

ефективність. Найбільш результативними є ті моделі, які поєднують ігрові механіки з можливістю самореалізації та автономії працівника.

Окрему увагу доцільно приділити результатам українських досліджень, які підтверджують значний потенціал гейміфікації у підвищенні мотивації та ефективності навчання. Зокрема, у наукових працях вітчизняних дослідників обґрунтовано, що використання гейміфікації як інструменту розвитку професійних навичок сприяє активізації пізнавальної діяльності, формуванню стійкої мотивації до навчання та підвищенню ефективності засвоєння компетентностей. Доведено, що інтеграція ігрових механік у систему підвищення кваліфікації державних службовців забезпечує не лише зростання рівня залученості, а й покращення практичних результатів професійної діяльності [5].

Разом із тим, впровадження гейміфікації супроводжується низкою викликів. До основних з них належать: необхідність адаптації до організаційної культури, ризик формалізації мотивації, а також потреба у значних ресурсах для розробки якісних гейміфікованих систем. Недостатньо продумане впровадження може призвести до зниження довіри працівників та втрати мотиваційного ефекту.

Отже, гейміфікація виступає ефективним інструментом підвищення мотивації персоналу, що ґрунтується на використанні ігрових механік у професійній діяльності та забезпечує активізацію поведінкових і психологічних стимулів працівників. Її застосування сприяє зростанню результативності професійного розвитку завдяки посиленню внутрішньої мотивації, підвищенню рівня залученості та зацікавленості у навчальному процесі. Найбільшої ефективності досягають ті підходи, які передбачають комплексне впровадження гейміфікації та її інтеграцію в загальну систему управління персоналом. Вітчизняні наукові дослідження підтверджують доцільність використання гейміфікаційних технологій у сфері навчання і розвитку кадрів, підкреслюючи їх позитивний вплив на формування

професійних компетентностей. Водночас подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на розробку адаптивних моделей гейміфікації, що враховують специфіку організаційного середовища, особливості діяльності та індивідуальні характеристики працівників.

Використана література

1. Getman A. P. et al. Gamification for staff motivation: impact on work efficiency and corporate culture at the international level. *Journal of Economics and Management*. 2024.
2. Kien L. T., Nguyen D. N. Gamification elements and their potential influence on employee motivation: a literature review. 2021.
3. Karthikeyani V., Amudha P. Gamification in the workplace: a conceptual framework linking employee engagement and motivation. 2026.
4. Zhang X. et al. Gamified human resource management as a driver of employee engagement through intrinsic motivation. *Frontiers in Psychology*. 2025.
5. Левченко А. Використання гейміфікації як інструменту розвитку професійних навичок державних службовців. Інтеграція штучного інтелекту в освіту – виклики та можливості. Ч. 1. Київ – Львів – Торунь : Національний університет фізичного виховання і спорту України, Liha-Pres, 2025. 514 с. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-477-4>

Харченко К. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Базака Р. В. – к. н. із соц. ком., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій Херсонського державного аграрно-економічного університету

КОМУНІКАЦІЙНА АДАПТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний стан функціонування підприємств хлібопекарської галузі характеризується високим рівнем динамічності маркетингового середовища, що зумовлено тотальною цифровізацією економічних процесів. Перехід споживчого досвіду у площину цифрових взаємодій вимагає від виробників не лише технологічного оновлення, а й докорінної перебудови системи маркетингових комунікацій [2]. У цьому контексті комунікаційна адаптивність стає критичним фактором конкурентоспроможності, визначаючи здатність бренду оперативно реагувати на зміну інформаційних запитів стейкхолдерів [1].

Традиційні моделі просування продукції масового вжитку поступово втрачають свою релевантність. Специфіка галузі – короткий життєвий цикл товару та висока частота покупок – вимагає створення безперервного та персоналізованого діалогу із споживачем [4]. Проте вітчизняні підприємства часто стикаються із «цифровим розривом» між консервативним виробництвом та новими запитамі ринку, що потребує впровадження інструментів омніканальності та Direct-to-Consumer моделей [3; 5].

Сутність комунікаційної адаптивності виробничого підприємства полягає у його динамічній спроможності модифікувати параметри

маркетингової взаємодії відповідно до сигналів цифрового середовища. Вплив Digital-трансформації спричинив перехід від лінійних моделей до омніканальності, де всі точки контакту (сайт, соцмережі, месенджери та офлайн-магазини) об'єднані в єдину екосистему. Це дозволяє забезпечити безперервний клієнтський досвід, де дані про споживача, отримані через цифрові канали, стають основою для персоналізації пропозицій у реальному часі [3; 5]. Проте процес адаптації маркетингових стратегій на підприємствах галузі стикається із суттєвими бар'єрами. Ефективна реалізація комунікаційної адаптивності на підприємствах хлібопекарської галузі стримується низкою системних бар'єрів. Першочерговою проблемою виступає технологічний розрив, коли виробничі цикли та застарілі методи збуту не встигають за високою динамікою цифрового маркетингу. Це доповнюється управлінським консерватизмом, за якого менеджмент розглядає Digital-інструменти лише як допоміжний елемент, а не як стратегічну основу бізнесу. Крім того, специфіка продукції масового попиту (FMCG) створює складність у персоналізації комунікацій, оскільки хлібобулочні вироби традиційно орієнтовані на широкі сегменти аудиторії, що ускладнює розробку індивідуалізованих маркетингових меседжів [2].

Попри наявні обмеження, цифровізація відкриває значні можливості для підвищення адаптивності через використання сучасних аналітичних інструментів. Ключову роль у цьому процесі відіграють технології Big Data, які дозволяють підприємствам аналізувати масиви даних про купівельну поведінку та прогнозувати коливання попиту з високою точністю. Використання таких даних дає змогу адаптувати асортимент та маркетингові активності до актуальних потреб ринку в режимі реального часу, мінімізуючи втрати від нереалізованої продукції та підвищуючи загальну ефективність комунікаційної політики [3; 5].

Важливим напрямом підвищення адаптивності є активне SMM-просування та інтерактивна взаємодія зі споживачем через соціальні медіа.

Це дозволяє підприємству вийти за межі традиційного інформування та налагодити прямий діалог, що критично важливо для формування лояльності. Впровадження CRM-систем, інтегрованих із цифровими каналами комунікації, стає інструментальною основою для подолання проблеми масовості продукту. Це дозволяє ідентифікувати різні типи споживачів, відстежувати їхні вподобання та автоматизувати зворотний зв'язок, забезпечуючи високий рівень персоналізації навіть у межах великого виробничого підприємства [4; 5].

Напрями вдосконалення комунікаційної діяльності хлібопекарських підприємств мають зосереджуватися на розробці та впровадженні моделі гнучкого реагування на зміни ринкової кон'юнктури. Така модель передбачає відмову від жорсткого довгострокового планування на користь коротких комунікаційних циклів, що дозволяють адаптувати рекламні меседжі та канали розповсюдження інформації залежно від актуальних запитів споживачів та дій конкурентів. Важливим складником удосконалення є системна оцінка ефективності впроваджених цифрових інструментів, яка повинна базуватися не лише на обсягах збуту, а й на якісних показниках цифрової взаємодії. Використання метрик залученості аудиторії (ER), аналіз конверсії в соціальних медіа та моніторинг індексу лояльності (NPS) дозволяють підприємству вчасно коригувати комунікаційну стратегію, забезпечуючи максимальну віддачу від маркетингових інвестицій у цифровому середовищі [3; 5].

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що в умовах цифровізації маркетингового середовища комунікаційна адаптивність стає фундаментальною умовою збереження конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської галузі. Впровадження омніканальної моделі взаємодії та подолання внутрішніх бар'єрів, таких як управлінський консерватизм і технологічний розрив, відкриває шлях до побудови якісно нових відносин із клієнтами. Використання інструментів Big Data, CRM-систем та гнучких

Agile-підходів у маркетингу дозволяє виробникам трансформувати традиційний масовий продукт у сучасний цифровий бренд. Системна оцінка ефективності цифрових комунікацій та безперервний моніторинг споживчих інсайтів забезпечують підприємству можливість не лише оперативно реагувати на ринкові виклики, а й випереджати запити аудиторії, формуючи стійку екосистему лояльності в умовах динамічної трансформації економіки.

Використана література

1. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник. Київ : Ліра-К, 2022. 720 с.
2. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2021. 281 с.
3. Котовська І. В., Олексів І. Б. Особливості цифрового маркетингу в харчовій промисловості. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 08.04.2026).
4. Литовченко І. Л. Методологічні засади формування системи інтернет-маркетингу : монографія. Київ : Наукова думка, 2020. 256 с.
5. Окландер М. А., Романенко О. О. Цифровий маркетинг – модель маркетингу ХХІ сторіччя. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. С. 115–121.

Тюленєв І. В. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Скібіна Т. І. – к. е. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ АГРОФОРМУВАНЬ

В умовах збройної агресії та макроекономічної нестабільності стійкість аграрного сектору є критично важливою. Впровадження цифрових систем управління ризиками підприємств агроформувань сьогодні – це не лише нагальна потреба бізнесу для збереження ліквідності, а й стратегічний пріоритет публічного управління.

Відповідно до Національної економічної стратегії до 2030 року, візія АПК полягає у перетворенні України на глобального лідера продовольчої безпеки та постачальника технологічно інтенсивних сервісів [2]. Досягнення цієї мети вимагає переходу від реактивних до проактивних інструментів ризик-менеджменту на основі цифровізації. Цей вектор підкріплюється Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності до 2030 року (Стратегічна ціль 13 щодо підвищення ефективності сільського господарства за рахунок інновацій) [3]. Це на державному рівні підтверджує, що імплементація систем управління фермою (FMS), аналітики Big Data та штучного інтелекту повністю корелює із завданнями публічного адміністрування.

Традиційні підходи до управління ризиками в аграрному секторі переважно базувалися на інтуїтивному досвіді керівників та реактивних методах, що означало реагування на загрози вже після їх настання. Цифрова трансформація кардинально змінює цей процес, створюючи передумови для проактивного ризик-менеджменту, який фокусується на прогнозуванні та запобіганні загрозам.

Аналіз великих даних (Big Data) та штучний інтелект (ШІ) здатні миттєво обробляти колосальні обсяги інформації (історичні показники врожайності, погодні умови, динаміку цін, стан ґрунту). Завдяки цьому агропідприємства здійснюють стратегічний перехід від інтуїтивного управління до Data-driven підходу (управління на основі даних), що дозволяє приймати обґрунтовані рішення, підвищувати прибутковість і знижувати фінансові ризики [4, с. 278].

Практична реалізація Data-driven підходу в управлінні ризиками агроформувань забезпечується через впровадження комплексу інноваційних цифрових інструментів. Фундаментальну роль у цій екосистемі відіграють технології Інтернету речей (IoT) та бездротові сенсорні мережі.

Розміщені на полях датчики дозволяють у режимі реального часу вимірювати критичні параметри: вологість і температуру ґрунту, рівень освітленості та концентрацію поживних речовин. Це забезпечує можливість оперативно реагувати на кліматичні загрози (наприклад, посухи) шляхом автоматизованого запуску систем зрошення, що безпосередньо впливає на зниження собівартості та підвищення конкурентоспроможності продукції [6].

Поряд із наземними сенсорними мережами, не менш важливим інструментом просторового моніторингу та нівелювання біологічних ризиків є безпілотні літальні апарати (БПЛА). Високоточна аерофотозйомка дозволяє виявляти проблемні ділянки на ранніх стадіях, а точкове внесення засобів захисту рослин мінімізує екологічні ризики та оптимізує витрати хімікатів [4, с. 279]. Для прийняття управлінських рішень впроваджуються системи управління фермою (FMS). Наприклад, спеціалізовані IT-системи (зокрема, AgromaxEffect) математично моделюють майбутній урожай, що активно використовується як самими агровиробниками, так і банками для об'єктивної кількісної оцінки фінансових ризиків [1, с. 15].

Незважаючи на колосальний інноваційний потенціал, впровадження цифрових технологій у систему управління ризиками агропідприємств стикається з низкою серйозних викликів. Як зазначають дослідники, одним із найвагоміших бар'єрів є висока вартість інновацій: значні початкові інвестиції у сучасне обладнання, сенсорні мережі та складне програмне забезпечення роблять їх важкодоступними для багатьох господарств. Водночас гостро постає проблема кадрового голоду – сучасному агробізнесу потрібні фахівці нового покоління, які не лише глибоко розуміються на агрономії, а й володіють потужними IT-компетенціями [5, с. 58].

Окрему увагу в сучасній системі ризик-менеджменту слід приділити принципово новому типу загроз – ризикам кібербезпеки та технологічним збоям. Зі зростанням обсягів даних і поглибленням автоматизації агропідприємства стають мішенню для хакерських атак [4, с. 280].

Неналежний захист інформації, вразливості в IoT-системах або збої у програмному забезпеченні (наприклад, системах управління фермою FMS) можуть призвести до витоку конфіденційних клієнтських чи комерційних даних, перехоплення управління безпілотниками або цілеспрямованої зупинки автоматизованих систем поливу чи внесення добрив. В умовах і без того складної економічної ситуації та впливу воєнного стану такі інциденти здатні завдати прямих багатомільйонних збитків виробникам [6].

Цифровізація є фундаментальним базисом стійкої системи управління ризиками агроформувань. Системний перехід до проактивних Data-driven стратегій дозволяє ідентифікувати загрози до моменту критичних втрат. Імплементация FMS, Big Data, БПЛА та IoT докорінно трансформує архітектуру ризик-менеджменту, гарантуючи фінансову та екологічну стабільність підприємства. Водночас повноцінне розкриття цього потенціалу стримується високою вартістю інновацій, кадровим дефіцитом та новими загрозами кібербезпеки. Відтак успішна цифрова трансформація агросектору вимагає тісної синергії: поєднання зусиль інститутів публічного управління (через грантове стимулювання та нормативно-правову підтримку) із приватними ініціативами бізнесу. Лише такий комплексний організаційно-економічний підхід здатний нівелювати наявні бар'єри та гарантувати виконання стратегічної візії держави щодо перетворення України на високотехнологічного лідера глобальної продовольчої безпеки.

Використана література

1. Бурдяк М. І., Томашук І. В. Загальні аспекти застосування цифрових технологій у діяльності аграрних підприємств. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 7. С. 12–18. <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-7-2>

2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03 берез. 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

3. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 груд. 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2026).

4. Шерстюк О. В. Вплив цифрових технологій на інноваційний розвиток аграрних підприємств: техніко-технологічний аспект. *Бізнес Інформ*. 2025. № 6. С. 276–281. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-276-281>

5. Юрчук Н. П., Кіпоренко С. С. Цифровізація сільського господарства: виклики і можливості для фермерських господарств. *Агросвіт*. 2024. № 19. С. 53–62. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.19.53>

6. Яськів Б. Сучасні цифрові технології в агробізнесі: воєнні ризики та адаптація до нових реалій. *ЛІГА:ЗАКОН Бізнес*: веб-сайт. 2025. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/238394_suchasn-tsifrov-tekhnolog-v-agrobznes-vonn-riziki-ta-adaptatsya-do-novikh-realy (дата звернення: 09.04.2026).

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ЕКОНОМІЦІ ТА АГРОБІЗНЕСІ

Варнавський В. О. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Державного університету «Житомирська політехніка»

Варнавська І. В. – к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

**РОЗРОБКА МОБІЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ
КОНТРОЛЮ ВИТРАТ ПАЛИВА І РЕСУРСІВ У ФЕРМЕРСЬКОМУ
ГОСПОДАРСТВІ**

Сучасний стан аграрного сектору України характеризується необхідністю швидкої адаптації до критичних викликів, зумовлених воєнним станом, порушенням логістичних ланцюгів та дефіцитом енергоресурсів. У таких умовах традиційні підходи до управління господарством стають малоефективними. Як зазначають у своєму дослідженні Шестакова А.В., Ткачук В.О. та інші, цифрові можливості аграрної економіки України у воєнний період стають ключовим інструментом підтримки життєздатності підприємств, дозволяючи оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та оптимізувати використання наявних активів [3]. Особливої ваги набуває питання контролю за витратами пально-мастильних матеріалів (ПММ) та посівних одиниць, оскільки ці ресурси складають значну частку собівартості продукції. Проблема полягає в тому, що велика кількість малих та середніх фермерських господарств все ще використовує застарілі методи обліку, що призводить до значних похибок, нецільового використання ресурсів і неможливості точного стратегічного планування.

Теоретичне підґрунтя дослідження. Питання впровадження інформаційних технологій в агробізнес є об'єктом прискіпливої perhatian науковців. Зокрема, Л.Д. Водянка та Т.П. Юрій наголошують на тому, що цифровізація та створення спеціалізованих цифрових платформ є фундаментом для економічного розвитку аграрного сектору в умовах глобальної конкуренції [1]. Цифрова платформа дозволяє об'єднати виробничі процеси в єдину інформаційну екосистему. Проте, як зазначає М.В. Негрей, процеси цифрової трансформації в Україні стикаються з низкою викликів, серед яких висока вартість готових програмних рішень західного зразка та складність їх інтеграції в специфічні умови вітчизняного агровиробництва [2]. Це зумовлює необхідність розробки локальних, мобільних та фінансово доступних систем, адаптованих під запити конкретного господарства.

У межах спеціальності 121 «Інженерія програмного забезпечення» розглядається архітектурне рішення, що базується на принципах модульності та високої доступності. Основною метою є створення інструменту, який забезпечує точний математичний облік ресурсів у режимі реального часу. Для реалізації мобільного додатка доцільним є використання кросплатформового фреймворку Flutter (мова Dart), що дозволяє забезпечити стабільну роботу системи на пристроях з ОС Android та iOS при мінімальних витратах на підтримку коду. Серверна частина базується на архітектурі мікросервісів, що дає можливість гнучко масштабувати систему. Для зберігання інформації обрано хмарну базу даних NoSQL (наприклад, Firebase Firestore), яка підтримує стабільну роботу в офлайн-режимі. Це є критичним фактором для агросектору, оскільки дозволяє додатку накопичувати дані в умовах відсутності мережі в полі та автоматично синхронізувати їх із центральним сервером після відновлення зв'язку.

Функціонал системи базується на алгоритмах розрахунку нормативного споживання ресурсів. Центральним елементом є математична

модель аналізу витрат ПММ, яка враховує не лише площу оброблених угідь, а й технічні характеристики агрегатів та коефіцієнти складності умов експлуатації. Формула фактичного відхилення має вигляд:

$$\Delta P = P_{fact} - (H_n \cdot S \cdot K_{cond})$$

Де ΔP – показник економії або перевитрати; P_{fact} – фактичне споживання; H_n – базова норма витрат; S – оброблена площа; K_{cond} – корегуючий коефіцієнт умов.

Автоматизація цих розрахунків дозволяє системі в реальному часі сигналізувати про аномальні витрати. Окрім палива, реалізовано методику розрахунку потреби в посівному матеріалі та добривах, що базується на параметрах норми висіву, чистоти насіння та його схожості. Це дозволяє здійснювати закупівлі з високою точністю, виключаючи формування надлишкових залишків на складах.

Для оцінки переваг використання мобільної інформаційної системи (МІС) проведено порівняльний аналіз із традиційними методами управління (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняння параметрів управління ресурсами

Параметр порівняння	Традиційний метод (паперовий/Excel)	Розроблена МІС
Оперативність отримання даних	Затримка від 1 до 3 днів	Режим реального часу
Середня похибка в обліку ПММ	5–12%	До 0.5%
Ризик втрати даних	Високий (фізичне пошкодження)	Мінімальний (хмарне копіювання)
Витрати часу на формування звітів	До 10 годин на тиждень	Автоматично (до 5 хв)

Практичне застосування системи в умовах господарства демонструє значний економічний ефект. Наприклад, використання модуля контролю палива дозволяє виявити перевитрати вже на початкових етапах робіт. Якщо фактичне споживання перевищує розрахункове на 7–10%, система надсилає

сповіщення, що дозволяє оперативно провести технічний огляд техніки або скоригувати логістику. На прикладі середнього господарства економія лише на пально-мастильних матеріалах може становити значні суми, що прямо впливає на рентабельність виробництва.

Цифрові можливості у воєнний період. Зважаючи на дослідження А.В. Шестакової, особлива увага приділяється безпеці даних [3]. В архітектурі системи передбачено наскрізне шифрування та багаторівневу автентифікацію користувачів. Це запобігає витоку стратегічно важливої інформації про запаси пального та продовольства. Окрім цього, модульна структура системи дозволяє в перспективі інтегрувати її з державними платформами підтримки аграріїв, що відповідає загальній стратегії цифрової трансформації, описаній у роботах М.В. Негрей [2].

Отже, розробка мобільної інформаційної системи для контролю витрат палива та ресурсів є необхідним кроком у цифровізації агросектору. Поєднання сучасних інструментів інженерії програмного забезпечення з математичними методами аналізу дозволяє створити продукт, який суттєво підвищує економічну стійкість господарств. Результати дослідження підтверджують, що впровадження мобільних рішень забезпечує прозорість бізнес-процесів та математично обґрунтовану економію ресурсів, що є фундаментальною умовою для розвитку агробізнесу в сучасних складних умовах.

Використана література

1. Водянка Л. Д., Юрій Т. П. Цифровізація та цифрова платформа в економічному розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2020. № 12. С. 67–73.
2. Негрей М. В. Цифрова трансформація аграрного сектору: перспективи, виклики та рішення. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2023. № 8 (1). С. 94–100.

3. Шестакова А. В., Ткачук В. О., Мельник Т. Ю., Травін В. В. Цифрові можливості аграрної економіки України у воєнний період. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 3(101). С. 15–23.

Капрелова А. Р. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Башинський І. А. – к. наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ОСОБИСТА ЦИФРОВА ГІГІЄНА У ВІРТУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: МЕТОДИ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ

У 2026 році особисті заходи цифрової безпеки у віртуальному просторі стають життєво важливими. З огляду на зростання кількості онлайн-послуг, віддаленої праці, цифрових розрахунків та мережевого зберігання даних, користувачі стають об'єктами посягань з боку фішингу, спроб зламу облікових записів та витоків даних, що може призвести до фінансових та приватних втрат. У цьому матеріалі розглядаються приклади хакерських атак, методи їх нейтралізації та превентивні кроки, які необхідно вжити для збереження конфіденційності й мінімізації збитків від подібних інцидентів.

У 2017 році програму-шифрувальник WannaCry розробила північнокорейське кіберзлочинне угруповання Lazarus, використовуючи експлойт EternalBlue, викрадений у Агентства національної безпеки США. Ця кампанія зачепила комп'ютери на базі Windows у понад 150 країнах, зашифрувавши файли на 200–500 тисячах машин – від медичних закладів Великої Британії до підприємств та фабрик в Іспанії.

Першочерговим завданням було отримання викупу в розмірі 300–600\$ у біткойнах за дешифрування файлів на заражених комп'ютерах.

Міждисциплінарні наукові студії 2026

Зловмисники прагнули швидко отримати прибуток від жертв по всьому світу. Окрім того, масове зараження мало на меті формування ботнету – потужної армії скомпрометованих пристроїв під контролем хакерів, яку можна було б задіяти для подальших атак, шпигунства або продажу доступу. Однак, найголовнішим наслідком став колапс: параліч роботи лікарень, виробництв та банків у більш ніж 150 державах.

Для зупинки поширення атаки компанія Microsoft випустила оновлення ще до початку масового зараження; було знайдено “стоп-кран” (zareєструвавши специфічний домен), організації блокували та виводили з експлуатації застарілі системи. Збитки оцінюються у 4–8 мільярдів доларів, що призвело до зупинки роботи медичних закладів та комерційних структур, вимагаючи викуп. Попри те, що поширення вдалося стримати протягом 1–2 тижнів, процес відновлення зайняв місяці [1].

Зловмисники, імовірно пов’язані з китайськими спецслужбами, скористалися вразливістю в системі безпеки сайту Equifax – великого американського бюро кредитних історій, що обробляє дані мільйонів громадян. Їхньою метою була крадіжка даних для подальшого продажу на нелегальних ринках або використання для шахрайства з ідентифікаційними даними та кредитами. Вони отримали доступ через вразливість у програмному забезпеченні Apache Struts, розташованому на сторінці для оскарження кредитної інформації, і протягом 2,5 місяців викрали дані 147 мільйонів американців, 15 мільйонів британців та 19 тисяч канадців. Серед викраденого були також номери платіжних карток понад 209 тисяч осіб.

Equifax зафіксувала інцидент 29 липня 2017 року, того ж дня встановивши патч, але найняла експертів Mandiant для розслідування та оголосила про витік публічно лише 7 вересня – через шість тижнів. Компанія посилила мережевий захист, запровадила моніторинг та сегментацію. Наслідки були руйнівними: штрафи, що перевищили \$575 мільйонів, відставки топ-менеджерів, падіння акцій на 35%, а також тисячі судових

позовів. Відновлення безпекової інфраструктури тривало багато місяців [2].

У 2020 році група підлітків, очолювана 17-річним Гремом Іваном Маркасом Коннорсом із Флориди, використала методи соціальної інженерії, зокрема телефонні дзвінки та фішинг, для обману співробітників Twitter з метою отримання доступу до внутрішніх адміністративних панелей та фінансової вигоди. Удар прийшовся на понад 130 відомих акаунтів – від політичних лідерів (Обама, Байден, Трамп) та мільярдерів (Ілон Маск, Білл Гейтс, Джефф Безос) до корпорацій (Apple, Uber, Binance). Між 20:00 та 22:00 UTC 15 липня 2020 року хакери скомпрометували 45 акаунтів і опублікували твіти, закликаючи надсилати біткойни на певний гаманець, обіцяючи подвоїти суму протягом 20 хвилин.

Twitter оперативно заблокував верифіковані акаунти, вимкнув внутрішні інструменти та посилив процедури перевірки співробітників. Арешти відбулися 31 липня: Коннорс та двоє інших осіб були звинувачені у фінансовому шахрайстві та відмиванні грошей. Збитки від Twitter Bitcoin scam становили понад 120 000 доларів у біткойнах, зафіксовано понад 400 транзакцій за дві години [3].

Щоб знизити ймовірність стати жертвою хакерських атак, кожен користувач може здійснити декілька фундаментальних кроків у сфері цифрової гігієни:

1) Встановити менеджер паролів (наприклад, Bitwarden або 1Password) для генерації та зберігання унікальних складних паролів для кожної онлайн-платформи – це запобігає атакам типу “credential stuffing” після витоків даних;

2) Активувати двофакторну автентифікацію (2FA) через Google Authenticator або апаратний ключ типу YubiKey всюди, де це підтримується, щоб одного лише пароля хакерам було недостатньо;

3) Регулярно оновлювати операційні системи (Windows/macOS), а також налаштувати автоматичне створення резервних копій на зовнішній

носій або у хмарне сховище;

4) Користуватися VPN під час роботи з публічними мережами Wi-Fi, ретельно перевіряти URL-адреси перед переходом за посиланнями та уникати відкриття невідомих вкладень [4].

У 2026 році індивідуальна цифрова гігієна залишається основним захисним механізмом проти кіберінцидентів на кшталт WannaCry, злам Equifax та Twitter Bitcoin scam, які демонструють, як фішинг, слабкість паролів та застаріле програмне забезпечення призводять до катастрофічних наслідків – від паралічу медичних установ до викрадення персональних даних мільйонів осіб. Хоча зловмисники мають власні мотиви, прості дії користувачів – використання унікальних паролів через Bitwarden, 2FA з Google Authenticator, створення бекапів, застосування VPN та загальна обережність – могли б зменшити ризики на 90%. Ці технічні засоби є загальнодоступними, однак без усвідомлення їхньої критичної важливості вразливість залишається високою, отже, послідовне дотримання базових правил кібергігієни є невід’ємною складовою сучасного цифрового життя.

Використана література

1. WannaCry Ransomware Attack: All You Need to Know. *Kaspersky* : web site. URL: <https://www.kaspersky.com/resource-center/threats/ransomware-wannacry> (дата звернення: 08.04.2026).

2. Equifax Data Breach FAQ. *CSO* : web site. URL: <https://www.csoonline.com/article/567833/equifax-data-breach-faq-what-happened-who-was-affected-what-was-the-impact.html> (дата звернення: 08.04.2026).

3. Twitter Investigation Report. *Department of Financial Services* : web site. URL: https://www.dfs.ny.gov/Twitter_Report (дата звернення: 08.04.2026).

4. NIST SP 800-63B Digital Identity Guidelines: Authentication and Lifecycle Management. *NIST* : web site. URL: <https://pages.nist.gov/800-63-3/sp800-63b.html> (дата звернення: 08.04.2026).

Бражко С. М. – здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Новікова М. М. – к. ю. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Швидка трансформація економіки та поглиблення процесів діджиталізації генерують фундаментальні зміни у підходах до забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управління. З одного боку, впровадження цифрових технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект та хмарні рішення, виступає каталізатором зростання продуктивності, розвитку інновацій та збільшення обсягів електронної комерції. З іншого боку, процеси цифровізації створюють нові виклики, серед яких стрімке зростання кіберзагроз, цифровий розрив та ризики порушення конфіденційності інформації. З огляду на це, виникає об'єктивна науково-практична потреба у побудові багаторівневого механізму управління економічною безпекою, який би органічно інтегрував мікро-, мезо- та макрорівні.

Розглядаючи мікроекономічний вимір, слід зазначити, що в умовах турбулентності ендегенного та екзогенного середовища система економічної безпеки суб'єкта господарювання має базуватися на принципах маневреності та адаптивності. Найбільш ефективним підходом у цьому контексті є застосування комбінованої моделі управління. Така модель гармонійно поєднує технології активної трансформації, що спираються на інноваційні регулятори, та консервативного поведіння, яке використовує традиційні методи розв'язання проблем. Ядром цієї адаптивної системи, на думку Т.

Гринько виступає інноваційна безпека, яка розглядається як комплексний стан підприємства, що забезпечує його стійкий розвиток шляхом систематичного впровадження передових змін з одночасною мінімізацією ризиків [1, с. 22]. Відповідно, забезпечення інноваційної безпеки вимагає, на думку авторки, постійного моніторингу та нівелювання трьох ключових груп ризиків: технологічних (результативність розробок), ринкових (готовність ринку до сприйняття інновацій) та проєктних (дотримання часових і вартісних меж реалізації інноваційних рішень). Разом з тим, активна цифровізація бізнес-процесів, що емпірично підтверджується зростанням частки електронної торгівлі в Україні незважаючи на військові дії, вимагає неодмінної інтеграції комплаєнс-контролю та посилення політики інформаційної безпеки безпосередньо на рівні окремих підприємств.

Переходячи до галузевої специфіки забезпечення економічної безпеки, доцільно проаналізувати процеси цифровізації реального сектору на прикладі агропромислового комплексу, який відіграє стратегічну роль у функціонуванні національної економіки. Галузева економічна стійкість безпосередньо визначається наявним інноваційно-інвестиційним потенціалом. Сучасні тенденції засвідчують активне впровадження цифрових рішень, зокрема платформ управління фермою (FMS), технологій точного землеробства з використанням ГС-навігації, а також дронів і сенсорних мереж IoT [2, с. 29]. Водночас повноцінній реалізації цього потенціалу перешкоджає низка бар'єрів: фінансових (висока вартість новітнього обладнання), організаційних (нестача цифрових компетенцій), інфраструктурних та жорстких нормативно-регуляторних обмежень. Виходячи з вищезазначеного, формування дієвого галузевого механізму безпеки потребує розширення програм мікрокредитування, створення інноваційних агрохабів для підвищення цифрової грамотності персоналу та залучення системних інвестицій шляхом розвитку державно-приватного партнерства.

На макроекономічному рівні державне управління економічною безпекою в умовах диджиталізації нерозривно пов'язане із захистом критичної інфраструктури та розбудовою архітектури національної кібербезпеки. Статистичні дані підтверджують безпрецедентне зростання кіберзагроз. Лише протягом 2025 року інформаційна інфраструктура України зазнала 5927 кібератак, що на 37, 4% перевищує показники попереднього року і робить її однією з найбільш атакованих у світі [3]. Отже, механізм державного управління повинен безальтернативно включати розробку комплексної системи кіберзахисту, впровадження стандартів інформаційного обміну між органами влади та приватним сектором, а також створення систем миттєвого реагування на кіберінциденти.

На підставі зазначеного, вважаємо, що існуюча стратегія економічної безпеки держави, розроблена до 2025 року, потребує суттєвої модернізації, оскільки вона повною мірою не враховує фактори повномасштабної війни та вимагає більшої гнучкості до зовнішніх факторів. У цьому аспекті доцільним є імплементація успішного міжнародного досвіду, наприклад Ізраїлю, де модель економічної безпеки успішно функціонує в умовах перманентного конфлікту завдяки фокусу на інноваціях, кіберзахисті, диверсифікації економіки та посиленій підтримці військово-промислового комплексу [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що ефективна модель економічної безпеки в епоху цифрових трансформацій повинна мати виражений синергетичний характер та ґрунтуватися на комплексному підході. Останній передбачає синхронізацію взаємодії технічних, організаційних, правових та освітніх компонентів на всіх рівнях управління.

Отже, дієва архітектура національної економічної безпеки формується через їх безперервний зв'язок: надійний кіберзахист та інституційна підтримка на макрорівні створюють довіру інвесторів та стабільне макросередовище. Це, у свою чергу, дозволяє залучати необхідний капітал для цифровізації та управління ризиками на мікрорівні (підприємствах), які

завдяки інноваціям генерують конкурентний продукт, зміцнюють галузеву стійкість і тим самим гарантують високий рівень економічної незалежності держави.

Використана література

1. Гринько Т. А., Гвінашвілі Т. З., Бірюкова П. В. Інноваційна складова економічної безпеки підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 20–32.
2. Шульга О. А. Аналіз інноваційно-інвестиційного потенціалу забезпечення економічної безпеки аграрного сектора національної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2025. № 38. С. 27–33.
3. CERT-UA у 2025 році опрацювала майже 6000 кіберінцидентів: кількість ворожих атак зросла на 37%. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/cert-ua-u-2025-roci-opracyovala-maizhe-6000-kiberincidentiv-kilkist-vorozhikh-atak-zrosla-na-37> (дата звернення 07.04.2026).
4. Козловський С. В., Горун С. О., Мамашвілі Л. О. Підвищення економічної безпеки держави на основі інноваційних та цифрових трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3387> (дата звернення 08.04.2026).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ

НАУК

Балабась Б. Б. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Козій О. Б. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

FEATURES OF ARCHITECTURAL TERMINOLOGY

Architecture plays a vital role in human life, reflecting how people design buildings, cities, and public spaces. Every structure combines form, function, and meaning, and to describe these aspects, a specialized vocabulary architectural terminology is used. In English, this terminology is diverse, internationally influenced, and both precise and descriptive.

One key feature of architectural English is the presence of clearly defined terms that describe building elements. Basic words such as *wall*, *roof*, and *window* are widely used, alongside more specialized terms like *arch*, *column*, *beam*, and *facade*. Each of these carries a specific meaning, ensuring accurate communication among architects, engineers, and builders. For example, *An arch distributes weight through its curved form, while a beam supports loads horizontally.*

Another important aspect is the international origin of many terms. English architectural vocabulary has borrowed extensively from Latin, Greek, French, and Italian. Words like *column*, *facade*, and *portico* illustrate this influence, making the terminology recognizable across different languages and cultures.

Compound words also play a significant role. Terms such as *skyscraper*, *doorframe*, *window sill*, and *floor plan* combine simple elements to create clear meanings. This structure makes terminology more intuitive and easier to interpret, especially for learners.

Descriptive adjectives are widely used to express architectural style and appearance. Words like *modern*, *gothic*, *minimalist*, and *sustainable* help characterize buildings. For instance, *A minimalist design emphasizes simplicity, while a gothic structure is associated with pointed arches and detailed ornamentation.*

In addition, architectural English includes many technical expressions related to construction and engineering, such as *load-bearing wall*, *reinforced concrete*, and *insulation*. These terms focus on how buildings function, not just how they look.

A notable feature is that some words have both general and specialized meanings. For example, *plan* may refer to an idea in everyday language but denotes a technical drawing in architecture. Similarly, *section* can mean a part of something or a detailed interior drawing. Context is essential for correct interpretation.

Visual orientation is another characteristic. Terms like *horizontal*, *vertical*, *symmetrical*, and *rectangular* help describe shapes and spatial relationships, supporting the visual nature of architectural work.

Abbreviations and symbols are commonly used in professional communication to increase efficiency. Examples include *sqm*, *m*, *cm*, and *HVAC*. These shortenings are especially useful in drawings and technical documentation.

Architectural terminology is also dynamic. New technologies and environmental concerns introduce modern expressions such as *green building*, *smart home*, and *energy-efficient design*, reflecting current trends in sustainability and innovation.

Furthermore, this vocabulary is closely connected with related disciplines like *engineering* and *urban planning*. Terms such as *infrastructure*, *landscape*, and *zoning* demonstrate its interdisciplinary nature.

Although learning architectural terminology can be challenging due to its volume and complexity, effective strategies include studying vocabulary in

thematic groups and using visual aids like diagrams. Practical application – such as describing real buildings or participating in discussions also enhances understanding.

In conclusion, English architectural terminology is precise, descriptive, and internationally influenced. It combines technical accuracy with visual clarity and continues to evolve alongside architectural practice. Mastering this terminology is essential for effective communication and deeper understanding in the field of architecture.

References

1. Ching Francis D. K. Architecture: Form, Space, and Order. New York : Wiley, 2014.
2. Curl James Stevens. A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture. Oxford : Oxford University Press, 2015.
3. Fleming J., Honour H., Pevsner N. The Penguin Dictionary of Architecture. London : Penguin Books, 1999.
4. Oxford University Press. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 01.04.2026).
5. Cambridge University Press. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення: 01.04.2026).

Булишкіна Д. О. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Матусяк Г. І. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В АНГЛОМОВНИХ НОВИНАХ СЛУЖБИ ВВС (CRIME)

Стиль висвітлення новин у медійному просторі здебільшого залежить від внутрішньої політики видання, хоча орієнтація інтернет-ресурсів на збільшення кількості читачів неухильно призводить до посилення емоційності викладу, надання сенсаційного характеру тій чи іншій події через використання відповідних заголовків та зростання частки емотивної лексики. Утім, деякі медійні компанії дотримуються традиційних способів інформування про поточні події, виразного публіцистичного стилю та чітких журналістських стандартів. Таким, зокрема, є підрозділ Британської телерадіомовної корпорації BBC News, що оперативно збирає й висвітлює поточні новини з усього світу. До мовно-стилістичних особливостей новинних текстів BBC відносять релевантність уживаної лексики, граматичну коректність, чіткість. У фокусі уваги журналістів цієї служби – актуальні події суспільного життя, зокрема кримінальна ситуація в різних куточках світу. Належне висвітлення кримінальних новин потребує лексики, що допоможе читачеві не лише ознайомитися з подробицями скоєння злочинів, а й зрозуміти особливості кримінально-правової системи, призначеної для їх розслідування та притягнення до відповідальності за скоєне. З огляду на це неминучим є використання в текстах новин вузькогалузевої кримінологічної термінології, що сприяє формуванню в читацької аудиторії чітких уявлень про реалії системи правосуддя.

Дослідження проведено на матеріалі текстового англомовного ресурсу Crime BBB News за 2025 рік. У виборі кримінологічних термінів спиралися на визначення кримінології, подане J. R. Wilson: “systematic study of crime, criminals, criminal law, criminal justice, and criminalization – that is, the rigorous, organized, and methodical examination of making laws, breaking laws, and enforcing laws, including the adjudication of allegedly broken laws, as well as wrongdoing and injustices that could or should be made illegal and the public discourse about the creation, violation, enforcement, and adjudication of the law” [3, с. 77]. Для з’ясування значень термінів послуговувалися онлайн-словником “Cambridge Dictionary”.

Серед ідентифікованої в текстах новин кримінологічної лексики можна виділити кілька тематичних груп. Найбільшою за кількістю термінів виявилася група номінацій, що означають види правопорушень/злочинів і охоплюють як одиничні дієслова (*to drug, to rape, to kill, to assault, to steal, to rob, to raid, to wound, to murder, to injure*) та дієслівні словосполучення моделі «дієслово + (прийменник) іменник» (*to commit crime, to commit an offence, to commit a rape, to commit murder, to stab to death, to beat to death, to smoke weed, to execute robbery, to hold at gunpoint, to attack with a sword, to throw a grenade, to escape from prison, violate rights*), так і одиничні іменники (*crime, slavery, fraud, robbery, recidivism, shoplifting, killing, fly-tipping, manslaughter*) й іменникові словосполучення, утворені за моделями «прикметник/іменник + іменник» та «іменник + прийменник + іменник» (*computer misuse, home burglary, knife crime incident, sexual offence, domestic abuse, anti-social behavior, violent offences, sexual abuse, knife crime, sexual violence, sexual exploitation, knife attacks, homicide, crack deals, personal theft, peer-on-peer abuse, gender violence, attempted murder, gang-related crime; violence with/without injury, violence against women*).

Значною за чисельністю є група номінацій, що означають установи й представників правоохоронної системи, серед яких можна виокремити

одиначні іменники (*court, prosecutor, detective, judge, lawyer, attorney, solicitor, Commissioner, criminologist*) та іменникові словосполучення з атрибутивами (*Chief Constable, Police Crime Commissioner, police chief, police forces, Domestic Abuse Commissioner, Justice Secretary, criminal justice case worker, crime prevention officer, police officer, criminal barrister, forensic specialist, Superior Court, Criminal Cases Review Commission, Law Commission, Justice Committee*). Розмаїття англомовних номінацій зі значенням «адвокат» не лише вказує на ареал їх використання (скажімо, термін *attorney* властивий американському варіанту англійської мови, а лексеми *solicitor* і *barrister* вживають у Великій Британії та Австралії), а й вказує на ієрархію в межах посади (наприклад, *solicitor* – адвокат, який може репрезентувати інтереси людей лише у нижчому суді, тоді як *barrister* – адвокат, який має право представляти справу як у нижчому, так і вищому суді).

Серед кримінологічної термінології в новинах Crime BBC News також доцільно виокремити групу номінацій на позначення правоохоронних заходів і видів покарань. До них увійшли як одиначні дієслова (*to arrest, to jail, to convict, to defend, to protect, to handcuff, to testify, to fine, to penalize, to interview*) й іменники (*imprisonment, incarceration, detention, punishment, deportation*), так і дієслівні словосполучення, утворені за моделлю «дієслово + (прийменник) + іменник» (*to sentence to life, to impose penalties, to arrest on suspicion, to carry out an investigation, to enforce a closure order, to accuse of an offence, to launch an investigation, to bring to justice, to assert power, to proceed to trial, to put on probation, to register a case, to store evidence, secure a conviction, to deliver protection*). Розмаїття використовуваної в кримінальних новинах вузькогалузевої термінології засвідчує увагу авторів до деталей і стратегію створення багатовимірної картини злочину та пов'язаних із ним правоохоронних дій. Це сприяє формуванню чіткіших уявлень читачів про особливості кримінального права, чинне законодавство, застосовувані процедури та фахівців, залучених у цю систему.

Ще одна група номінацій, яка заслуговує на увагу з огляду на частотність, охоплює терміни на позначення осіб, залучених у злочин – жертв і злочинців: *victim, shoplifter, offender, violent criminals, victim-survivor, robber, burglar, criminal gang, perpetrator, gunman, defendant, convict*. Попри розмаїття використовуваної термінології й увагу до деталей задля створення повноцінного контексту, автори новин Crime BBC News не зловживають описом подробиць, що могли б нашкодити кримінальним провадженням чи провокувати скоєння злочину. Зокрема, розробники рекомендацій журналістських стандартів застерігають від використання інформації, що може суперечити законності.

З використанням методу суцільної вибірки в текстах новин Crime BBC News було ідентифіковано чотири найчисельніші тематичні групи кримінологічних термінів, що означають: 1) види правопорушень/злочинів; 2) установи й представників правоохоронної системи; 3) правоохоронні заходи й види покарань; 4) осіб, залучених у злочин – жертв і злочинців. Висока частотність уживаної кримінологічної термінології та її розмаїття дозволяє зробити певні висновки про журналістські стратегії авторів контенту. Виклад новин про стан злочинності у світі на сайті Crime BBC News спрямований не стільки на саме інформування й генерування відповідної емоційної реакції в читацької аудиторії, скільки на розвиток правової культури громадян. Обізнаність читачів новин із вузькогалузєвою термінологією сприяє формуванню уявлень про кримінально-правову систему: про нормативні документи, що визначають дію як злочинну; установи й посадовців, які займаються веденням справ; особливості притягнення до відповідальності; заходи, передбачені законодавством для захисту прав і свобод громадян.

Використана література

1. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Crime BBC News. URL : <https://www.bbc.com/news/topics/cldy2dmy748t> (дата звернення: 02.06.2025).
3. Wilson J. R. The word *Criminology*: a Philology and a Definition. *Criminology, Criminal Justice Law, & Society*. 2015. Vol. 16. Issue 3. P. 61–82.

Орлов О. М. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Матусяк Г. І. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ФУНКЦІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В АНГЛОМОВНИХ НОВИНАХ СЛУЖБИ ВВС (POLITICS)

Стрімкий розвиток інформаційних технологій у XXI столітті призвів до значного зростання кількості новинних ресурсів. Утім, у величезному переліку сучасних ЗМІ вирізняються служби новин, що впродовж багатьох років своєї діяльності заслужили професійну репутацію завдяки високим журналістським стандартам, яких незмінно дотримуються у створенні медійного контенту. Одним із таких ресурсів є підрозділ Британської телерадіомовної корпорації BBC News, що оперативно збирає й висвітлює поточні новини з усього світу. У центрі уваги журналістів цієї служби, що має понад сто років досвіду, перебувають політичні новини в різних країнах світу. Належне висвітлення політичної ситуації потребує лексики, що допоможе читачеві не лише підвищити загальний рівень обізнаності з подіями в царині державного управління, а й зрозуміти особливості

діяльності інституцій і посадових осіб, спрямованої на організацію, регулювання та контроль суспільних процесів, економіки, соціальної та культурної сфер, реалізацію державної політики та забезпечення функціонування суспільства як єдиного цілого, а також захисту прав і свобод громадян. З огляду на це неминучим є використання в текстах новин вузькогалузевої термінології публічного управління, що сприяє формуванню в читацької аудиторії чітких уявлень про реалії державного адміністрування.

У ході аналізу мовного контенту політичних новин BBC News спиралися на визначення терміну «public administration», семантичний об'єм якого охоплює «a system of authorities who are implementing public policies and ensuring that citizens have access to public goods» [1, с. 52]. З огляду на цю дефініцію, серед ідентифікованих у текстах новин термінів публічного адміністрування було виділено кілька тематичних груп: 1) функції органів державного управління; 2) посади в органах державного управління; 3) інституції, що репрезентують органи державного управління; 4) документація в обігу системи державного управління; 5) етика поведінки й діяльності держслужбовців.

Група термінів, пов'язаних із *функціями органів державного управління*, є найчисельнішою. Вона здебільшого представлена дієслівними словосполученнями, що стосуються правотворчих процесів (*to pass the legislation – прийняти законодавство, to pass the bill – прийняти законопроект, to block legislation – блокувати закон, to veto legislation – ветоувати закон, to approve the bill – ухвалити законопроект* тощо), а також терміносполуками на позначення повноважень і функціональних обов'язків держслужбовців (*to transfer powers – передавати повноваження, to issue a ministerial direction – видати розпорядження міністерства, to reach a settlement – досягти врегулювання, to put on the agenda – поставити на порядок денний, to use powers – застосовувати повноваження* тощо). Обізнаність із цією тематичною групою термінів дозволяє читачам новин

розширити уявлення про діяльність органів державного управління, спрямовану на планування, розробку та прийняття нормативно-правових актів.

Група термінів на позначення *посад в органах державного управління*, на яких особи, в порядку, передбаченому законом, здійснюють повноваження щодо реального втілення завдань і функцій держави, є дещо меншою за обсягом. Цей сегмент термінології публічного управління охоплює держслужбовців різного рівня й відображає традиції державотворення певної країни. Зокрема, було ідентифіковано терміни, що репрезентують найвищий рівень апарату державного управління (*prime minister – прем'єр-міністр, education minister – міністр освіти, health minister – міністр охорони здоров'я, the minister for justice – міністр юстиції, finance minister – міністр фінансів* тощо), загальні терміни на позначення держслужбовців (*civil servants – державні службовці, public officials – державні посадовці, public servants and authorities – державні службовці та органи влади, executive – посадова особа*), а також інші посади в системі державного управління (*general secretary – генеральний секретар, finance committee convener – голова фінансового комітету, top officials – вищі посадові особи*). Ознайомленість читачів новин із цією тематичною групою термінів забезпечує поглиблення уявлень про ієрархію посад у системі державного управління, що залежить від обсягу наділених повноважень і ступеня відповідальності, а також їх взаємодію, спрямовану на цілеспрямований вплив держави на суспільні процеси, економіку та соціальну сферу.

До третьої групи увійшли терміни зі значенням *інституцій, що репрезентують органи державного управління*: *local authorities – місцеві органи влади, education committee – комітет з питань освіти, the Department of Justice – Міністерство юстиції, the Agriculture Committee – комісія з питань сільського господарства, the Defence Committee – комітет з питань оборони* тощо. Володіння термінами цієї тематичної групи сприяє

усвідомленню читачами новин особливостей організаційної структури державного управління.

Четверта група термінів містить одиниці на позначення *документації в обігу системи державного управління*: *bill* – законопроект, *law* – закон, *regulations* – нормативні акти, *amendment* – доповнення (до законопроекту), *draft legislation* – законопроект тощо. Збагачення термінологічного словника, пов'язаного з документацією в системі державного управління, допомагає глибше розуміти й усвідомлювати специфіку порядку ухвалення нормативно-правових актів.

До п'ятої групи термінів віднесено словосполучення з галузі публічного управління, що стосуються *етики поведінки й діяльності держслужбовців*. У межах цієї групи можна виокремити термінологію на позначення: 1) неетичних/протиправних дій (*to breach/break the ministerial code* – порушити норми поведінки міністрів, *to break the rules* – порушити правила, *to breach the code of conduct* – порушити кодекс поведінки, *to violate the terms* – порушити умови, *to ignore international agreements* – нехтувати міжнародними домовленостями тощо); 2) дії та заходи, що сприяють прозорості в державному управлінні (*to operate in an open and transparent environment* – працювати у відкритому і прозорому оточенні, *to comply with international law* – дотримуватися міжнародного права, *to provide guidance on the code set out for ministers* – надати пояснення кодексу, встановленого для міністрів, *to place a legal duty of candour* – накладати юридичне зобов'язання бути правдивим, *to create a full duty of candour responsibility* – накладати повне зобов'язання бути правдивим тощо). Обізнаність із цією тематичною групою термінів публічного управління сприяє розширенню уявлень про принципи етики державної служби, дотримання яких сприяє прозорості та доброчесності, а також формуванню позитивного іміджу державної влади.

Результати дослідження оприявнили п'ять найчисельніших тематичних груп термінів галузі публічного управління в текстах новин Crime BBC News. Висока частотність уживаної вузькогалузевої термінології та її розмаїття дозволяє зробити певні висновки про журналістські стратегії авторів контенту. Виклад політичних новин, що охоплюють події, пов'язані з діяльністю органів державної влади, на сайті BBC News спрямований на розвиток політичної культури громадян, інтерес до пізнання нового й формування відчуття приналежності до світової спільноти. Обізнаність читачів новин із вузькогалузевою термінологією сприяє формуванню чіткіших уявлень про систему публічного управління: функції органів державного управління; посади в органах державного управління; інституції, що репрезентують органи державного управління; документацію в обігу системи державного управління; етику поведінки й діяльності держслужбовців.

Використана література

1. Brajnik I. B. Dictionary of public administration management. University of Ljubljana, 2022. 74 p.

Бахматова Г. М. – здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Херсонського державного університету

Горбонос О. В. – к. філол. наук, доцент кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету

РОМАН «ПЕНЕЛОПАДА» М. ЕТВУД У ПАРАДИГМІ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ДИСКУРС, ХУДОЖНІ СВІТИ ТА МЕНТАЛЬНІ ПРОСТОРИ

Відомий роман Маргарет Етвуд «Пенелопада», написаний в 2005 році, являє собою настільки складну художню структуру, що, на нашу думку, одного літературознавчого аналізу явно недостатньо. В сучасній філології дуже актуальні міждисциплінарні дослідження: когнітивна лінгвістика і когнітивна поетика створюють додаткову вартість дослідження. Таке поєднання дозволяє розглянути моделювання художніх світів та ментальних просторів, дослідити героїню як центральну точку деїктичного зсуву, виділити різні текстові світи та підсвіти. Переосмислення міфу детермінується через теорію концептуальної інтеграції (або змішування), яка досліджує емерджентну (нову) структуру із новим змістом, що не зводиться до простого додавання вихідних частин, дозволить наочно розглянути багатомодальне сприйняття тексту.

В тезах використано теоретичні дослідження авторів, які створюють справжню «золоту колекцію» когнітивної поетики та теорії текстових світів для конструкції художньої реальності «Пенелопади» – це Гевінс, Фоконьє, Тернер, Стоквелл та Верт [2; 3; 4; 5; 6]. Загально відомо, що когнітивна поетика пояснює, як літературний текст «оживає» в голові читача. *“Cognitive poetics is all about reading. It is a way of thinking about literature which involves a process of synthesis, bringing together the human experience of the world and*

Міждисциплінарні наукові студії 2026

the human experience of literature. It is not just a set of techniques for analysis; it is a way of understanding the very nature of literary experience” [5, p. 1].

Пенелопа Маргарет Етвуд створює свій «текстовий світ», де її «світ бажань» конфліктує зі «світом обов’язків», і когнітивна поетика дозволяє науково описати, як ми, читачі і дослідники, відчуваємо цей емоційний розрив.

Традиційне літературознавство аналізує текст як статичний об’єкт, когнітивна лінгвістика дозволяє дослідити процес, як мовні структури автора активують в нашій свідомості фрейми античності та деконструюють відомий античний світ, створюючи нову концептуальну картину світу. Роман «Пенелопіада» Маргарет Етвуд є прикладом індивідуально-авторської інтерпретації античного міфу про Одиссея та Пенелопу, з потужною магією авторської мови, яка зачаровує читачів.

Text World Theory, Discourse Spaces, Mental Spaces стають, на нашу думку, потужними інструментами аналізу багаторівневої структури художнього світу. Текст «Пенелопіади» розглядається нами не лише як літературний об’єкт, а і як складний дискурс, що активує специфічні фрейми та схеми античності в свідомості реципієнта. Роман будується на взаємодії світу автора/читача та світу Аїду, де перебуває Пенелопа, коли вона реконструює минуле, базуючись на власних переконаннях, що часто вступають у конфлікт із загальновідомим міфом. Мотивація героїні розкривається через модальні структури, що формують її «світ бажань» (свобода, прагнення до справедливості для себе і служниць) проти «світу обов’язків» (вірність гендерному стереотипу, підпорядкування патріархальному ладу Ітаки). Пенелопа діє в «світі обов’язків», але мислить у «світі бажань». Вона усвідомлює, що її роль «ідеальної дружини» – це лише фасад, тоді як її думки вільні та повні сумнівів: *“I had to be the person who kept things going. I had to be the one who didn’t break down. But inside I was a different person”* [1, p. 88].

Транс-світова ідентичність як когнітивна категорія очевидно формує співвіднесення персонажів античного міфу та їхніх сучасних інтерпретацій. Пенелопа у Гомера і Пенелопа у Етвуд – це двійники на одне ім'я, але різні Mental Spaces. Зв'язок між текстом Етвуд та Гомера полягає в тому, що Пенелопа Гомера та Пенелопа Етвуд мають оцю транс-світову ідентичність: це та сама особа в різних можливих світах.

Читач не просто читає книгу, він когнітивно «переміщується» всередину тексту. Фокалізація – це наратологічний термін, що означає спосіб організації точки зору в тексті: з позиції кого читач бачить і сприймає події, хто є «фокальним персонажем», через якого передаються всі деталі, думки, емоції та сприйняття світу. Пенелопа виконує щоденну роботу (управління господарством), але її розум постійно малює сценарії повернення чоловіка, які далекі від сухого обов'язку: *“I was a model of self-containment. I was a pattern of duty. But in my dreams I was not so composed; in my dreams I was a wanderer, a seeke”* [1, p. 112].

Деїктичний зсув у романі відбувається не лише у просторі (з реальності в Аїд), а й у свідомості: Пенелопа-фокалізатор змушує читача прийняти її систему координат, і ми як читачі когнітивно «переміщуємося» в її ментальний простір, де її сумніви та страхи стають для нас більш істинними, ніж канонічний текст Гомера. Це створює ефект емпатії та довіри до «ненадійного наратора». Плетіння савану – це її публічний обов'язок, але процес розпускання ниток вночі символізує її справжнє бажання – виграти час і зберегти власну свободу від агресивних чоловіків: *“My hands were busy, but my mind was elsewhere. I spun the thread, but I wove a different story in my head”* [1, p. 136].

Концептуальна інтеграція та когнітивна метафора у «змішаному просторі» поєднують античні архетипи та сучасні соціокультурні когніції, створюючи нову змістовну структуру, авторську інтенцію, нові смисли. Концептуальне змішування (Conceptual Blending, Cross-space Mapping) – це

Міждисциплінарні наукові студії 2026

процес створення нових значень в різних просторах. Reality Space: реальна антична Греція з її жорстокими законами. Projected Space: сучасна феміністична свідомість Етвуд. Blended Space: сам роман «Пенелопіада», де антична героїня раптом починає думати як сучасна жінка, що породжує Emergent Structure – нове розуміння міфу, якого не було ні в Гомера, ні в сучасній публіцистиці. Роль концептуального змішування в романі є основоположною: ми спостерігаємо поєднання двох ментальних просторів: античний (епічний) та сучасний (постмодерний), коли Пенелопа аналізує свої стосунки з Одисеєм через терміни сучасної психології. Це породжує нові смисли, які неможливі в жодному з вихідних просторів окремо: Пенелопа, на наше переконання, постає як позачасовий символ жіночого спротиву. Вона заявляє, що світ вимагав від неї легенди про вірність, хоча її власні бажання часто стосувалися лише спокою та правди: *“I was a stick to beat other women with... that was my duty, it seemed. But what did I want? I wanted to scream”* [1, p. 190].

Висновки. Поєднуючи методи когнітивної поетики та літературознавства, приходимо до висновку, що «Пенелопіада» – це складний когнітивний конструкт, в якому універсальність міфу є результатом когнітивної реконтекстуалізації (процес перенесення смислових одиниць з одного контексту в інший, що змінює їхнє значення та інтерпретацію), де читач стає активним співтворцем літературного світу. Роман «Пенелопіада» демонструє багаторівневу когнітивну реконструкцію міфу, де авторські інтенції реалізуються через складну систему ментальних просторів, дискурсивних стратегій та когнітивної поетики. Когнітивна лінгвістика дозволяє побачити, яким чином М. Етвуд створює нову концептуальну картину світу, де античний міф стає інструментом сучасного феміністичного та культурного переосмислення.

Додаток: Когнітивно-дискурсивні параметри роману «Пенелопіада». Когнітивна лінгвістика часто виглядає абстрактною, але ця таблиця робить дослідження «видимим» та «доказовим»: ось термін – ось приклад із тексту – ось функція і висновок.

Таблиця 1

**Когнітивно-дискурсивні параметри реінтерпретації міфу в романі М.
Етвуд «Пенелопіада»**

Когнітивна категорія	Мовна реалізація в тексті	Функція у творі
Base Space (Базовий простір)	Прямі звернення до читача (“ <i>You may think...</i> ”, “ <i>Dear Reader</i> ”).	Встановлення контакту між автором/наратором та сучасним реципієнтом.
Deictic Shift (Деїктичний зсув)	Використання часових та просторових маркерів Аїду (“ <i>Now that I am dead</i> ”, “ <i>Down here</i> ”).	Перенесення свідомості читача у позапросторовий світ «мертвих», зміна точки зору.
Obligation Worlds (Світ обов'язків)	Модальні дієслова <i>must</i> , <i>have to</i> , <i>ought to</i> в описах побуту Ітаки.	Репрезентація тиску патріархальних норм на Пенелопу.
Desire / Wish Worlds (Світ бажань)	Кондиціональні конструкції (<i>If only I could, I wished I had</i>).	Розкриття прихованої ідентичності героїні, її прагнення до суб'єктності.
Conceptual Blending (Концептуальний бленд)	Поєднання античного сюжету з лексику сучасного права, психології та антропології.	Створення нового сенсу міфу (emergent structure), що актуалізує давню історію.
Focalization (Фокалізація)	Використання займенника <i>I</i> та дієслів внутрішнього стану (<i>I thought, I felt, I suspected</i>).	Перетворення Пенелопи з об'єкта (у Гомера) на активного суб'єкта оповіді.
Conceptual Metaphor (Когнітивна метафора)	“ <i>Penelope as Water</i> ” (<i>Water does not resist... it flows</i>).	Моделювання концепту «гнучкої сили» та пасивного спротиву.
Multimodality (Мультиmodalність)	Зміна шрифтів, жанрові вставки (пісні, судові протоколи).	Створення ефекту багато вимірності, деміфологізація через зіткнення стилів.

Використана література

1. Atwood M. *The Penelopiad*. Edinburgh : Canongate Books, 2005. 208 p. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Amazon_Kindle. — ISBN 978-1-84195-717-3 (дата звернення: 06.04.2026).
2. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York : Basic Books, 2002. 440 p.
3. Gavins J. *Text World Theory: An Introduction*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. 192 p.

4. Herman D. *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln : University of Nebraska Press, 2002. 518 p.
5. Stockwell P. *Cognitive Poetics: An Introduction*. London ; New York : Routledge, 2002. 208 p.
6. Werth P. *Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse*. London : Longman, 1999. 390 p.

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Власенко Є. В. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Стрикаленко Є. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Херсонського державного аграрно-економічного університету

ВІДНОШЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ХДАЕУ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність. На сьогодні, в умовах сучасного життя, перед суспільством виникає глобальна проблема повноцінного фізичного розвитку та фізичної підготовленості здобувачів вищої освіти. Починаючи з пандемії COVID-19 й продовжуючи повномасштабною війною з країною-агресором, освітній процес багатьох прифронтових та релаксованих закладів освіти перейшов в дистанційний формат, що безумовно призвело до тенденції погіршення рівня здоров'я та фізичної підготовленості студентської молоді [1].

За нашими спостереженнями, однією з основних причин на сьогодні є малорухливий спосіб життя, який призводить до того, що рівень фізичної підготовленості здобувачів поступово знижується через відсутність систематичних тренувань та повноцінного життя в умовах війни. Крім того, значне навчальне навантаження та тривале перебування за комп'ютером негативно впливають на фізичний стан студентів. Всі ці проблеми призводять до того, що студенти не можуть повноцінно розвиватися, зміцнюючи власне здоров'я та розвиваючись фізично.

Всім відомо що рівень фізичної підготовленості впливає не тільки на фізичний стан людини, а й на її розумову діяльність, знижуючи працездатність та здатність до концентрації під час вивчення навчального матеріалу.

Вивчення сучасного стану фізичної підготовленості здобувачів та їх відношення до рухової активності на сьогодні є доволі актуальною проблемою.

Мета дослідження дослідити відношення до фізичного виховання здобувачі вищої освіти ХДАЕУ.

Виходячи з мети дослідження нами були чітко визначені **завдання**:

1. Вивчити та узагальнити дані спеціальної літератури щодо побудови процесу фізичного виховання здобувачів в закладах вищого освіти.

2. Дослідити відношення здобувачів вищої освіти до фізичного виховання.

3. Проаналізувати відношення здобувачів вищої освіти до власного здоров'я.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань ми використовували: аналіз літературних джерел та анкетування.

Результати дослідження. Для вирішення поставлених завдань ми провели анкетування здобувачів вищої освіти ХДАЕУ щодо відношення до фізичного виховання, оцінки власного фізичного стану та здоров'я, визначення пріоритетних напрямків рухової активності, тощо. В дослідженні прийняли участь 70 здобувачів які навчаються на економічному факультеті ХДАЕУ. Анкетування проводилось анонімно зі здобувачами першого та другого року навчання, які систематично відвідують заняття.

Аналізуючи відповіді респондентів на питання "Як ви оцінюєте свій рівень фізичної підготовленості" (рис.1.) більшість здобувачів визначили як середній (68 %) та достатній (20%). Проте всього 4 % зазначили дуже

високий рівень підготовленості, а дуже низький рівень не зазначив жоден з опитаних.

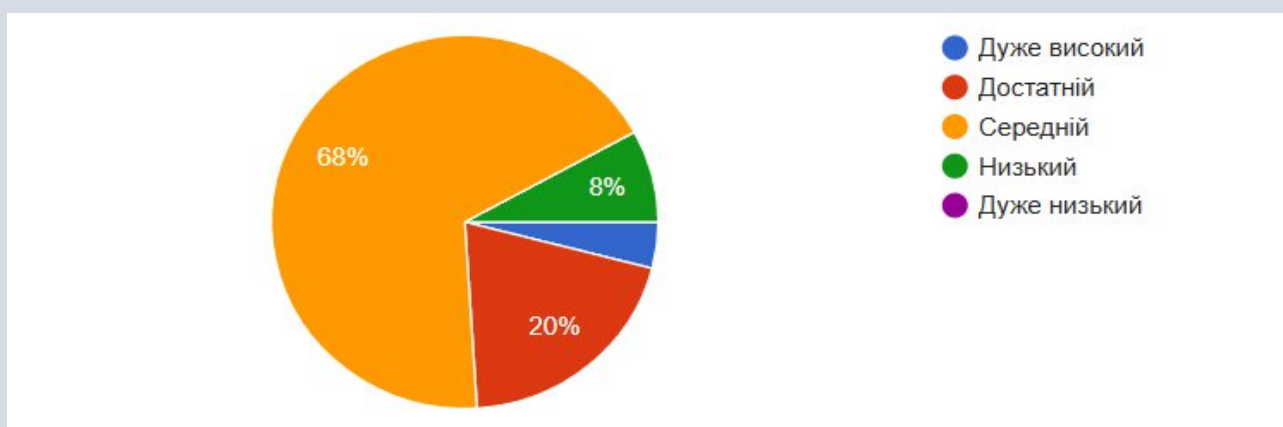

Рис.1. Як ви оцінюєте свій рівень фізичної підготовленості?

Вивчаючи варіанти відповідей щодо відхилення у стані здоров'я (рис. 2.) видно, що найбільший відсоток ти хто не відчуває ніяких відхилень (48 %). Також необхідно відмітити, що 12 % не змогли дати остаточну відповідь із-за недостатньої діагностики власного організму.

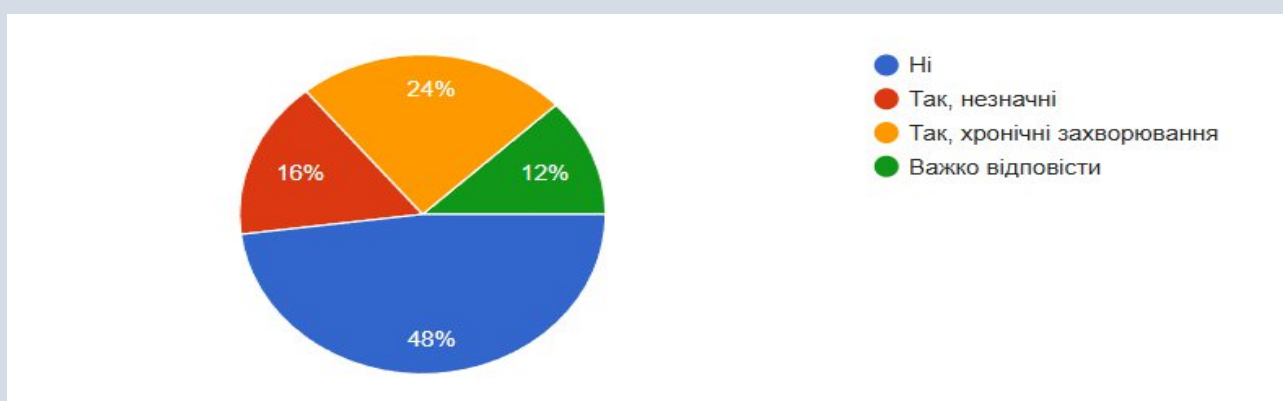

Рис. 2. Чи є у Вас відхилення в стані здоров'я?

З незначними відхиленнями в здоров'ї погодились 16 % опитаних, проте кожен четвертий (24 %) зазначив що в нього присутні хронічні захворювання. Отримані результати вказують на те, що 40 % здобувачів мають певні проблеми зі здоров'ям.

У ході аналізу відповідей на питання щодо пріоритетності різних видів рухової активності, спостерігається велику розбіжність отриманих результатів. Це пов'язано з можливістю здобувачами надати власну відповідь без суттєвих обмежень (рис 3).

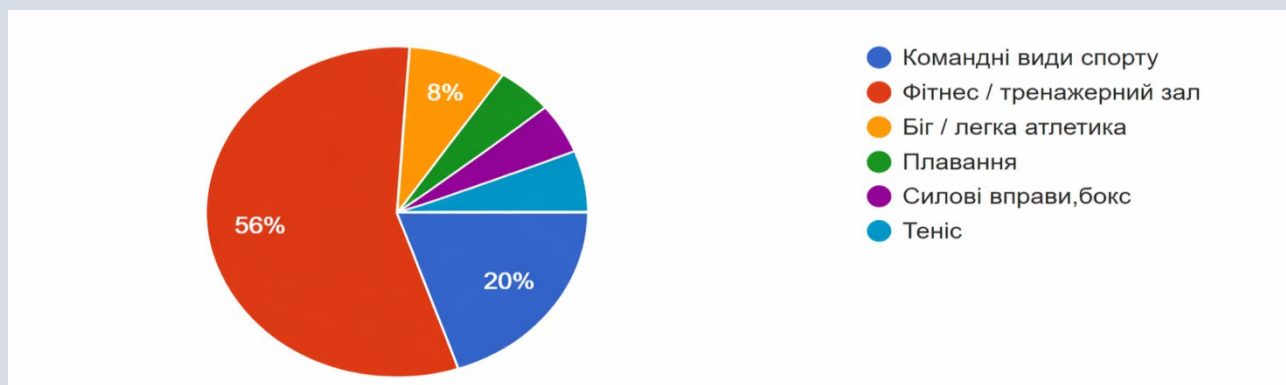

Рис. 3. Який спосіб рухової активності Ви використовуєте?

Більшість здобувачів (56 %) віддають перевагу відвідуванню фітнес або тренажерних залів. Також кожен п'ятий здобувач віддає перевагу заняттям різними видами спортивних ігор (20%). Кожен 10 здобувач з радістю б займався різними видами бігових вправ з легкої атлетики. Серед інших відповідей були присутні бажання здобувачів займатись різними видами одноборств, плаванням, тощо.

Узагальнюючи відповіді на питання щодо тривалості виконання фізичних вправ (рис 4.) протягом доби нами встановлено, що більше половини здобувачів обмежуються 1-2 годинами (52 %). При цьому всього 24 % респондентів взагалі приділяють фізичній активності менше 1 години часу, що вказує на недостатній рівень рухливої активності.

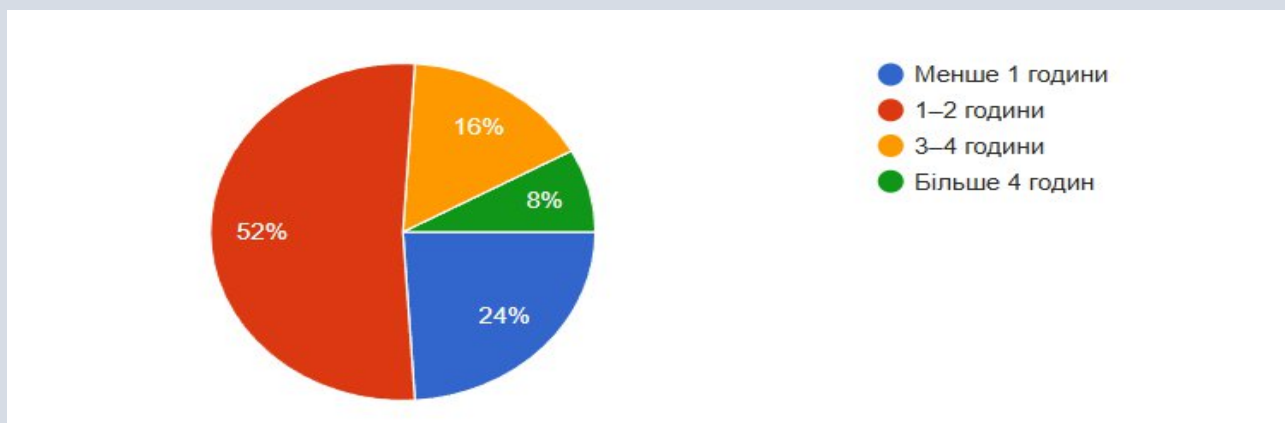

Рис. 4. Скільки часу на добу Ви приділяєте фізичній активності?

Крім того, варто відзначити, що лише 16% здобувачів займаються фізичними вправами 3-4 години на добу, а 8% взагалі приділяють більше 4 годин, що доводить високу зацікавленість у спорті. В ході аналізу відповідей, можна сказати про те, що більшість здобувачів дотримується помірною рівня фізичної активності.

У процесі аналізу відповідей здобувачів на питання щодо занять фізичними вправами поза заняттями з фізичного виховання в університеті (рис. 5), встановлено, що більшість здобувачів бере участь у додатковій фізичній активності. Крім того, 44 % здобувачів зазначили, що займаються фізичними вправами регулярно, що свідчить про прагнення підтримувати фізичну форму у позанавчальний час. Водночас 40 % опитаних зазначили, що займаються іноді, що може вказувати на недостатню регулярність з відсутністю системності.

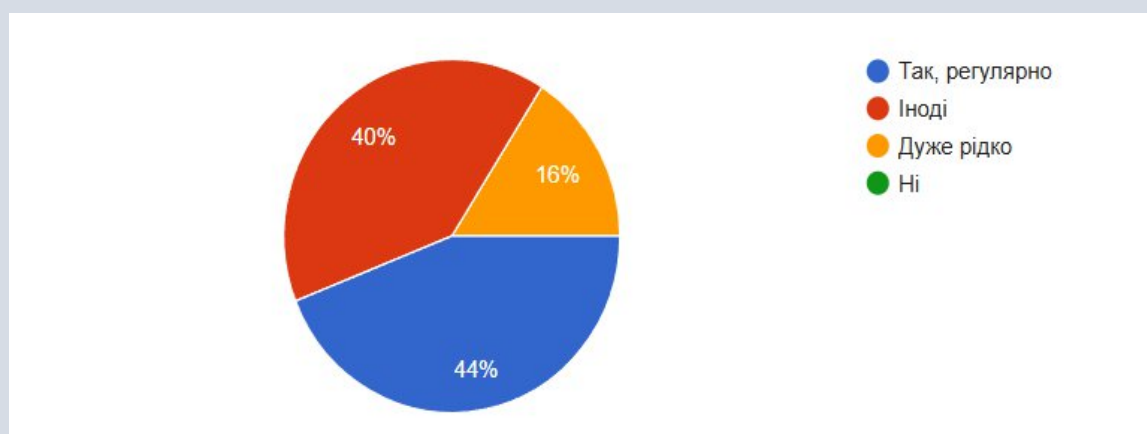

Рис. 5. Чи займаєтесь Ви фізичними вправами поза заняттями з фізичного виховання в університеті?

Крім того, слід зазначити, що 16 % здобувачів дуже рідко займаються фізичними вправами у вільний час, що може свідчити про низький рівень мотивації до заняття спортом. При цьому жоден із здобувачів (0 %) не обрав варіант «ні», що є позитивним показником.

Узагальнюючі відповіді здобувачів на питання щодо основної мети занять фізичною активністю (рис. 6), можна визначити, що пріоритети розподілилися досить рівномірно. Найбільша частка опитаних (по 40 %) відповіли, що займаються фізичною активністю з метою покращення здоров'я та підтримки фізичної форми.

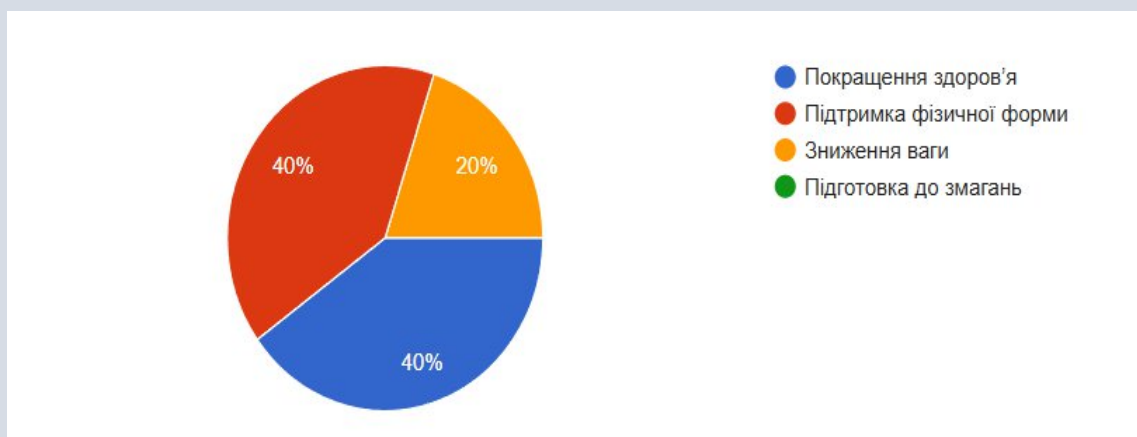

Рис. 6. Узагальнення відповідей здобувачів на питання щодо основної мети занять фізичною активністю

Згідно з отриманими результатами, можна сказати, що здобувачі усвідомлюють важливість фізичної активності для загального фізичного благополуччя.

Водночас 20 % опитаних вказали зниження ваги як основну мету занять. Доцільно зазначити, що жоден із опитаних (0 %) не обрав варіант підготовки до змагань, що підкреслює переважно оздоровчу мету фізичної активності.

Проаналізувавши відповіді на питання щодо частоти відвідування занять з фізичного виховання (рис. 7), встановлено, що здобувачів показують високий рівень відвідуваності. Зокрема, 64 % здобувачів відповіли, що завжди відвідують заняття, а ще 24 % - часто. Можна сказати, що цей показник вказує на відповідальне ставлення до фізичного виховання.

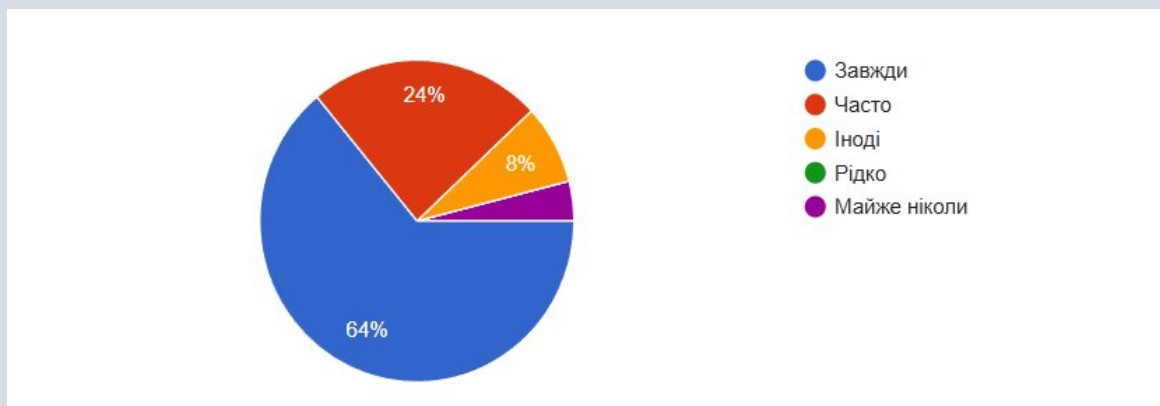

Рис. 7. Як часто ви відвідуєте заняття з фізичного виховання?

Варто зазначити, що лише 8 % опитаних відвідують заняття іноді, а 4 % - майже ніколи. Слід також звернути увагу на те, що жоден здобувач не обрав варіант «рідко», що свідчить про відповідальне ставлення до занять з фізичного виховання.

Узагальнюючи отримані відповіді щодо самооцінки способу життя здобувачів (рис. 8), можна відзначити, що більшість зазначає його як середній (48 %) або скоріше здоровий (36 %), що є позитивним показником.

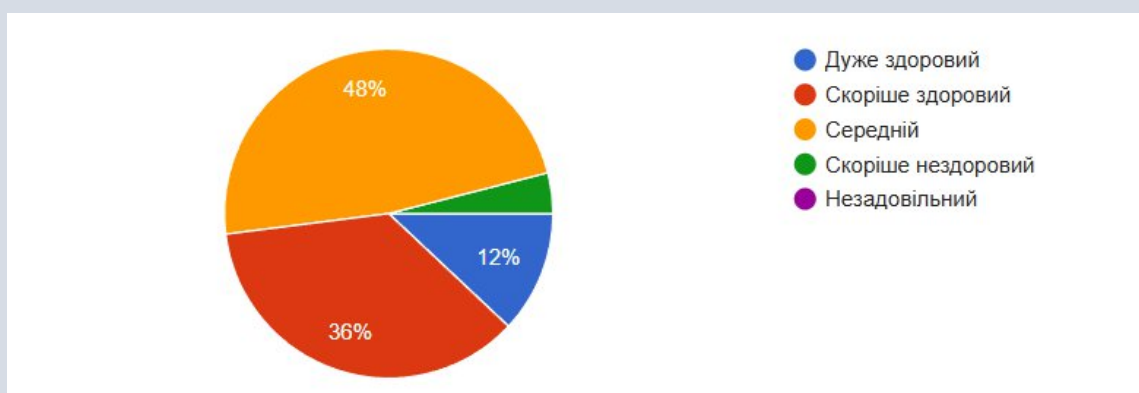

Рис. 8. Як ви оцінюєте свій спосіб життя?

Водночас 12 % опитаних відповіли про свій спосіб життя як дуже здоровим. Лише 4 % здобувачів зазначили свій спосіб життя як скоріше нездоровий, а варіант «незадовільний» не обрав жоден. Це дозволяє зробити висновок, що здобувачі позитивно оцінюють свій спосіб життя.

Висновки. Встановлено, що більшість здобувачів мають середній рівень фізичної підготовленості та дотримуються помірної фізичної активності, переважно з оздоровчою метою. Крім того, значна частина здобувачів поєднує навчальні заняття з додатковою руховою активністю, що є позитивним показником у підтриманні фізичної форми. Виявлено, що стан здоров'я та спосіб життя більшість здобувачів оцінили як задовільні або позитивні, хоча певна частина має певні відхилення у стані здоров'я. Узагальнюючі відповіді здобувачів показали тенденцію до усвідомлення важливого ставлення до власного способу життя.

Використана література

1. Рухлива активність студентської молоді в умовах сьогодення. URL: https://journalsofznu.zp.ua/index.php/sport/article/view/2763?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.04.2026).

ЕКОНОМІКА АРХІТЕКТУРНИХ РІШЕНЬ ТА РИНКУ
НЕРУХОМОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Чепіль Р. Д. – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Григорчук Г. В. – асистент кафедри будівництва, архітектури та дизайну Херсонського державного аграрно-економічного університету

**ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПІСЛЯВОЄННИХ
ОБ’ЄКТІВ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ПРИКЛАДІ БУНКЕРА
САНКТ-ПАУЛІ “GREEN” (М. ГАМБУРГ, НІМЕЧЧИНА)**

Вступ. На тлі розгортання військових дій на території України, постає питання відновлення та використання у післявоєнний час будівель, націлених на військовий стан (укриттів, сховищ, фортифікаційних споруд). Застосування технології адаптивного повторного використання, дає змогу відновлювати будівлі в урбанізованих або занедбаних районах, надаючи їм нової функції. Ревіталізовані споруди можуть підвищувати привабливість громадського простору та сприяти розвитку місцевої економіки.

Основна частина. Об’єкти оборонного призначення, що залишаються після військових конфліктів, втрачають первинну функцію та займають значні території. Їх утримання або занедбання створює додаткове навантаження на місцеву економіку. Зазначені споруди можуть бути повторно використані після зміни функції та інтегровані у громадський

простір. За умов євроінтеграційного курсу України, постає потреба у дослідженні досвіду країн Європи, де подібні об'єкти трансформовані у комерційні, культурні або громадські простори.

Після закінчення Другої світової війни у Німеччині залишились численні висотні споруди оборонного призначення. Бункер Санкт-Паулі (Рис. 1) у місті Гамбург, побудований у 1942 році, призначався для протиповітряної оборони та використовувався як укриття, вміщуючи до 25 000 осіб. По завершенні військових дій, у рамках програми денацифікації, було ухвалено рішення підірвати численні оборонні пункти. Надмірна масивність і конструктивна міцність бункеру Санкт-Паулі унеможлилювали його демонтаж через значні витрати і ризики для навколишньої забудови. У результаті споруду було залишено з поглядів безпеки, унаслідок чого об'єкт тривалий час залишався у міській структурі без ефективного використання [3, с 228-229; 4].

Відсутність актуального використання призвело до нераціональної експлуатації міської території та втрати економічної віддачі. В таких умовах ревіталізація стала раціональним рішенням, що дозволило інтегрувати споруду в міську структуру, забезпечити її функціональну трансформацію та сформувати нову економічну цінність.

Асоціація *Hildegarden eV* у 2014 році створила *AG Mahn- und Gedenkstätte Flakbunker IV* – інвестиційний проєкт, що поєднує культуру пам'яті Другої світової війни із соціальною та екологічною залученістю. Проєкт ревіталізації бункеру Санкт-Паулі (Рис. 2) передбачав створення простору для вшанування історії бункера та пам'яті жертв нацистського режиму. Такий підхід забезпечив інтеграцію культурної складової у план ревіталізації споруди [1, с 362; 4]. У 2019 році архітектурною студією *INTER+-POL Interdisziplinäre Studios* (Гамбург) у співпраці з інвестиційною компанією *Matzen Immobilien* та асоціацією *Hildegarden eV.*, було розроблено проєкт створення понад 8000 м² нових

громадських просторів, що включали міський сад на даху масивної будівлі бункеру.

Загальний обсяг інвестицій у проєкт ревіталізації бункера Санкт-Паулі становив близько 100 млн євро. Рівень економічної ефективності проєкту обумовлений зниженням капітальних витрат у порівнянні з новим будівництвом, оскільки витрати на зведення несучих елементів скорочені орієнтовно на 20–30% [2; 4]. Складність інженерної адаптації та надбудови компенсується довгостроковою експлуатаційною вигодою. Фінансування проєкту здійснювалося приватним інвестором без залучення державного капіталу, що зменшило витрати бюджету, забезпечило непрямі економічні ефекти через податкові надходження, розвиток території та зростання громадської активності.

Для відвідувачів об'єкт було відкрито 5 липня 2024 року. Проєкт під назвою «The City Garden on the Bunker» («Міський сад на бункері») передбачав надбудову п'яти поверхів для збільшення площі об'єкта, Нові внутрішні простори вмістили ресторани та кафе, спортзал, публічні простори, культурні заклади та комерційні приміщення. У споруду було інтегровано приміщення тимчасового розміщення для здачі в оренду.

Застосування функціональної диверсифікації зменшило фінансові ризики та сформувало багатоканальну модель доходів. Готельна діяльність, оренда комерційних площ та сфера послуг забезпечили стабільний грошовий потік і середньострокову окупність інвестицій [2; 4].

Ревіталізація бункера Санкт-Паулі (Рис. 3) активізувала розвиток міської ділянки та підвищила її привабливість. Внаслідок зацікавленості громади та медіа, це привело до зростання ринкової вартості нерухомості в середньому на 10–30% [2].

Реалізований проєкт сприяв створенню для району Санкт-Паулі нових робочих місць, залучення бізнесу та інвестицій, формування стабільного потоку відвідувачів, відкриттю нових закладів і підприємств на прилеглий території.

Таким чином, запровадження багатофункціональної моделі повторного адаптивного використання споруди бункеру, дозволило досягти стабільної економічної ефективності міського середовища; позитивно вплинуло на розвиток прилеглої території та інвестиційну привабливість району Санкт-Паулі у місті Гамбург.

Висновок. Європейський досвід демонструє, що військові об'єкти після ревіталізації стають центрами економічної активності. Застосування ревіталізації об'єктів оборонного призначення доцільно використовувати під час повоєнного відновлення в Україні, як інструмент раціонального використання ресурсів, відновлення міського середовища та формування стійкої економічної моделі розвитку міст.

Використана література

1. Ганський В. О. Ревіталізація депресивного міського простору за допомогою комерціалізації колишніх промислових об'єктів історико-

культурної спадщини. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 23. 2018. С. 361–365.

2. Boris Reyher, Knut Goeppert. WWII German anti-aircraft bunker becomes new urban park in Hamburg. *Civil Engineering*. URL: <https://www.asce.org/publications-and-news/civil-engineering-source/civil-engineering-magazine/issues/magazine-issue/article/2024/01/wwii-german-anti-aircraft-bunker-becomes-new-urban-park-in-hamburg> (дата звернення: 04.04.2026).

3. Sam Merrill, Leo Schmidt. Converting Uncomfortable Heritage Inner-city Bunkers: From a War Site to an Urban Scene Spot. *A Reader in Uncomfortable Heritage and Dark Tourism*. 2012. P 216–231.

4. St. Pauli bunker. URL: <https://www.bunker-stpauli.de/en/#1564157161384-35497c4a-f99d> (дата звернення: 05.04.2026).

Ярема У. В. – здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Херсонського державного аграрно-економічного університету

Козій О. Б. – к. філол. н., доцент, доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук Херсонського державного аграрно-економічного університету

ECONOMIC ASPECTS OF POST-DESTRUCTION URBAN RECOVERY

Today, the issue of urban recovery in the aftermath of devastations caused by military conflicts and environmental disasters is becoming increasingly important. It represents a complex and layered challenge in which economic factors assume a pivotal role. The economy constitutes the fundamental basis of urban life and any crises resulting destruction of infrastructure can lead to decreased work productivity, rising unemployment, capital loss and a general

damage to life quality. Therefore, urban reconstruction should be understood as more than a merely physical restoration but as an opportunity to guide economic future and ensure sustainable long-term development – an objective that becomes particularly critical under wartime conditions.

Functioning as key centers of production and employment, cities play a crucial role in economic development. In the aftermath of destruction, cities experience significant economic decline as a result of damaged infrastructure and disrupted markets. Without these essential systems, economic recovery is often slow and uneven. Consequently, effective economic strategies are essential to restore productivity and ensure long-term urban resilience. Such strategies, however, require substantial financial resources and coordinated policies, which are often difficult to secure in crisis conditions.

Governments usually prioritize immediate aid to affected populations, leaving long-term recovery underfunded. Hasty planning may cause serious shortcomings, even when experts are involved. Thus, cooperation between local authorities, cultural institutions, and international organizations is vital.

Financial constraints complicate urban recovery, particularly in wartime conditions when a significant share of public expenditure is directed toward military needs and social support. Reconstruction projects also require substantial investment in materials, skilled labor, and modern technologies. Although international assistance supports the restoration of Ukrainian cities, securing stable long-term funding remains a major challenge.

Post-disaster recovery must also address structural weaknesses and economic vulnerabilities. Rethinking policies and investment priorities can foster modernization and stability. Successful reconstruction requires safety, funding, expertise, and cooperation across institutions.

In conclusion, the economic aspect of urban recovery after destruction is a complex challenge, encompassing wide range of issues, from financing and investment to spatial planning and the development of human capital. To

effectively integrate these elements into successful reconstruction safety, money, professional knowledge, and cooperation between many organizations are required. Ultimately, urban recovery creates opportunities for long-term economic transformation, stimulating innovation and change. Instead of replicating pre-disaster conditions, cities can develop more resilient and diversified economies. Such an approach ensures not only recovery but also future sustainability and adaptability.

References

1. World Bank. Cities as engines of growth, innovation, and job creation. 2020. 24 p.
2. UN-Habitat. Urban recovery frameworks. 2018. 96 p.
3. UN-Habitat. Guidelines for sustainable reconstruction and urban regeneration. 2010. 72 p.
4. OECD. Building back better: A sustainable, resilient recovery after COVID-19. 2020. 44 p.
5. Johnson C., Lizarralde G. The politics of land-use planning in post-disaster reconstruction. *Disasters*. 2012. Vol. 36. No. 1. P. 95–118.
6. Zhang Y., Liu Y., Li Z. How did the built environment affect urban vibrancy? A case study after disaster. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. No. 3. Article 1452.
7. Li X., Zhao Y. Housing reconstruction and long-term economic recovery after Wenchuan earthquake. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. No. 2. Article 678.
8. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Urban reconstruction handbook. 2012. 166 p.